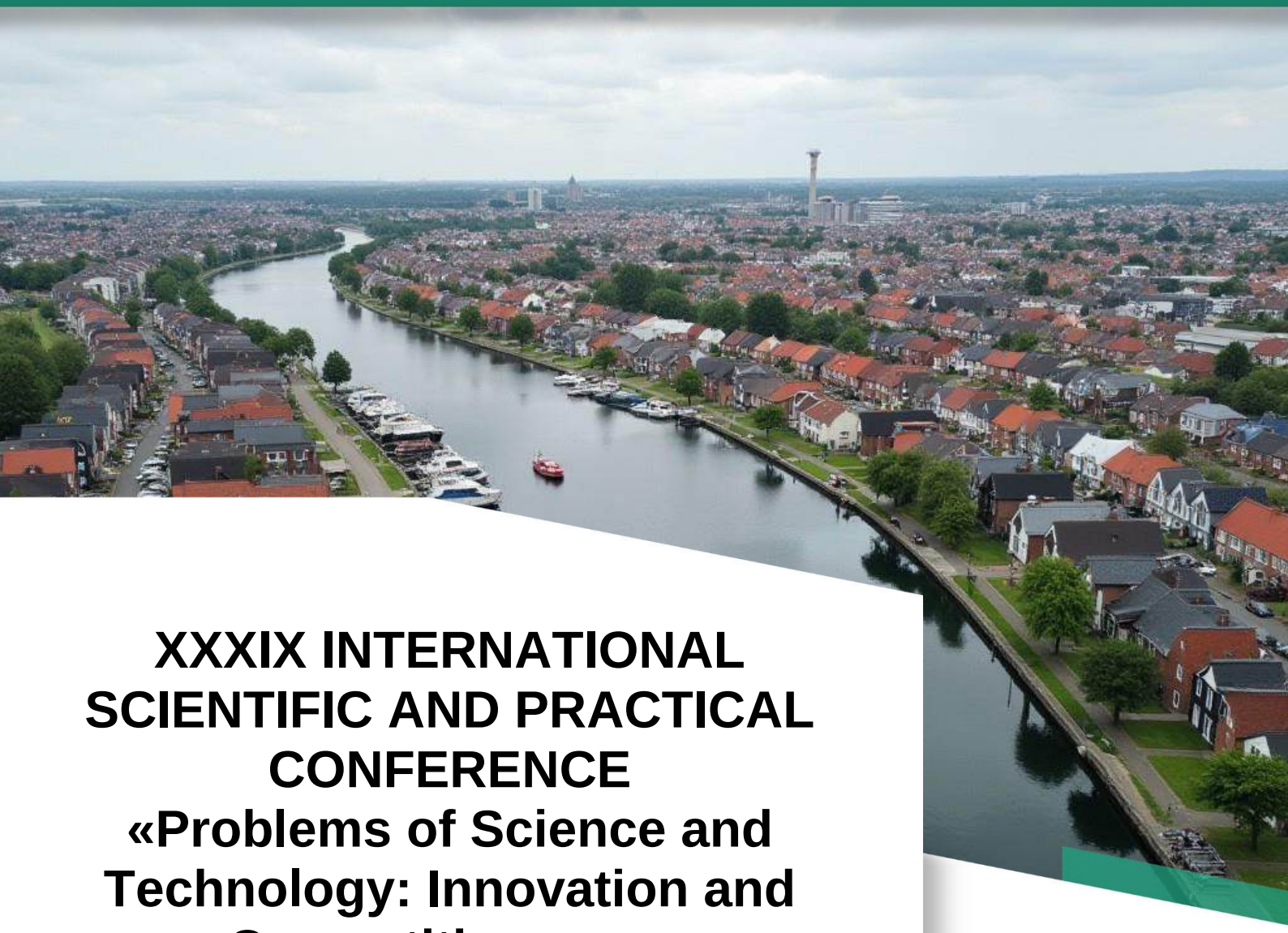
ISU

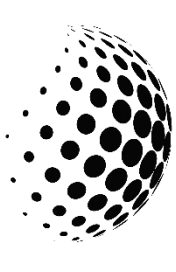
INTERNATIONAL SCIENTIFIC UNITY

XXXIX INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness»

September 18-20, 2024
Aalborg, Denmark

ISBN 978-617-8427-29-0

ISU

INTERNATIONAL SCIENTIFIC UNITY

XXXIX INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE «Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness»

Collection of abstracts

September 18-20, 2024
Aalborg, Denmark

UDC 01.1

XXXIX International scientific and practical conference «Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness» (September 18-20, 2024) Aalborg, Denmark. International Scientific Unity, 2024. 124 p.

ISBN 978-617-8427-29-0

The collection of abstracts presents the materials of the participants of the International scientific and practical conference «Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness».

The conference is included in the Academic Research Index ReserchBib International catalog of scientific conferences.

The materials of the collection are presented in the author's edition and printed in the original language. The authors of the published materials bear full responsibility for the authenticity of the given facts, proper names, geographical names, quotations, economic and statistical data, industry terminology, and other information.

The materials of the conference are publicly available under the terms of the CC BY-NC 4.0 International license.

ISBN 978-617-8427-29-0

ISU
INTERNATIONAL SCIENTIFIC UNITY

© Authors of theses, 2024
© International Scientific Unity, 2024
Official site: https://isu-conference.com/

CONTENT

SECTION: ACCOUNTING AND TAXATION

Слюсарчук Л., Слюсарчук Я.
АВТОМАТИЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ…….. 7

Зябченкова Г.В., Войтенко В.А.
УКРАЇНСЬКІ ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ…….. 12

Марчук У.О., Бузевич Г.І.
ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….. 15

SECTION: COMPUTER ENGINEERING

Воропаєва С.Л., Поповецька Л.І., Куржос О.С.
АНАЛІЗ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИМ ЗАМКОМ ДВЕРЕЙ НА ОСНОВІ МІКРОКОНТРОЛЕРА……... 17

Pashkovskyi B.
BASIC TELEGRAM CHAT BOT IMPLEMENTATION IN C#..... 20

SECTION: ECONOMY

Biloocaia S.
FEATURES OF APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PRICING OPTIMIZATION……... 22

Верховод І., Кирпичова Д.
РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОМПАНІЇ «НОВА ПОШТА»…… 26

Круглов В.О.
КАПІТАЛІЗАЦІЯ РИНКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТА….. 31

Харковець П.
ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ…… 34

SECTION: FOOD TECHNOLOGIES

Клочан В., Яковенко Д.
ВИКОРИСТАННЯ ПШЕНИЧНИХ ВИСІВОК У ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ…….. 38

SECTION: HISTORY

Іванюк О., Пономарьова М.
ОПИСИ МІСТ ХАРКІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ТРЕВЕЛОГАХ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVIII -ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ XIX СТ…….. 40

SECTION: INTERNATIONAL RELATIONS

Прокоп'єва А.А., Шалуненко Я.А.
РЕФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ ДЛЯ ЕФЕКТИВНІШОГО РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ…….. 46

SECTION: JURISPRUDENCE

Berch V.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВО-МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ……. 51

Векшин І.І.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСТУПУ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ…… 52

Домбровський О.
ЖІНОЧИЙ РУХ ЗА ПРАВО НА АБОРТ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД…….. 56

SECTION: MEDICINE

Сухомейло Д.О., Рейзвіх О.Е., Христова М.Т.
СТАН КІСТКОВОГО МЕТАБОЛІЗМУ У ДІТЕЙ З ПАТОЛОГІЄЮ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ……. 59

Негода Ю.С., Біличенко Н.П.
РОЛЬ ХАРЧОВИХ ВОЛОКОН В ЕНТЕРАЛЬНОМУ ХАРЧУВАННІ ПРИ ТЕРАПІЇ СЕПСИСУ…… 61

Коновалов М.Ф., Новікова Ж.О., Тарасенко І.Й.
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ОЦІНКА БІОХІМІЧНИХ МАРКЕРІВ СТАНУ ЗУБОЩЕЛЕПНОЇ СИСТЕМИ ЩУРІВ НА ТЛІ МОДЕЛЮВАННЯ ХРОНІЧНОЇ ЕПІЛЕПТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ І КАРІЄСУ ЗУБІВ…….. 65

SECTION: MILITARY AFFAIR

Світличний Г., Кротов К.
ДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ РХБ ЗАХИСТУ ЗС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПЛАНУВАННЯ, ПРОВЕДЕННЯ ДЕКОНТАМІНАЦІЇ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО…….. 68

Олекшій С., Сидоренко Б.
РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ З УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРЕОБЛАДНАННЯ ТА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ МАШИНИ ПРХМ-Д……. 69

SECTION: OCCUPATIONAL HEALTH

Сорока О.В.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОХОРОНИ ПРАЦІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ……. 71

SECTION: PEDAGOGY, PHILOLOGY AND LINGUISTICS

Ільїна О., Гунько Г.
ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ…… 75

Podorozhna A.
CHATGPT IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES: GENERATING TEST TASKS…… 78

Bryntseva O.
INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO THE EDUCATIONAL PROCESS: USING CHATGPT TO LEARN FOREIGN LANGUAGES…… 81

Іовхімчук Н.В., Лоза Ю.О.
ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ……. 84

Умяров К.
АУДІЮВАННЯ-НЕОБХІДНА УМОВА УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК УСІХ ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 88

Shvedova Ya., Artiukhova V.
THE ART OF QUESTIONING: THE WAY TO DEEP UNDERSTANDING AND EFFECTIVE LEARNING…….. 92

SECTION: PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

Гета А.В., Йопа Т.В., Остапов А.В.
РОЗВИТОК АДАПТИВНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ НА ЕТАПІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ…… 95

SECTION: PSYCHOLOGY

Марчук Н.Л.
ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВПО ПІД ЧАС ВІЙНИ…… 100

Рудюк М.Є.
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ…… 104

Литвинчук А.І., Бех Ж.М.
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ НА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОЛЕКТИВІ…… 108

Рудь В.М.
ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОНЯТТЯ РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ…….. 110

SECTION: PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

Вершигора Ю.З.
ФІНАНСУВАННЯ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ…… 113

Довженко С.Я.
СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЯК МЕХАНІЗМ ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ…….. 116

SECTION: VETERINARY MEDICINE

Maksiutov A., Jens Christian Lauritsen
CLOSURE OF THE MINK FUR INDUSTRY IN DENMARK…… 120

SECTION: ACCOUNTING AND TAXATION

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ

Слюсарчук Лідія
к.е.н., доцент
Кафедра економіки, фінансів та обліку
ПВНЗ «Європейський університет», Україна
Слюсарчук Ярослав
здобувач
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка, Україна

Облік виробничого процесу забезпечує своєчасний контроль за рухом витрат на продукт. В підсистемі фінансового обліку такий рух витрат відображається в показнику собівартості реалізації готової продукції у звіті про прибутки і збитки (Звіт про фінансові результати) та в залишках готової продукції в Балансі. Метою написання статті є аналіз проблем впровадження інформаційних технологій в обліковий процес виробництва продукції.

Інформаційні технології виробничого процесу дозволяють в режимі реального часу отримувати інформацію про витрати виробництва, вчасно виявляти відхилення від нормативу витрат та своєчасно приймати управлінські рішення щодо їх усунення. Необхідність впровадження інформаційних технологій у виробничий процес полягає в усуненні помилок в обліку, а методи й прийоми облікового процесу легко формалізуються та їх автоматизація технічно не складна.

Однак, до початку російської військової агресії 2014 р. український ринок програмних продуктів, призначений для автоматизованого ведення бухгалтерського обліку був насичений програмними розробками російського походження. На сьогодні основними задачами автоматизації обліку виробничого процесу є створення програм українського походження, від програм для спрощеного ведення обліку до універсальних потужних програмних комплексів, які можуть використовуватися у більшості промислових підприємствах з метою ведення кількісного або багаторівневого аналітичного обліку й управління підприємством в цілому. Тому при виборі програмних продуктів, на думку Іванової Т. С. необхідно приділити увагу питанням ролі та класифікації інформаційних систем в управлінні економічними об’єктами та місцю бухгалтерських програм; структурі інформаційних систем та особливостям структури інформаційної системи обліку; особливостям облікової інформації як складової економічної інформації, засобам її формалізованого описання, технології обробки; організації інформаційних баз [1, с. 130].

Головним завданням обліку виробничого процесу є забезпечення користувачів, в т. ч. керівництва, достовірною та своєчасною інформацією. Досягнення таких завдань можливо шляхом автоматизації обліку. Питання автоматизації обліку та розвиток комп'ютерної форми обліку розглядали Бутинець Ф. Ф., Завгородній В. П, [2,3], Івахненко С. В. [4] та ін. Поряд з цим, питання щодо функціональних завдань, які стоять перед обліковими працівниками, зайнятими обліком виробничої сфери, в повній мірі не висвітлювались.

Сучасна автоматизована система обліку ґрунтується на базі найновіших засобів обчислювальної техніки і повинна забезпечувати: повне і своєчасне задоволення інформаційних потреб користувачів; виконання контрольних функцій про фактичні відхилення витрат виробництва від нормативних чи технологічних; можливість виконання аналізу виробничого процесу; прогнозування фінансово-господарської діяльності підприємства.

Як і будь-яка інформаційна система, система обліку включає дві підсистеми: функціональну та забезпечуючу.

Функціональна - перелік функціональних задач вирішення яких повинно бути забезпечене при автоматизації обліку, і є по суті, моделлю предметної області автоматизації. Основне призначення функціональної підсистеми полягає в автоматизованому розв'язанні облікових задач і наданні необхідної інформації зовнішнім і внутрішнім користувачам. Окреслення предметної області автоматизації, правильне визначення переліку функціональних задач дає можливість визначити набір вимог, які висуваються до підсистеми. Суттєвим моментом окреслення предметної області автоматизації є точне розуміння, які саме результати необхідні керівництву і користувачам. Таким чином, функціональна модель обліку виробничого процесу включатиме спостереження і реєстрацію фактів господарської діяльності з формуванням на їх основі первинних документів; обробку даних, яка передбачатиме накопичення, систематизацію та узагальнення інформації; визначення обсягів виготовленої продукції та її калькулювання; визначення результатів виробництва; надання інформації внутрішнім користувачам; прийняття управлінських рішень, доведення їх до низових ланок і контроль за виконанням цих рішень. Інформаційні потоки функціональної моделі обліку процесу виробництва включатимуть первинну, вторинну та результативну інформацію. Зафіксована в первинних документах інформація буде первинною до її обробки. Після систематизації та узагальнення інформація контролюється та аналізується. Інформацію, підготовлену для надання внутрішнім користувачам, а також прийнятті на її основі управлінських рішень відносимо до результативної інформації.

Основне призначення функціональної підсистеми – автоматизоване розв'язання задач облікового процесу з метою формування інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Основними функціональними задачами обліку виробництва є: спостереження і фіксація фактів господарської діяльності, пов'язаних зі споживанням ресурсів виробництва; обробка зафіксованих даних; визначення обсягів продукції; калькулювання продукції;

виявлення результатів виробництва; надання інформації внутрішнім користувачам; забезпечення зворотного зв'язку в системі управління.

При автоматизації обліку виробничого процесу бухгалтеру необхідно спостерігати за фактами господарської діяльності, реєструвати їх, групувати, систематизувати та виконувати інші дії з обробки даних, надавати інформацію за запитами з інших автоматизованих робочих місць бухгалтера (АРМБ), різних рівнів управління. Отже, автоматизація обліку виробничого процесу не змінює переліку функціональних задач, які вирішує облік. Суттєво змінюється лише спосіб вирішення цих задач - витрати часу на виконання облікових функцій. Облікові функції бухгалтера полягають: у внесенні нормативно-довідкової та інформації в єдину базу даних; своєчасно вносити зміни до баз даних нормативно-довідкової інформації; вносити інформацію про господарські операції в електронний документ, що реєструє господарські операції з одночасним формуванням первинного електронного документа; в контролі за достовірною інформацією; формуванні запитів при обробці вхідної інформації та отримання регістрів обліку, регламентованих, спеціалізованих та стандартних звітів; аналізі взаємозв'язку з суміжними АРМБ та інформаційною системою підприємства; в контролі функцій і виконання аналітичних функції.

Для побудови облікового процесу виробництва створюють організаційну модель. В основі організації лежить мета облікового процесу виробництва. Технологічні та організаційні особливості конкретного виробництва розкладають на частини: облік за елементами витрат, облік трансформації елементів витрат у певний вид продукції, оприбуткування на склад. В межах нормативного обліку витрати поділяють ще на три види: у межах норм, зміна норм та відхилення від них.

Організаційну модель випуску продукції можна розкласти на етапи: 1) визначення прямих витрат за видами продукції; 2) розподіл прямих витрат за видами продукції; 3) перерозподіл непрямих витрат, з визначенням оптимальної бази розподілу; 4) передача готової продукції з центрів витрат або центрів відповідальності на склад готової продукції.

Основними напрямами організації обліку собівартості реалізованої продукції є:

- правильне і своєчасне оформлення первинних документів руху витрат у процес виробництва (у матеріально-відповідальних осіб);
- правильне і своєчасне оприбуткування готової продукції на основі первинних документів, що дозволяє здійснювати контроль за збереженням продукції;
- отримання даних про кількість і вартість виготовленої продукції;
- облік інформації про кількість і ціну реалізованої готової продукції.

В умовах автоматизованого способу ведення обліку, фіксація господарських операцій повинна бути перед її здійсненням. Автоматизований спосіб обліку дозволяє здійснювати контрольні функції з боку керівництва за виробничим процесом, а отже приймати вчасно рішення, контролювати якість продукції.

Залежно від форми, вихід продукції з виробництва оформляється та відображається в обліку по-різному. Якщо продукція має речовий характер (виріб), то це означає, що її потрібно передати на склад. У цьому випадку кількісний облік готової продукції організовується за видами і місцями

зберігання. Разом з первинним оформленням прибуткування і відвантаження продукції в електронно-обчислювальні машини (ЕОМ) заводяться дані для подальшого групування в будь-якому розрізі, який необхідний для управління, контролю і складання звітності.

При запровадженні автоматизованого бухгалтерського обліку, картки складського обліку формуються за кожним видом продукції, які отримують за допомогою посилання запиту про таке обчислення. Картки по кожному найменуванню або виду продукції можна формувати за будь-який період, що буде вказаний користувачем.

Відпуск продукції, з виробництва, оформляють приймально-здавальними накладними, специфікаціями, актами, лімітно-забірними картками і т.п. Облікова ціна визначається на основі номенклатури-цінника. В ньому вказується вид кожного виробу, його відмінні риси, присвоєний код, сукупний номенклатурний номер, який закріплюється за ним на весь час виробництва та збуту продукції на даному підприємстві та облікова ціна.

При використанні електронно - обчислювальних машин, організація обліку випуску продукції має особливості. Вирішення завдань з обліку випуску продукції в умовах диференційованої обробки даних будується на основі нормативного обліку і запитного режиму. Нормативний облік забезпечує отримання інформації про кількість випуску продукції на основі нормативів, які попередньо внесено в документ калькуляції. Цей документ може заповнювати економіст, технолог, інженер і бухгалтер, в залежності від функціонально-облікових завдань чи контрольних функцій. Рух готової продукції з цеху на склад відображається на основі нормативного документу калькуляції, в який вноситься інформація про кількість продукції, що передається відповідно до кожного виду. В запитному режимі інформація про кількість продукції на складі видається на вимогу користувача. Запитна інформація може бути представлена у вигляді зображення на екрані дисплею, або у вигляді роздрукованих машинограм.

Алгоритм етапної побудови облікового процесу АРМБ ОГП (обліку готової продукції) є формування нормативно - довідкової інформації. Для цього спеціалізована програма з обліку господарсько-фінансових операцій повинна містити в головному меню функцію - документ “Довідники”, а на другому рівні відображати перелік документів, що містить аналітичні дані цієї інформації: номенклатура - цінник готової продукції, довідник зовнішніх організацій, довідник постійних текстових, довідник угод з поставок готової продукції, довідник користувачів. При наборі одного із перерахованих довідників на третьому рівні меню відображається їх структура. Довідник номенклатура - цінник готової продукції має таку структуру: група готової продукції, номенклатурний номер, марка, найменування готової продукції, одиниця виміру, ціна за одиницю виміру в національній грошовій одиниці і в іноземних валютах, синтетичний рахунок. Цей довідник необхідний для оцінки готової продукції в грошовому виразі, а також для автоматизованого виставлення рахунків-фактур.

Довідник постійних текстових необхідний для автоматизованої виписки платіжних документів. Структура даного довідника: текст, код постійних даних.

Довідник угод з постачальниками має наступну структуру: код постачальника, найменування, індивідуальний номер, податковий номер, банківські реквізити, відповідальні особи. Цей довідник необхідний для аналізу постачальників виробничих запасів, а також контролю розрахунків з ними.

Для набору залишків готової продукції на складах на дату впровадження автоматизованої системи обліку, бухгалтер набирає функцію "Введення залишків" або за реквізитами, з застосуванням нульового рахунку, бухгалтер вводить залишки по кожному номенклатурному номеру в журнал операцій. На II рівні меню відображається структура карточки складського обліку, в розрізі матеріально-відповідальних осіб. Відображення інформації, в карточці обліку готової продукції здійснюється автоматизовано, по мірі оприбуткування та продажу готової продукції, з вказанням залишків по кожному номенклатурному номеру готової продукції.

В основу побудови автоматизованого обліку процесу випуску покладено облік витрат по об'єктно, тобто за кожним видом продукції. Для здійснення оперативного обліку створюється меню виробничого процесу, до якого входять підпорядковані довідникам первинні документи, взаємопов'язані між собою і створюють єдиний документообіг. Введення інформації відбувається лише через первинний документ. Виробничий блок, в комп'ютерній мережі на кожному робочому місці, підпорядкований лише відповідальній особі, яка здійснює оперативний облік певної виробничої операції. З метою контролю і відповідальності виконавчої особи за ведення операцій обліку, головний бухгалтер має доступ до всього меню виробничого процесу. Однак, можливі два варіанти доступу: з метою відповідальності виконавчої особи – коли головний бухгалтер бачить всі операції, але не може їх змінювати; з метою контролю –коли головний бухгалтер має право доступу, у випадку невірно введеної інформації, змінити її. Побудова обліку виробничого процесу не залежить від методу обліку витрат: позамовного чи попроцесного.

На сьогодні проблема розподілу загальновиробничих витрат на змінні і постійні в автоматизованому обліку ще не вирішено. Однак поділ можливий при наявності двох документів, які формують загальновиробничі витрати, тобто в одному документі формуються постійні витрати, а в другому змінні. Подібний підхід необхідний у зв'язку з тим, що для фінансового обліку базу розподілу загальновиробничих витрат затверджено нормативно.

Отже, за умов автоматизованого ведення обліку виробничого процесу організаційні інструменти (методи обліку витрат) змінюють свою функцію шляхом створення нових інформаційних запитних режимів. За допомогою автоматизованого облікового процесу створюється єдина інформаційна система, що задовольняє вимоги облікової підсистеми і податкового обліку. Таким чином забезпечується необхідною інформацією система управління підприємством, що дозволяє вчасно виявляти відхилення і реагувати на їх усунення.

Список використаних джерел

1. Іванова Т. С. Дисципліна "Інформаційні системи і технології обліку" в підготовці кваліфікованих фахівців з обліку і аудиту : Становлення та розвиток обліку, контролю і аналізу в Україні : міжнародної наукової конф. (Київ, 16-17 берез. 2006р.). Київ, 2006 С. 496
2. Завгородній В. П. Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту. Київ: А.С.К., 1998. 768с.
3. Інформаційні системи бухгалтерського обліку. / Бутинець Ф. Ф. та ін. Житомир: ПП "Рута", 2002. 544с.
4. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2003. 349с.
5. Слюсарчук Л. І. Облік готової продукції та її реалізації. Вісник податкової служби України. 2000. № 29. С. 42 – 48.
6. Слюсарчук Л. І. Принципова схема побудови бухгалтерського обліку витрат виробництва. Вісник: Економіка. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Випуск 53. 2001. С. 34 – 40.
7. Слюсарчук Л. І. Документування господарських операцій. Економіка: проблеми теорії та практики. Випуск 150 Дніпропетровський національний університет. 2002. С. 40 – 44.
8. Слюсарчук Л. І. Методи розподілу загальновиробничих витрат позамовної калькуляції. Бухгалтерський облік і аудит. 2002. № 8. С.41 – 44.
9. Слюсарчук Л. І. Калькулювання готової продукції і прийняття управлінських рішень. Вісник Сумського національного аграрного університету. Випуск 2. 2002. С. 65 – 68
10. Слюсарчук Л. І. Організація обліку виробництва: монографія. Київ: УДУФМТ, 2008. 242 с.
11. Слюсарчук Л. І., Слюсарчук Я. Д. Інструменти формування інформаційної бази, як основи управління виробництвом продукції. Науковий вісник Академії муніципального управління Збірник наукових праць. Серія «Економіка». Випуск 9. Київ: АМУ. 2011. С. 142-150

УКРАЇНСЬКІ ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Зябченкова Г.В.
ст. викладач
Кафедра обліку та оподаткування
Войтенко В.А
здобувач вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Сучасні економічні процеси стимулюють цифрову трансформацію підприємств, вимагаючи впровадження інформаційних технологій у всі сфери діяльності, зокрема бухгалтерський облік. Використання спеціалізованого

програмного забезпечення, особливо розробленого з урахуванням національного законодавства, як наприклад українські бухгалтерські програми, дозволяє суттєво підвищити точність обчислень, знизити ризик помилок та прискорити обробку великих обсягів даних [1].

У сучасному бізнесі автоматизація та цифровізація стають незамінними інструментами для оптимізації облікових процесів. Хмарні технології та автоматизація бухгалтерських процесів, реалізовані у вітчизняних програмних продуктах, як наприклад BAS Бухгалтерія [2], ME.DOC [3], дозволяють ефективно обробляти великі обсяги даних, забезпечують доступ до інформації з будь-якого пристрою та місця, а також підвищують безпеку зберігання даних. Особливо актуальними такі рішення є в умовах воєнного часу, адже зберігання всіх даних обліку в електронному форматі є найбільш оптимальним і безпечним рішенням для компаній, що прагнуть забезпечити економічну стабільність.

Розкриттю окремих аспектів зазначеної проблеми присвячено ряд наукових праць. Зокрема, Співак С., Яремчук К., Мужевич Н., Кулик В., присвятили свої роботи аналізу трансформацій, що відбуваються в обліку внаслідок цифрової трансформації. Волот О. присвятила своє дослідження застосуванню хмарних технологій в обліку та управлінні підприємствами, зазначаючи активне зростання хмарного ринку України в останні роки [4].

Незважаючи на значний прогрес у дослідженні інновацій в обліку, залишається актуальним питання адаптації інноваційних інструментів до специфіки українського бізнесу та законодавства. Особливої уваги потребують дослідження, спрямовані на оцінку ефективності вітчизняного бухгалтерського програмного забезпечення в контексті управління бізнесом. Крім того, необхідні подальші дослідження щодо забезпечення інформаційної безпеки та відповідності облікових процесів національним стандартам в умовах використання інноваційних технологій.

Незважаючи на зростання кіберзагроз, сучасні українські бухгалтерські програми демонструють високий рівень захисту даних завдяки використанню таких механізмів, як шифрування, аутентифікація та резервне копіювання. Це дозволяє забезпечити конфіденційність та цілісність облікової інформації, що є критично важливим для бізнесу. Крім того, українські розробники активно адаптують свої продукти до змін законодавства та податкового законодавства, що дозволяє користувачам завжди мати актуальну інформацію та уникнути штрафів. Автоматизація процесу подання звітності також сприяє підвищенню ефективності роботи бухгалтерії. Сучасні українські бухгалтерські програми активно впроваджують різноманітні інноваційні рішення:

- Штучний інтелект та машинне навчання: Ці технології використовуються для автоматизації рутинних операцій, прогнозування та аналізу даних.
- Блокчейн: Технологія блокчейн може бути використана для забезпечення прозорості та безпеки облікових даних, особливо в галузях з високим рівнем регулювання.
- Інтеграція з іншими системами: Сучасні бухгалтерські програми легко інтегруються з іншими системами управління підприємством банківськими

системами, системами електронного документообігу, що дозволяє автоматизувати обмін даними та підвищити ефективність бізнес-процесів [7].

Застосування інноваційних рішень у бухгалтерських програм вітчизняного виробництва можна прослідкувати при дослідженні нижченаведених програмних забезпечень.

Dilovod [5]. Дана програма пропонує зручний інтерфейс та широкий спектр функцій для малого та середнього бізнесу. Серед інноваційних рішень можна виділити можливість роботи з мобільних пристроїв та інтеграцію з популярними сервісами (Google Диск, Dropbox).

BAS Бухгалтерія - це комплексне рішення для автоматизації бухгалтерського обліку, яке забезпечує повний цикл обробки інформації: від первинної документації до формування фінансової звітності. Програма повністю відповідає вимогам національного законодавства та включає в себе План рахунків бухгалтерського обліку відповідно до Наказу Міністерства фінансів України "Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку і Інструкції про його використання" від 30 листопада 1999 р. №291, що гарантує коректність обчислень. Особливістю BAS Бухгалтерії є гнучка конфігурація, що дозволяє адаптувати програму до специфіки будь-якого підприємства. Модулі для обліку ТМЦ, основних засобів та інші забезпечують комплексний підхід до управління бізнесом. Хмарна технологія зберігання даних гарантує високий рівень безпеки та доступність інформації з будь-якого пристрою.

Хмарні технології роблять бухгалтерський облік більш доступним та безпечним. Сервіси, такі як iFin та TAXER, забезпечують захист даних та дозволяють підприємствам уникнути ризиків, пов'язаних зі збереженням інформації на локальних серверах. Крім того, хмарні рішення спрощують співпрацю між бухгалтерами та іншими співробітниками компанії [6].

Таким чином, українські розробники програмного забезпечення активно впроваджують інновації в сферу бухгалтерського обліку, створюючи ефективні та зручні інструменти для підприємств. Завдяки використанню сучасних технологій, таких як хмарні обчислення та машинне навчання, українські бухгалтерські програми дозволяють автоматизувати рутинні операції, підвищити точність обчислень та забезпечити доступ до фінансової інформації з будь-якого місця. Це сприяє підвищенню ефективності бізнес-процесів та сприяє розвитку української економіки.

Список використаних джерел

1. Співак С., Панчишин Д., Скочиляс М., Яремчук К. Діджиталізація процесів бухгалтерського обліку. Соціально-економічні проблеми і держава. 2021. № 2 (25). С. 113–119.
2. BAS Бухгалтерія. Сайт URL: https://www.bassoft.eu/soft/bas-mass/bas-accounting/
3. M.E.Doc. Сайт URL: https://medoc.ua/
4. Волот О. Застосування хмарних технологій в обліку та управлінні підприємствами реального сектору економіки. Кропивницький : Вид-во КНТУ. 2019. С. 190–198

5. Dilovod. Сайт URL: https://dilovod.ua/
6. Кулик В. А., Любимов М. О. Можливості, загрози та перспективи використання «хмарних» технологій в бухгалтерському обліку. Науковий вісник ПУЕТ. 2019. № 2 (93). С. 40–46
7. Крюкова І.О. Інноваційні інструменти у бухгалтерському обліку та їх імплементація в аграрній сфері. Economic Bulletin of the Black Sea Littoral. 2021, Issue 1

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Марчук У.О.
кандидат економічних наук, доцент
Кафедра бухгалтерського обліку та консалтингу
Бузевич Г.І.
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Факультет обліку та податкового менеджменту
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Проблема ефективного управління запасами є однією з найскладніших в системі матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємств. Головним завданням цієї системи є забезпечення безперебійного функціонування організації, що в свою чергу дозволяє гарантувати сталий розвиток та збільшення прибутків.

Система управління запасів це сукупність правил і способів регулювання за якими контролюються рівні та визначається в який час потрібно поповнювати запас з відповідним обсягом їх замовлення. Задачею цієї системи є оптимізація загальних витрат, пов'язаних зі збереженням на складах сировини, напівфабрикатів, готової продукції, товарів тощо. У міжнародній теорії та практиці стратегії зниження витрат на утримання запасів розглядаються як один із ключових факторів збільшення прибутку.

У великих організаціях часто формують окремий підрозділ матеріально-технічного забезпечення, який виконує наступні функції [1, с. 33]:

- планування обсягів замовлень матеріальних ресурсів;
- аналіз використання запасів з врахуванням залишків;
- проведення пошуку та підбору постачальників та забезпечення подальшої співпраці з ними;
- постачання матеріальних ресурсів на виробництво;
- інші важливі функції, які безпосередньо пов'язані з управлінням матеріальними ресурсами.

В системі управління запасами підприємства в першу чергу визначається необхідний момент часу та обсяг придбання товарів. Характеристики системи включають наступні показники [1, с.205] (рис.1):

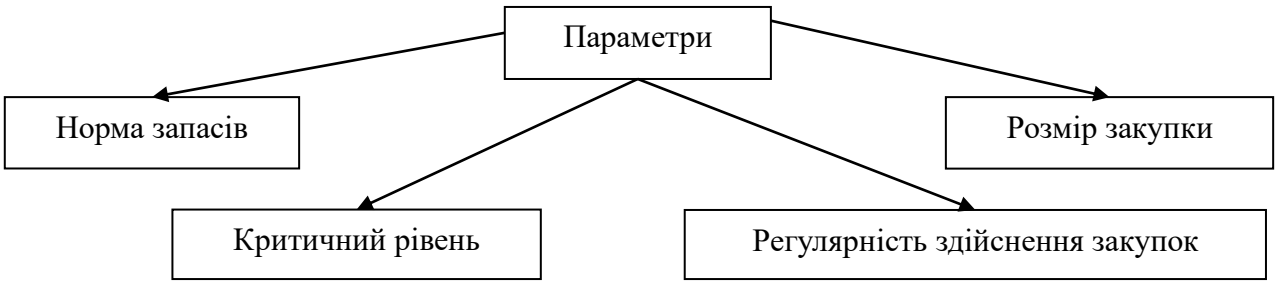

Рис. 1. Основні показники системи управління запасами
Джерело: сформовано авторами за [2,с.205]

В свою чергу систему управління запасів можна поділити на стратегічну та тактичну. Стратегічне управління запасами підприємства включає організацію діяльності щодо встановлення стратегічних цілей і завдань у системі управління запасами та прийняття відповідних рішень для досягнення місії організації [3, с.72], де тактикою є вирішення проблем у короткостроковій перспективі, усуваючи поточні недоліки. Взаємозв'язок стратегії і тактики включає комплекс оперативних дій, спрямованих на досягнення поставлених цілей.

На сьогодні українські підприємства мають суттєвий ризик порушення функціонування системи управління запасами внаслідок воєнного стану, де серед основних проблем можна виділити [4, с.5] дефіцит окремих видів сировини та матеріальних цінностей внаслідок відключень електроенергії та руйнувань виробничих потужностей; складність логістики у близьких місцях до зони бойових дій, що призводить до затримок у поставках; ризики втрати запасів внаслідок знищення чи пошкодження складських приміщень обстрілами; значне підвищення вартості перевезень у зв'язку із суттєвим подорожчанням паливно-мастильних матеріалів.

Таким чином, налагоджена система управління запасами надає можливість проведення аналізу руху запасів на підприємстві задля виявлення проблемних ділянок та їх поліпшення. Вітчизняним підприємствам слід надавати пріоритетність стратегічному управлінню запасів, підкріплюючи під нього відповідні тактичні дії.

Список використаних джерел

1. Абушов Т. Огляд сучасних підходів до управління матеріальними ресурсами промислового підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. Вип. 6, Том 2. С.30-35
2. Харченко Ю.А., Михайленко А.С. Економіко-математичне моделювання рівня запасів товарів торгівельного підприємства. Економічний простір. 2018. Вип. 136. С.205.
3. Турчак В.В., Кульганік О.М. Стратегічне управління запасами підприємства. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 5. С.69-73.
4. Кривешко О.В., Шпарик Я.Я., Мельник Н.В., Особливості управління запасами в кризових умовах. Ефективна економіка. 2022. Вип. 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2022/95.pdf

SECTION: COMPUTER ENGINEERING

АНАЛІЗ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИМ ЗАМКОМ ДВЕРЕЙ НА ОСНОВІ МІКРОКОНТРОЛЕРА

Воропаєва Світлана Львівна
к.т.н., асистент
Кафедра комп'ютерних систем та мереж
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Поповецька Людмила Іванівна
викладач
ДВНЗ "Чернівецький індустріальний коледж"
Куржос Олександр Сергійович
здобувач
ДВНЗ "Чернівецький індустріальний коледж"

У сучасному світі безпека житла та комерційних приміщень набуває все більшого значення. Традиційні механічні замки, хоча й мають свою надійність, не завжди здатні забезпечити високий рівень захисту та зручності використання. Електронні замки дверей стають все популярнішими завдяки своїм численним перевагам.

Електронні замки забезпечують значно вищий рівень безпеки. Вони часто оснащені додатковими функціями, такими як система запису та моніторингу доступу, що дозволяє власникам контролювати, хто і коли потрапляв у приміщення. Це особливо корисно для комерційних об'єктів і великих житлових комплексів.

Також вони дуже зручні у використанні. Вони можуть бути інтегровані з різними системами управління доступом, такими як смартфони або картки доступу, що усуває необхідність використання фізичних ключів і знижує ризик їх втрати або крадіжки.

Сучасні електронні замки часто мають функції дистанційного керування, що дозволяє відкривати або закривати замок з будь-якої точки світу через інтернет. Це особливо зручно для тих, хто часто подорожує або управляє кількома об'єктами з одного місця.

Таким чином, впровадження електронних замків дверей відповідає сучасним вимогам безпеки та зручності, роблячи їх важливим елементом сучасних систем управління доступом.

Конструкція всіх типів електронних замків має схожий склад: вони включають систему зчитування, контрольний блок, джерело живлення та індикатор. Контрольний блок передає сигнал, отриманий від клавіатури, до плати Arduino UNO, де перевіряється коректність введеної інформації. Після цього активується виконавчий механізм. ЖК-дисплей використовується для

відображення інформації про стан замка та виконавчого механізму в залежності від введених даних.

Електронні замки, які розглядаються, використовують матричну клавіатуру для введення даних. Ці дані обробляються за допомогою плати Arduino UNO і виводяться на РК-екран. Для живлення такої системи можна використовувати незалежні джерела, такі як батареї з напругою не менше 5В або павербанки.

Ця система використовує сервопривод для активації механізму замка. Для спрощення монтажу приводного валу застосовуються сервоприводи з пластиковими шестернями, які мають невеликий механічний зазор.

Сервопривід було обрано як основний компонент електронного замка для дверей з кількох причин:

1. Прецизійне керування. Сервоприводи відзначаються здатністю точно контролювати положення, швидкість і кут обертання, що робить їх ідеальними для електронних замків, де важливий точний контроль над рухом замкового механізму.

2. Надійність. Вони мають високу надійність і довговічність, що критично важливо для забезпечення безпеки.

3. Можливість інтеграції. Сервоприводи легко інтегруються з іншими електронними компонентами, такими як контролери, датчики і джерела живлення, що дозволяє створювати складні системи замків з розширеними функціями.

4. Гнучкість. Їх можна програмувати для виконання різних завдань, що забезпечує велику гнучкість при проектуванні системи замка.

5. Енергоефективність. Сервоприводи споживають енергію лише під час виконання роботи, що робить їх енергоефективними, що особливо важливо для пристроїв, що працюють від батарей.

Система на основі мікроконтролера складається з серводвигуна, мікроконтролера Arduino та середовища розробки Arduino IDE, яке використовує спрощену версію мови C/C++. Проведено аналіз і порівняння різних мікроконтролерів, результати якого представлені у таблиці. Також було розглянуто і порівняно кілька мікросхем. Основний компонент системи – мікроконтролер Arduino UNO, який інтегрує модуль розширення інтерфейсу (I2C), матричну клавіатуру, LCD-екран та баззер.

Матрична клавіатура була вибрана як основний елемент електронного замка для дверей з кількох причин. По-перше, її багатофункціональність дозволяє вводити численні комбінації, що робить її ідеальною для створення надійних кодів доступу. По-друге, матричні клавіатури відзначаються високою надійністю і довговічністю, що є важливим для забезпечення безпеки. Крім того, вони прості в обслуговуванні та зручні для користувачів будь-якого віку та технічного рівня. Матричні клавіатури також легко інтегруються з іншими електронними компонентами, такими як мікроконтролери, датчики і системи живлення, що дозволяє створювати складні системи замків з розширеними функціями. Окрім того, вони мають відносно низьку вартість виробництва та обслуговування, що робить їх доступними для широкого кола користувачів.

Баззер був обраний як важливий компонент електронного замка для дверей через кілька ключових переваг. Він забезпечує звуковий сигнал, коли двері

відкриваються або закриваються, що допомагає відстежувати вхід і вихід. Баззер простий у використанні та програмуванні, і його легко інтегрувати з різними мікроконтролерами та іншими електронними компонентами. Крім того, баззери є відносно недорогими, що робить їх хорошим вибором для масового виробництва електронних замків. Вони також відрізняються надійністю і довговічністю, здатні працювати тривалий час без потреби в заміні чи обслуговуванні. Нарешті, баззери можуть генерувати різні звуки на різних частотах, що робить їх універсальними для різних застосувань.

Програмна частина пристрою на базі Arduino полягає в написанні коду, який виконується на мікроконтролері Arduino. Програмування в Arduino здійснюється за допомогою мови, що базується на C/C++, з використанням бібліотеки AVR Libc, яка забезпечує доступ до її функцій. Для створення програмного забезпечення для мікроконтролерів Arduino використовується Arduino IDE – інтегроване середовище розробки, яке спрощує процес програмування цих мікроконтролерів.

Ретельність проведених тестів охоплює всі аспекти функціональності програми, що дозволяє впевнено стверджувати про її відповідність вимогам. Це включає перевірку на правильність виконання всіх запланованих функцій, стабільність роботи в різних умовах та адаптивність до можливих змін в системному середовищі.

Після завершення тестування програмного проекту було підтверджено, що він відповідає всім заданим функціональним вимогам та кваліфікаційним стандартам. Комплексний і детальний підхід до тестування забезпечив об'єктивність результатів, підтверджуючи високий рівень якості розробленого програмного забезпечення.

Завдяки детальному тестуванню вдалося виявити та усунути потенційні проблеми, що могло б вплинути на кінцеву якість продукту. Це гарантує, що розроблений програмний проект не лише відповідає технічним вимогам, але й забезпечує високу надійність і продуктивність у реальних умовах експлуатації.

Таким чином, отримані результати тестування підтверджують, що проект досяг усіх поставлених цілей і може бути успішно впроваджений, забезпечуючи користувачам задоволення від роботи з якісним і стабільним продуктом.

Загалом, використання мікроконтролерів у системах керування електронними замками забезпечує високу функціональність, надійність і економічність, що робить такі системи привабливими для застосування в різних сферах.

Список використаних джерел

1. Блум Дж. Вивчаємо Arduino [пер. з англ. Петін В.] - Київ:, 2015. - 336 с.
2. Проектування спеціалізованих мікропроцесорних систем. Навчальний посібник / Укладачі Г. І. Воробець, С. В. Мельничук. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2022. – 105 с.
3. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Технології проектування комп’ютерних систем» / уклад.: С.Л. Воропаєва. Чернівці: ЧНУ, 2022. 95 с. (електронне видання).

BASIC TELEGRAM CHAT BOT IMPLEMENTATION IN C#

Pashkovskyi Bohdan
candidate of technical science
Computer system and network department
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Bots are small applications that run entirely within the Telegram app. Users interact with bots through flexible interfaces that can support any kind of task or service.

To authorize your bot you're given a unique authentication token when it is created. The token looks something like 123456:ABC-DEF1234ghIkl-zyx57W2v1u123ew11. All queries to the Telegram Bot API must be served over HTTPS and need to be presented in this form: https://api.telegram.org/bot<token>/METHOD_NAME.

To use .NET client for Telegram Bots we call follow [1].

To initialize TelegramBotClient we have to execute code described at picture 1.

```
1 reference | Bohdan Pashkovskyi, 73 days ago | 1 author, 1 change | 0 exceptions
public static void RegisterTelegramClient(this IServiceCollection services,
{
    var baseAppSettings = configurationSection.Get<BaseAppSettings>();

    var telegramBotClient = new TelegramBotClient(baseAppSettings.Key);
    telegramBotClient.SetWebhookAsync(baseAppSettings.Url).Wait();

    services.AddSingleton<ITelegramBotClient>(telegramBotClient);
}
```

Picture 1. Bot client initialization

There are two mutually exclusive ways of receiving updates for your bot — the getUpdates method on one hand and Webhooks on the other. Incoming updates are stored on the server until the bot receives them either way, but they will not be kept longer than 24 hours.

getUpdates - Use this method to receive incoming updates using long polling (wiki). An Array of Update objects is returned.

setWebhook - Use this method to specify a url and receive incoming updates via an outgoing webhook. Whenever there is an update for the bot, we will send an HTTPS POST request to the specified url, containing a JSON-serialized Update. In case of an unsuccessful request, we will give up after a reasonable amount of attempts. Returns True on success.

Regardless of which option you choose, you will receive JSON-serialized Update objects as a result [2].

Each bot update can be handled in controller, but we can implement advances system to get updated shown at picture 2.

```
49 references | Bohdan Pashkovskyi, 83 days ago | 1 author, 1 change | 0 exceptions
public override async Task<Message> HandleAsync(ITelegramBotClient client, Update update)
{
    var message = update.Message;
    if (message.Chat.Id != _appSettings.AdminChatId)
    {
        return await client.SendTextMessageAsync(message.Chat.Id, "У вас немає доступу");
    }

    var messageText = message.GetMessageText(CommandName);
    return await client.SendTextMessageAsync(_appSettings.Chat112Id, messageText);
}
```

Picture 2. Update handler

When message is received has to be forward to target chat, and service message has to be returned to user.

```
49 references | Bohdan Pashkovskyi, 83 days ago | 1 author, 1 change | 0 exceptions
public override async Task<Message> HandleAsync(ITelegramBotClient client, Update update)
{
    var message = update.Message;

    // send message to police
    var policeMessage = await client.ForwardMessageAsync(_appSettings.PoliceChatId, message.Chat.Id,
        message.MessageId);

    // send copy to admin chat with police message id to be able to delete message
    await client.ForwardMessageAsync(_appSettings.AdminChatId, message.Chat.Id, message.MessageId);
    await client.SendTextMessageAsync(_appSettings.AdminChatId, $"Повідомлення відправлено поліції номер" +
                                                                $"{policeMessage.MessageId}");

    // send response to user
    return await client.SendTextMessageAsync(message.Chat.Id, "Дякуємо, Ваше повідомлення надіслане.");
}
```

Picture 3. Message forwarding

References

1. Github https://github.com/TelegramBots/Telegram.Bot
2. Telegram bots API https://core.telegram.org/bots

SECTION: ECONOMY

FEATURES OF APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PRICING OPTIMIZATION

Biloocaia Svetlana
PhD, associate professor
Department of Finance and Banks
Moldova State University

Pricing is a key element of business strategy, and its evolution is closely linked to the development of technology and data availability. At the beginning of the 20th century, pricing was based primarily on costs and simple marketing strategies. In the mid-20th century, as markets and competition grew, companies began to apply more sophisticated empirical methods. In the 1970s and 1980s, with the development of computer technology, it became possible to collect and analyze data on sales, consumer behavior, and market dynamics, which significantly influenced the pricing process. The end of the 20th century was marked by a transition from simple empirical methods to more complex statistical models, the analysis of which required studying large volumes of historical data to predict future trends. The advent of artificial intelligence (AI) has brought significant positive changes to various aspects of corporate operations, including pricing.

Research has shown that the percentage of businesses planning to use AI in at least one area rose from 50% in 2020 to 56% in 2021. In addition, 27% of respondents (22% in the previous year) claimed that AI was responsible for at least 5% of their profits [1]. Economists suggest that "with the advent of algorithms and the digital economy, it is becoming technologically possible for computer programs to autonomously coordinate prices and trade terms" [4]. According to McKinsey, implementing AI in pricing strategies can increase companies' profitability by 2-7% depending on the industry, highlighting the significant potential for this technology to be applied. Historically, pricing automation was driven by the need to account for real-time changes in demand and supply. Airlines were among the first firms to use AI to automate their pricing decisions. Platforms like Uber and Lyft use "surge pricing" algorithms to respond in real time to spikes and drops in drivers and consumers [2]. Online retailer Amazon daily uses AI to dynamically calculate and change prices on millions of products. Retail chain Walmart uses dynamic pricing to optimize product prices in its online and offline stores.

Artificial intelligence used in business allows companies to significantly increase sales volumes, maximize revenue and income. The main areas of AI impact on improving pricing in the company are:

1. Automated monitoring: is a process of systematically collecting data on prices, product availability, promotions, assortment and other characteristics of prices and sales of competitors with minimal human participation, which includes:

automatic collection of data from online stores, marketplaces and other sources and pre-processing of data, in which the accumulated data is grouped, errors, duplicate or irrelevant information are eliminated and the accumulated material is presented in a certain structured and formatted form, depending on the set analysis tasks.

2. Data analysis, visualization and reporting: AI algorithms analyze large volumes of structured and unstructured data, including the state of the market, the dynamics of external factors affecting it, information about competitors, a wide range of data for each client or group of clients, data on past transactions, etc., based on which AI models determine the main pricing trends, hidden patterns and correlations, anomalies in pricing that a person may not notice during independent analysis. The outcome of the data analysis are easy-to-use reports with the results obtained, which allow the company to make informed decisions on pricing and assortment policy.

3. Dynamic pricing: through dynamic pricing, AI adjusts prices in real time depending on various factors, such as demand, supply, competition, seasonality, product cost dynamics and inventory levels. Dynamic pricing algorithms constantly monitor market conditions and adjust prices accordingly, maximizing the company's revenue and its profit.

4. Customized Pricing: AI enables businesses to personalize prices based on the analysis of individual preferences of different customer groups. By considering factors such as customer segmentation, loyalty and purchase history, price and seasonal preferences, businesses can offer personalized prices that meet the unique needs of each customer.

5. Demand Forecasting: AI algorithms can analyze historical and current sales data, market trends, potential buyer preferences and external factors to accurately predict future demand. This allows businesses to improve inventory management, maintain product availability in the market by ensuring optimal prices and avoid both stockpiling in warehouses in case of overpricing of the product and loss of potential profits when setting the price of the product too low in conditions of high demand.

6. Pricing Modeling: AI enables testing with different pricing scenarios to find the most sustainable and efficient way to achieve the company's goals. In most cases, the main source of data is accumulated historical sales data, information on their current status, and also takes into account the characteristics of customer consumer behavior, competitors' pricing strategies, macroeconomic conditions, business goals, restrictions and business characteristics of the company, which are processed by software pricing algorithms.

7. Reducing errors and saving time when making pricing decisions: due to the use of AI for market analysis, the time required to assess the market situation and make decisions is significantly reduced. The use of artificial intelligence in the automation of pricing processes reduces the number of errors associated with the human factor and frees up resources for solving other strategic tasks.

Also, the use of AI is aimed at such aspects influencing pricing as competitor pricing, cost and profit considerations, etc.

The main technologies used in pricing are:

- Machine Learning is a group of artificial intelligence methods that are characterized by learning from past decisions made on a variety of similar problems.

In the process of machine learning, algorithms learn to find patterns and correlations in large data sets, as well as to make optimal decisions and create forecasts based on this analysis. Machine learning applications improve with use and become more accurate as the amount of available data increases. For example, Uber uses ML-enabled dynamic pricing to quickly and efficiently use available resources in the B2C space.

- Predictive algorithms. Predictive algorithms are used to analyze current and historical information to make a forecast for the future. In the context of pricing, they help estimate how price changes will affect future demand and sales. Such analytics, for example, help companies understand how discounts or price increases on certain products will affect revenue and profit evolution.

- Optimization algorithms. Optimization algorithms help find the best solutions in pricing issues, determining optimal prices or discounts to increase profits or market share. Optimization algorithms analyze real-time market data, competitor prices, supply, demand, product cost evolution and customer behavior to determine the best pricing strategy.

- Algorithms for integration with various company operating systems. AI in pricing is often combined with other company management systems, in particular, with a financial planning system, inventory management, customer relationship management system, which allows to create a comprehensive and effective strategy.

When organizing pricing using AI, neural networks are widely used, which are an effective machine learning tool that is used to solve retail sales management problems, which include:

- recurrent neural network, used to analyze time series, such as sales data.
- convolutional neural network, used to process data with a spatial structure.
- multilayered perceptron, used to approximate complex nonlinear relationships between factors affecting price.

A study conducted by Ernst & Young identified the following methods and tools used to create an artificial network architecture that solves the problem of optimizing a company's pricing processes: generative AI techniques, including Variational Autoencoders and Generative Adversarial Networks such as TabGAN, CTGAN, GANITE, and TGAN, facilitate the expansion of dataset diversity and size through the generation of additional synthetic data points. For maximizing profit/revenue through optimized pricing, the most effective price optimization approaches comprise Linear Programming Problem, Thompson’s Sampling, and Reinforcement Learning [3].

At the same time, the conducted research demonstrate that, although the use of artificial intelligence in pricing provides a number of significant advantages, it also has certain disadvantages, the main ones being:

- the need to use high-quality and reliable data: the effectiveness of AI significantly depends on the quality and completeness of the data used for analysis. Insufficient or poor-quality data can lead to incorrect conclusions and decisions, and, as a result, to losses for the company.

- complexity of maintenance: the use of AI systems in the organization of company pricing can be complex. It is also necessary to constantly maintain and

update these systems, this consequently requires highly qualified personnel, which may be unaffordable for small companies.

- security risks: the use of big data and AI increases the risks associated with data privacy, which is most critical when collecting and processing customer data. Also, dependence on technological systems can make a business vulnerable to technical failures or cyberattacks from outside.

- understanding and interpretation of results: the results obtained due to the use of AI algorithms are sometimes difficult to understand, in which case their incorrect interpretation can lead to losses or lost profits.

- high costs: purchasing computing equipment, software, implementing AI models, attracting highly qualified personnel, organizing the collection and storage of data and ensuring its confidentiality may require significant costs.

Conclusions:

Artificial intelligence has become one of the most transformative technologies in all aspects of business, and its application in pricing is no exception. In today's competitive market, companies need to develop optimal pricing strategies for their products and services to maximize sales and company profits, it is also important to ensure that the business is ready to respond to the slightest changes in market conditions, competitors' pricing strategies, consumer behavior, the current financial condition of the company and its objectives in the shortest possible time, which is what the use of AI should facilitate. The main areas of impact of AI on the optimization of company pricing are: automated monitoring, data analysis, visualization and reporting, dynamic pricing, personalized pricing, demand forecasting, pricing modeling, reducing errors and saving time in making pricing decisions. The main challenges of applying AI in pricing include: the need to use high-quality and reliable data, complexity of maintenance, security risks, understanding and interpreting results, high costs.

References

1. Amrani H., Lazrak M., Aarab M. Using big data to measure general price increases in logistics. Journal of Theoretical and Applied Information Technology. January 2024. vol.102. no 2

2. Aparicio D., Misra A. Artificial intelligence and pricing. In book: Artificial Intelligence in Marketing. pp.103-124. March 2023

3. Ernst & Young. The art of pricing in the age of Artificial intelligence. https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_in/topics/consulting/2023/09/ey-the-art-of-pricing-in-the-age-of-ai.pdf

4. Gerlick1 J., Liozu S. Ethical and legal considerations of artificial intelligence and algorithmic decision-making in personalized pricing. Journal of Revenue and Pricing Management,2020

5. Pillai A. AI-driven dynamic pricing strategies for subscription features: leveraging artificial intelligence for real-time pricing optimization. International Journal of Computer Engineering and Technology. vol. 14, Issue 3, sep-dec 2023, pp. 98-103

РОЗВИТОК КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОМПАНІЇ «НОВА ПОШТА»

Верховод Ірина
к.е.н., доцент
Кирпичова Дарія
здобувач вищої освіти
ОПП Менеджмент соціальної сфери
Кафедра соціоекономіки та управління персоналом
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, Україна

У сучасному світі, де стабільність економічних і політичних умов є недостатньо передбачуваною, корпоративна соціальна політика має вирішальне значення для успішного функціонування підприємств. Компанії, які усвідомлюють важливість створення сприятливого середовища для своїх співробітників і громад, в яких вони працюють, мають більше шансів на стійкість і розвиток. Однією з таких компаній в Україні є «Нова Пошта», яка активно працює над удосконаленням своєї корпоративної соціальної політики.

Сучасні дослідження розглядають організацію, як певний соціальний суб'єкт через її взаємодію із іншими соціальними суб'єктами, будь то інші організації чи владні органи, або ж звичайні люди (персонал, споживачі товарів чи послуг тощо). З огляду на це соціальна політика допомагає організації бути соціально відповідальною перед собою, своїми зацікавленими сторонами та громадськістю. Впроваджуючи соціальну політику, організації можуть усвідомлювати, який вплив вони мають на всі аспекти суспільства, включаючи економічні, соціальні та екологічні. Впровадження соціальної політики означає, що в ході звичайної діяльності компанія працює таким чином, щоб покращувати суспільство та довкілля, а не робити їм негативний внесок. Відповідно до соціальної політики метою організації є докладання узгоджених зусиль, щоб працювати таким чином, щоб покращувати, а не погіршувати суспільство та навколишнє середовище, організації зацікавлені у впровадженні соціальної політики. Адже вона здатна як покращити різні аспекти суспільства, так і сприяти позитивному іміджу та бренду компаній [1]. Соціальна політика є дієвим способом підняти моральний дух на робочому місці [2].

Правильно реалізована концепція соціальної політики та соціальної відповідальності організацій може принести різноманітні конкурентні переваги, такі як розширений доступ до капіталу та ринків, збільшення продажів і прибутків, економія операційних витрат, підвищення продуктивності та якості, ефективна база людських ресурсів, покращення іміджу та репутації бренду, покращення клієнта лояльність, кращі процеси прийняття рішень і управління ризиками [3].

Компанії, які впроваджуються соціальну політику, зазвичай організовані таким чином, що дає їм можливість бути та діяти соціально відповідально, щоб мати позитивний вплив на світ. Власне соціальні політики можуть бути 4-х видів:

1. Екологічна. Означає віру в те, що організації повинні поводитися максимально екологічно. Це відбувається за рахунок:

– зменшення шкідливих практик, таких як зменшення забруднення, викидів парникових газів, використання одноразового пластику, споживання води та загальні відходи;

– регулювання споживання енергії шляхом збільшення залежності від відновлюваних джерел, стійких ресурсів і перероблених або частково перероблених матеріалів;

– компенсація негативного впливу на навколишнє середовище; наприклад, висаджуючи дерева, фінансуючи дослідження та роблячи пожертви на суміжні цілі.

2. Етична. Етична соціальна політика пов’язана з забезпеченням того, щоб організація працювала чесно та етично.

3. Філантропічна. Філантропічна соціальна політика стосується мети бізнесу активно робити світ і суспільство кращими.

4. Економічна. Це практика фірми, яка підтримує всі свої фінансові рішення своїм зобов’язанням робити добро у сферах, перерахованих вище. Кінцевою метою є не просто максимізація прибутку, а переконання, що бізнес-операції позитивно впливають на довкілля, людей і суспільство [4, с. 318].

Впровадження соціальної політики організації важливе для суспільства, вона однаково цінна і для самої організації. Розробка та впровадження соціальної політики організації може допомогти створити міцніший зв’язок між працівниками та корпораціями, підвищити моральний дух і допомогти як працівникам, так і роботодавцям відчути більший зв’язок із навколишнім світом. При цьому соціальна політика для корпорації або бізнес компанії може принести цілий ряд суттєвих переваг, які можливо виміряти у фінансовому вимірі та які мають вплив на результативність діяльності: впізнаваність бренду, відносини з інвесторами, залученість співробітників, зменшення ризиків.

Соціальна політика передбачає формування концепції менеджменту, за допомогою якої компанії враховують соціальні та екологічні проблеми у своїх бізнес-операціях і взаємодії зі своїми зацікавленими сторонами. Соціальна політика зазвичай розуміється як спосіб, за допомогою якого компанія досягає балансу економічних, екологічних і соціальних імперативів («підхід потрійного результату»), в той же час відповідаючи очікуванням акціонерів і зацікавлених сторін. Сприяння запровадженню соціальної політики та практик соціальної відповідальності серед організацій вимагає підходів, які відповідають відповідним потребам і можливостям цих підприємств і не впливають негативно на їх економічну життєздатність.

Соціальна політика в організації повинна забезпечувати такі умови ведення бізнесу, які передбачають дотримання встановлених соціальних та етичних норм та прав людини. Безумовно соціально-відповідальна організація

гармонізує свою діяльність із навколишнім середовищем, забезпечуючи захист і безпеку людей та споживачів. Зважаючи на те, що світ надалі глобалізується, сьогодні в одній організації поруч можуть працювати люди різних спільнот та культур, тому соціальна політика організації повинна бути націлена на залучення, навчання, повагу та підтримку спільнот і культур, з якими організація працює [4, с. 322].

Соціальна політика організації повинна базуватися на 5 основних сферах.

У сфері ділової етики організація повинна прагнути підтримувати найвищі стандарти доброчесності та практики корпоративного управління, щоб підтримувати досконаліть у своїй щоденній діяльності та сприяти довірі до впроваджених систем управління. Організація повинна просувати свою діяльність у відкритий, чесний та етичний спосіб, усвідомлюючи важливість захисту всіх людських, фінансових, фізичних, інформаційних, соціальних, екологічних і репутаційних активів. Політика охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я та безпеки повинна бути впроваджена та повинна доводитись до відома всього персоналу.

У сфері прозорості організація повинна взаємодіяти із зацікавленими сторонами чітко, чесно та з повагою. Організація повинна прагнути до своєчасного та змістовного діалогу із усіма зацікавленими сторонами, зокрема акціонерами, засновниками, клієнтами та працівниками, корінними народами, урядами, регуляторами та землевласниками.

У сфері відносин із працівниками організація повинна забезпечувати чесне та гідне ставлення до працівників, повагу до їхніх цілей і прагнень, а також сприяння різноманітності на робочому місці. При цьому організація повинна пропагувати справедливу трудову практику, поважаючи чинне законодавства. Організація повинно забезпечувати рівні можливості (згідно з політикою) у всіх аспектах працевлаштування та не допускати неправомірної та неприйнятної поведінки на робочому місці, включаючи дискримінацію, залякування чи переслідування.

У сфері прав людини організація повинна визначати, що уряди несуть головну відповідальність за просування та захист прав людини. Тому організаціям необхідно співпрацювати з урядами та установами, щоб підтримувати та поважати права людини в межах власної сфери впливу. В організації недопустимим є порушення прав людини та організація не повинна брати участь або бути співучасником будь-якої діяльності, яка закликає або заохочує порушення прав людини. До того ж організація повинна намагатися побудувати довіру, забезпечувати взаємну вигоду та демонструвати повагу до культури, звичаїв і цінностей окремих людей і груп.

У сфері громадських інвестицій соціальна політика організацій повинна включати питання інвестування громади в процес прийняття рішень і бізнес-практику, а також наполягати на розбудові місцевого потенціалу для розвитку взаємовигідних відносин із громадами.

Корпоративна соціальна політика – це один із найголовніших аспектів діяльності компанії, що дозволяє створити належні умови праці, мотивувати персонал та забезпечити сталий розвиток бізнесу.

Побудова партнерства з державними інституціями є важливим аспектом корпоративної соціальної політики Нової Пошти. Компанія активно співпрацює з органами державної влади для спільної реалізації проєктів, спрямованих на підтримку розвитку місцевих громад та соціально-економічного зростання регіону, підтримку військових, співпрацю з різними фондами, будує партнерські відносини з місцевими установами та владою. Підзвітність і прозорість діяльності Нової Пошти підтверджується регулярними звітами про соціальні та екологічні дії, які публікуються на офіційному веб-сайті компанії та інших медіа-платформах.

Ці звіти не лише інформують громадськість про діяльність компанії, а й служать інструментом оцінки впливу компанії на соціальне та природне середовище. Корпоративна соціальна політика «Нова Пошта» демонструє високий рівень відповідальності та зобов'язання перед суспільством, природою та співробітниками. Завдяки системній реалізації соціальних ініціатив та екологічних програм компанія не лише зміцнює свої позиції на ринку, а й сприяє сталому розвитку суспільства та охороні навколишнього середовища. Компанія співпрацює з такими організаціями як «Укргаз», «ПУМБ», «Infocus.Goods», Київський картонно-паперовий комбінат, «Дім Рональда Макдональда» та багато інших.

Розглянемо декілька шляхів покращення реалізації корпоративної соціальної політики в компанії «Нова Пошта», а саме:

1. Навчання та розвиток персоналу:

– впровадження системи навчання та професійного розвитку для працівників різних рівнів та сфер діяльності;

– організація тренінгів, семінарів, курсів для розвитку професійних та особистісних компетентностей;

– надання можливостей для кар'єрного зростання та горизонтальної ротації.

2. Мотивація та оплата праці:

– перегляд та оптимізація системи оплати праці відповідно до ринкових стандартів;

– впровадження ефективної системи бонусів та заохочень за досягнення цілей та високих результатів;

– розширення пакету додаткових пільг та гарантій (медичне страхування, оплачувана відпустка тощо).

3. Безпека та здоров’я:

– забезпечення належних умов праці відповідно до вимог безпеки та охорони здоров'я;

– проведення регулярних інструктажів з техніки безпеки на обладнанні та забезпечення засобами індивідуального захисту;

– організація профілактичних оглядів та заходів для збереження здоров'я працівників.

4. Корпоративна культура та комунікації:

– формування позитивного іміджу роботодавця та залучення талановитих фахівців;

– організація корпоративних заходів для згуртування колективу та покращення внутрішніх комунікацій;

– розвиток каналів зворотного зв'язку між керівництвом та працівниками для вирішення проблем.

5. Соціальна відповідальність:

– участь у благодійних та волонтерських проєктах для підтримки суспільства;

– реалізація екологічних ініціатив та заходів для збереження навколишнього середовища;

– співпраця з професійними асоціаціями та громадськими організаціями.

6. Гнучкі умови праці:

– запровадження гнучкого графіку роботи та можливостей для віддаленої зайнятості;

– надання можливості працювати неповний робочий день для працівників із сімейними обов'язками;

– розробка політики відпусток та механізмів балансу між роботою та особистим життям.

7. Корпоративний розвиток та інновації:

– заохочення ініціативи та креативності співробітників у впровадженні нових ідей та рішень;

– створення системи збору та розгляду пропозицій від працівників щодо покращення бізнес-процесів;

– інвестування в дослідження та розробки для підвищення конкурентоспроможності компанії.

8. Різноманітність та інклюзія:

– забезпечення рівних можливостей для працівників незалежно від статі, віку, національності чи інших відмінностей;

– створення безбар'єрного середовища для працівників з особливими потребами;

– розробка політики запобігання дискримінації та сексуальним домаганням на робочому місці.

9. Оцінка та вдосконалення діяльності:

– регулярний моніторинг та оцінка ефективності впроваджених заходів корпоративної соціальної політики;

– збір зворотного зв'язку від працівників щодо їхньої задоволеності умовами праці та соціальними благами;

– вдосконалення та коригування політики за необхідності з урахуванням змін у законодавстві, тенденцій ринку та потреб працівників.

Підсумовуючи все вищесказане, можна стверджувати, що компанія «Нова Пошта» має всі передумови для того, щоб стати взірцем ефективної реалізації корпоративної соціальної політики. Ретельно вибудувана система заходів, спрямованих на створення сприятливих умов праці, всебічний розвиток персоналу та гармонійне поєднання професійних і особистих інтересів співробітників, дозволить логістичному гіганту досягти нових висот. Інвестиції в навчання, кар'єрний розвиток і гідну оплату праці забезпечують високий

рівень мотивації та лояльності співробітників. Водночас безпечне робоче середовище, охорона здоров'я та гнучкі умови праці створють комфортну атмосферу для максимального розкриття потенціалу кожного працівника. Формування інклюзивної корпоративної культури, заснованої на цінностях взаємоповаги, рівних можливостей та відкритого діалогу, сприятиме згуртованості колективу та зміцненню позитивного іміджу компанії як відповідального роботодавця. Участь у соціальних та екологічних ініціативах підкреслить прихильність «Нова Пошта» до сталого розвитку та турботу про суспільство. Постійне вдосконалення корпоративної соціальної політики, відкритість до інновацій та бажання йти в ногу з часом дозволить компанії не тільки зберегти свої конкурентні переваги, а й вивести їх на якісно новий рівень, залишаючись привабливим роботодавцем для найкращих талантів. Адже тільки гармонійне поєднання бізнес-успіху та турботи про людський капітал є запорукою майбутнього процвітання ТОВ «Нова Пошта».

Список використаних джерел

1. Fernando J. Corporate Social Responsibility (CSR) Explained With Examples. Investopedia. 2022. May 27. URL: https://www.investopedia.com/terms/c/corp-social-responsibility.asp#citation-7 (дата звернення: 19.08.2024).
2. Glavas A. Corporate Social Responsibility and Employee Engagement: Enabling Employees to Employ More of Their Whole Selves at Work. Front. Psychol. 2016. 31 May. Volume 7. URL: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00796 (дата звернення: 19.08.2024).
3. Corporate Social Responsibility. UNIDO. 2023. URL: https://www.unido.org/our-focus/advancing-economic-competitiveness/competitive-trade-capacities-and-corporate-responsibility/corporate-social-responsibility-market-integration/what-csr (дата звернення: 20.08.2024).
4. Halyna Lopushniak, Iryna Verkhovod, Roman Lipskyi, Olena Gorokhovska, Eduard Kliuienko.(2024). Social Policy in the Organization: Problems and Trends. Interacción y Perspectiva Revista de Trabajo Social. Vol. 14 No 2. 314 - 327 pp. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.10909412

КАПІТАЛІЗАЦІЯ РИНКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТА

Круглов В.О.
аспірант
Кафедра фінансів, обліку та психології
Український державний університет науки і технологій

Ринкова капіталізація є простим і прямим способом обчислення розміру та вартості компанії, а отже, її потенційних темпів зростання та перспектив ризику.

Ринкова капіталізація - це загальна вартість усіх акцій компанії в обігу. Він розраховується шляхом множення поточної ціни акції на кількість акцій в обігу.

Ця цифра є однією з ключових статистичних даних, яка відображається разом із кожною акцією, розміщеною на сайті фінансових новин або на сайті брокера.

Ринкова капіталізація також може дати вам уявлення про зростання та ризик, очікуваний від певної акції. Компанії класифікуються за ринковою капіталізацією. До широких категорій належать компанії з великою, середньою та малою капіталізацією.

Як правило, компанії з великою капіталізацією – це успішні компанії зі стабільними доходами. Їх зростання з часом може бути повільним, але постійним. Коливання цін у них менш мінливі, ніж у невеликих компаній.

Найпривабливіші акції з малою капіталізацією – це ті, які переживають прискорене зростання, але це зростання, ймовірно, відбуватиметься за рахунок більшого ризику та нестабільності цін.

Ринкова капіталізація демонструє, що сама по собі ціна акцій мало що говорить про загальну вартість компанії. Те, що акція має високу ціну, не обов'язково означає, що компанія коштує більше [1].

Чудовим прикладом цього є Ford Motor Company (F), ціна акцій якої, здавалося б, низька – 4,24 долара станом на 3 квітня 2020 року. Однак Ford є величезним автовиробником. Якщо поглянути на її ринкову капіталізацію, яка становила близько 18 мільярдів доларів, то можна побачити, що компанія коштує досить багато. Якби компанію було придбано, ринкова капіталізація відображала б витрати на придбання неоплаченого капіталу [2].

У контексті вдосконалення механізму управління ринковою капіталізацією підприємства варто виділити кілька ключових аспектів для покращення функціонування його основних структурних компонентів. Це дозволить забезпечити більш ефективне управління ресурсами, підвищити конкурентоспроможність та збільшити загальну рентабельність компанії (табл. 1).

Таблиця 1. Ключові аспекти удосконалення механізму управління ринковою капіталізацією підприємства

Елемент	Характеристика
Площина зовнішніх факторів	Включає економічні, політичні, соціальні та технологічні чинники, що впливають на діяльність підприємства та визначають можливості і загрози на ринку.
Мета функціонування механізму	Забезпечення ефективного управління капіталізацією компанії з метою підвищення її ринкової вартості, фінансової стабільності та конкурентоспроможності.
Суб'єкти механізму	Керівництво підприємства, інвестори, акціонери, регуляторні органи та інші зацікавлені сторони, що взаємодіють у процесі управління капіталізацією.
Інструментарій стимулювання ринкової капіталізації підприємства	Включає фінансові, правові, організаційні та маркетингові заходи, спрямовані на підвищення привабливості підприємства для інвесторів і збільшення його ринкової вартості.

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Загалом інструменти поділяються на фінансову та нефінансову площину – Рис.1.

Рисунок 1. Структура інструментарію стимулювання ринкової капіталізації підприємства

Джерело: сформовано автором на основі [4,5]

Капіталізація ринкового потенціалу безпосередньо впливає на вартість підприємства на фондовому ринку. Висока капіталізація дозволяє компанії зміцнювати свої позиції на ринку, привертаючи увагу інвесторів та підвищуючи її акції. Підприємства з високою капіталізацією є привабливими для інвесторів, що дозволяє компанії легше залучати інвестиції для розвитку нових проєктів, розширення виробництва, виходу на нові ринки чи впровадження інновацій. Високий рівень капіталізації забезпечує підприємству фінансову стабільність та ліквідність, що сприяє подоланню кризових ситуацій, швидкій адаптації до змін ринку та розвитку в довгостроковій перспективі. Висока ринкова капіталізація підвищує довіру до підприємства серед партнерів, постачальників та клієнтів, що сприяє встановленню довготривалих відносин та вигідних угод [6].

Таким чином, капіталізація ринкового потенціалу є ключовим фактором для забезпечення стійкого розвитку підприємства, його конкурентоспроможності та довгострокової прибутковості.

Список використаних джерел

1. Багацька К. В. (2015). Капіталізація підприємства як ключова категорія вартісно-орієнтованого управління. Науковий вісник Ужгородського національного університету, №3,. С. 10-13
2. FORD MTR CO DEL. Finance.yahoo. URL: https://finance.yahoo.com/quote/F/history
3. Кривов'язюк І. В., Бурбан О. В. (2023). Управління ринковою капіталізацією підприємства на основі вартісної концепції. Приємництво, торгівля та біржова діяльність, № 8 (266), С. 74-82

4. Кривов'язюк, І. В., Бурбан, О. В. (2021). Формування механізму управління ринковою капіталізацією підприємства для досягнення цілей стратегії його інвестиційної діяльності. Інтелект XXI, №4, С. 50-54
5. Муріна А. (2022). Оцінка вартості бізнесу з нерівномірними капітальними витратами. Світ фінансів, 2 (71), С. 57-69.
6. Wobst, J., Tanikulova, P., & Lueg, R. (2023). Value-based management: a review of its conceptualizations and a research agenda toward sustainable governance. Journal of Accounting Literature. URL: https://doi.org/10.1108/JAL-11-2022-0123

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ УСТАНОВАМИ

Харковець Павло
аспірант
Кафедра фінансів, обліку та психології
Український державний університет науки і технологій

Концепція ризик-менеджменту в фінансових установах є важливим компонентом забезпечення стабільності та ефективності їх діяльності. Ризик-менеджмент представляє собою систематичний процес, який включає ідентифікацію, оцінку, контроль та моніторинг ризиків, що можуть негативно вплинути на фінансову установу. Основна мета ризик-менеджменту полягає в зменшенні ймовірності негативних подій і їхнього впливу на фінансові результати та репутацію установи. Процес управління ризиками розпочинається з ідентифікації всіх можливих джерел ризиків. Це може включати кредитний ризик, ринковий ризик, операційний ризик і ризик ліквідності. Кредитний ризик пов'язаний з можливістю невиконання зобов'язань контрагентами, ринковий ризик стосується змін у цінах активів, операційний ризик охоплює втрати через непередбачені обставини або помилки, а ризик ліквідності пов'язаний з недостатністю ліквідних активів для покриття короткострокових зобов'язань. Велику увагу управління економічними ризиками приділено в монографії «Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні», авторства Гранатуров В.М. [1] Після ідентифікації ризиків необхідно оцінити ймовірність їхнього виникнення та можливий вплив на фінансову установу. Для цього використовуються різноманітні методи, такі як якісний аналіз, статистичні моделі, сценарний аналіз та інші. На основі цієї оцінки розробляються стратегії і заходи для контролю та зменшення ризиків, такі як хеджування, диверсифікація активів, встановлення лімітів ризику і вдосконалення внутрішніх процесів. Моніторинг ризиків є постійним процесом, що дозволяє оцінювати ефективність вжитих заходів і вчасно виявляти нові ризики. Крім цього, регулятором Національним Банком України [2] здійснюються вимоги до ризикоорієнтованого підходу до

управління фінансовими установами. Регулярний перегляд і оновлення ризик-менеджменту є необхідними для адаптації до змінюваних умов ринку і нових викликів. Ефективне управління ризиками має важливе значення для забезпечення фінансової стабільності установи. Послідовність розробки інструментів ризик-менеджменту запропонована Орликом О.В. в роботі Аналіз факторів впливу на економічну безпеку підприємств та методи захисту від загроз і нейтралізації їх наслідків. [3] Наявність чіткої стратегії управління ризиками також покращує процес прийняття рішень, дозволяючи керівництву приймати обґрунтовані рішення на основі об'єктивної інформації про можливі ризики. Це підвищує довіру клієнтів, інвесторів і партнерів до фінансової установи, що може призвести до зростання бізнесу та підвищення конкурентоспроможності. Крім того, дотримання регуляторних вимог у сфері управління ризиками допомагає уникнути штрафів і санкцій, а також зменшує ризик правових наслідків. В умовах розвитку фінансових ринків і нових технологій виникають нові виклики для управління ризиками, що вимагає постійного вдосконалення методів і стратегій. Інновації у фінансових продуктах, глобалізація фінансових ринків і зростаюча складність регуляторного середовища є факторами, які необхідно враховувати при управлінні ризиками. Таким чином, ризик-менеджмент є критично важливим для фінансових установ, оскільки дозволяє забезпечити їхню стабільність і ефективність, захищаючи від потенційних негативних впливів та сприяючи їх успішній діяльності в умовах сучасного фінансового середовища.

Рисунок 1. Послідовність розроблення інструментарію ризик-менеджменту [3]

Великої популярності в практиці управління ризиками фінансових установ набувають квантитативні підходи. Квантитативний підхід до управління ризиками базується на використанні математичних і статистичних методів для оцінки, вимірювання та управління ризиками. Він надає структуровані і

чисельно обґрунтовані інструменти для аналізу ризиків і розробки стратегій їхнього управління, що дозволяє більш точно прогнозувати ймовірність ризиків і їхній потенційний вплив на організацію. Математичні моделі є основою квантитативного підходу і включають різноманітні техніки для оцінки ризиків. Статистичні моделі використовують історичні дані для прогнозування майбутніх ризиків, наприклад, регресійний аналіз допомагає визначити зв'язок між різними змінними і ризиками. Моделі варіаційної імітації, такі як Монте-Карло симуляція, використовуються для оцінки ймовірності різних сценаріїв розвитку подій і їхнього впливу на організацію. Інші моделі, наприклад, модель Блек-Шоулза, оцінюють ризик фінансових інструментів, таких як опціони і ф'ючерси. Аналіз сценаріїв є важливим елементом квантитативного підходу і дозволяє оцінити можливі результати різних сценаріїв. Сценарії на основі статистичних даних розглядають можливі зміни у фінансових показниках на основі історичних даних та статистичних розподілів. Сценарії стрес-тестування оцінюють вплив екстремальних, але реалістичних ситуацій на фінансову стабільність організації, що допомагає зрозуміти, як вона може впоратися з кризовими ситуаціями. Квантитативний підхід також включає вимірювання ризиків за допомогою чисельних метрик. Одним з найпопулярніших інструментів є Value-at-Risk (VaR), який вимірює максимальну потенційну втрату портфеля при певному рівні довірчого інтервалу за визначений період часу. Conditional Value-at-Risk (CVaR) є розширенням VaR, яке оцінює середні втрати, якщо величина втрат перевищує VaR, надаючи більше інформації про можливі крайні втрати. Шарп-рейтинг використовується для оцінки ефективності інвестиційного портфеля на основі ризику і доходності. Застосування квантитативного підходу включає управління фінансовими інструментами і портфелями. Наприклад, квантитативні методи використовуються для хеджування, визначення кількісних стратегій для захисту від потенційних втрат за допомогою деривативів, таких як опціони і ф'ючерси. Оцінка вартості опціонів за допомогою математичних моделей допомагає визначити їхню чутливість до змін ринкових умов. В управлінні портфелем квантитативні методи допомагають оптимізувати портфелі, максимізуючи доходність при заданому рівні ризику, а також аналізувати кореляцію між різними активами для створення диверсифікованих портфелів. Переваги квантитативного підходу включають його точність і об'єктивність, оскільки він забезпечує чисельні результати завдяки математичним моделям і статистичним даним. Він дозволяє аналізувати великі обсяги даних для отримання детальної інформації про ризики і здійснювати точне прогнозування майбутніх ризиків. Однак існують і обмеження цього підходу. Залежність від історичних даних може бути проблематичною, оскільки минулі умови не завжди відображають майбутні. Модельні ризики можуть виникати через спрощення реальних умов, що може призвести до неточних прогнозів. Крім того, технічні вимоги для розробки і впровадження складних моделей потребують висококваліфікованого персоналу і потужних комп'ютерних ресурсів. Квантитативний підхід є важливим інструментом для сучасних фінансових установ і підприємств, оскільки він дозволяє ефективно оцінювати і

управляти ризиками за допомогою чисельних даних і математичних моделей. Для досягнення найкращих результатів цей підхід часто потребує доповнення якісними методами і врахування реальних умов ринку.

References

1. Granaturov, V.M. Analysis of Entrepreneurial Risks: Problems of Definition, Classification, and Quantitative Assessment: Monograph / V.M. Granaturov, I.V. Lytovchenko, S.K. Kharychkov ; under the scientific editorship of V.M. Granaturov. Odessa: Institute of Market Problems and Economic and Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2003.
2. National Bank of Ukraine. URL: https://bank.gov.ua/en/
3. Orlyk, O.V. Analysis of Factors Affecting Economic Security of Enterprises and Methods of Protection Against Threats and Neutralization of Their Consequences / O.V. Orlyk // Trends and Innovations in Modern Economics: [Collective Monograph] / [Edited by O.S. Ivanylov]. Kharkiv: Kharkiv National University of Construction and Architecture, 2015.

SECTION: FOOD TECHNOLOGIES

ВИКОРИСТАННЯ ПШЕНИЧНИХ ВИСІВОК У ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ

Клочан В'ячеслав
д.е.н., професор
Голова Правління ГО «Агенція розвитку Південного регіону», Україна
Яковенко Данило
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Використання пшеничних висівок у виробництві хлібобулочних виробів в умовах сучасної суспільної зацікавленості у здоровому харчування стає все більш актуальною темою. Пшеничні висівки є джерелом харчових волокон, вітамінів і мінералів, що робить їх цінним інгредієнтом для підвищення харчової цінності готової продукції. Зростання попиту на здорову та функціональну їжу стимулює розробку нових технологій, які дозволяють зберігати високу якість і корисні властивості хлібобулочних виробів.

Введення пшеничних висівок у рецептури хлібобулочних виробів може суттєво впливати на їх текстуру, органолептичні властивості та термін зберігання. Пшеничні висівки сприяють поліпшенню водопоглинальної здатності тіста, завдяки чому вироби стають більш м'якими та довше зберігають свіжість. Однак, важливим аспектом є правильний підбір дозування висівок, оскільки їх надмірна кількість може впливати на структуру тіста, роблячи його менш еластичним і погіршуючи підйом.

Збагачення хлібобулочних виробів пшеничними висівками є відповіддю на сучасні тенденції у сфері здорового харчування, які набирають популярності серед споживачів, особливо тих, хто прагне дотримуватись збалансованого та корисного раціону. Високий вміст клітковини в пшеничних висівках забезпечує їх значні переваги для організму, зокрема, такі як: покращення травлення, стимуляція перистальтики кишківника, загальна детоксикація організму, завдяки швидкому виведенню шкідливих речовин.

Важливо також, що у сучасному суспільстві спостерігається зростаючий інтерес до продуктів, що допомагають регулювати рівень глюкози в крові, особливо серед людей із підвищеним ризиком розвитку діабету або тих, хто прагне підтримувати стабільну вагу. Пшеничні висівки відіграють значну роль у регулюванні цих процесів, оскільки завдяки високому вмісту клітковини вони сповільнюють всмоктування глюкози, що сприяє підтриманню стабільного рівня цукру в крові після вживання їжі. Споживачі все більше звертають увагу на продукти, які багаті на вітаміни й мінерали та підтримують загальне здоров'я. Пшеничні висівки є чудовим джерелом вітамінів групи В, які необхідні для нормального функціонування нервової системи, а також цинку та магнію, які підтримують імунітет, сприяють здоров'ю серцево-судинної

системи та нормалізують обмінні процеси. Включення таких інгредієнтів до складу хлібобулочних виробів відповідає зростаючому попиту на функціональні продукти харчування, які не лише забезпечують основні потреби в харчуванні, але й сприяють профілактиці хронічних захворювань.

Додавання пшеничних висівок у технологію виробництва хлібобулочних виробів не лише підвищує їх харчову цінність, але й дозволяє знизити собівартість кінцевого продукту. Пшеничні висівки є відносно доступним та недорогим інгредієнтом, що робить їх привабливими для використання у масовому виробництві. Такий підхід дозволяє виробникам оптимізувати свої витрати без шкоди для якості продукту, що є особливо актуальним у сучасних умовах зростання вартості сировини та енергоресурсів.

Крім економічної вигоди, використання пшеничних висівок сприяє реалізації екологічно відповідальних підходів до виробництва. Висівки, які раніше вважалися побічним продуктом зернового виробництва, тепер можуть бути повноцінно використані, що сприяє зменшенню відходів. Це відповідає глобальним тенденціям сталого розвитку, де мінімізація відходів та ефективне використання ресурсів стають ключовими пріоритетами. Інтеграція пшеничних висівок у виробництво хлібобулочних виробів допомагає досягти як економічних, так і екологічних цілей, роблячи процес більш екологічно стійким.

Підкреслимо також, що продукти, збагачені висівками, відрізняються своїм насиченим смаком та ароматом, що робить їх привабливими для споживачів. Висівки додають виробам легкий горіховий післясмак і підсилюють їх аромат, що особливо цінується серед тих, кому до вподоби хлібобулочні вироби. Такий комплексний вплив на органолептичні характеристики продукту сприяє підвищенню його конкурентоспроможності на ринку, де споживачі дедалі більше звертають увагу на смакові якості та корисність продуктів.

Отже, використання пшеничних висівок у технології виробництва хлібобулочних виробів дозволить підвищити харчову цінність продукції та задовольнити потреби сучасного споживача в здоровому харчуванні. Оптимізація технологічних процесів дозволить досягти стабільно високої якості виробів та забезпечить економічну ефективність виробництва.

Список використаних джерел

1. Білоус Г. І., Романюк В. М. Вплив пшеничних висівок на якість хлібобулочних виробів. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2020. Вип. 26. С. 77-83.
2. Гречанюк М. О., Лисенко О. В. Підвищення харчової цінності хлібобулочних виробів за рахунок пшеничних висівок. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інновації в харчовій промисловості. Київ, 2022. С. 48-52.
3. Кушнір О. М., Савченко Л. В. Використання пшеничних висівок у технології функціональних хлібобулочних виробів. Праці Одеської національної академії харчових технологій. 2021. Вип. 55. С. 101-107.
4. Шевченко І. О., Коваленко Т. П. Технологічні аспекти використання пшеничних висівок у хлібопекарській промисловості. Вісник Харківського державного університету харчування та торгівлі. 2019. № 8. С. 64-69.

SECTION: HISTORY

ОПИСИ МІСТ ХАРКІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ТРЕВЕЛОГАХ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVIII -ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ XIX СТ.

Іванюк Олег
доцент, кандидат історичних наук
Кафедра історії України
ORCID: 0000-0001-6750-5423
Пономарьова Мирослава
здобувач вищої освіти
Факультет суспільно-гуманітарних наук
ORCID ID: 0009-0002-9687-111X
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

Розвідка присвячена низці питань, пов'язаних з описами міст Харківської губернії здійсненими європейськими і російськими мандрівниками у останній чверті XVIII – першій половині XIX ст. Основою для наукової розвідки стали подорожні записки як росіян, так і європейців які відвідували регіон у зазначений проміжок часу, зокрема: І. Вернета, В. Зуєва, П. Сумарокова, І. Долгорукого, Е. Хендерсон, та ін. З'ясовано, що у тревелогах мандрівники акцентують увагу на кількох аспектах, а саме – історії заснування міст, загальних описах міських ландшафтів, особливостях економічного розвитку, тощо.

Ключові слова: міста, Харківська губернія, подорожні записки, мандрівники, міський простір.

У останній чверті XVIII – першій половині XIX ст. Харківська губернія стала об'єктом уваги багатьох мандрівників, які подорожували Російською імперією. Серед них, були росіяни: Василій Зуєв, Володимир Ізмайлов, Павло Сумароков, Іван Долгорукий, німці Йоган Коль, Йоган Блазіус, англійка Елізабет Хендерсон, француженка Адель Оммер де Гелль та ін.

Авторами які здійснили аналіз описів України у тревелогів були Л. Синицький, В. Сиповський, О. Вінтоняк та ін[1].

Метою розвідки – є початкова реконструкція образів міст Харківської губернії на основі тревелогів мандрівників.

[1] Див.: Синицкий Л. Малороссия по рассказам путешественников конца прошлого и начала нынешнего столетия. Киевская старина. Киев: Типография Г.Т. Корчак-Новицкого, 1892. Т. XXXVI. С. 226-259.; Сиповський В. Україна в російському письменстві. Ч.І (1801-1850 рр.). Київ: Друкарня Української Академії наук, 1928.; Вінтоняк О. Україна в описах західноєвропейських подорожників другої половини XVIII століття. Львів; Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1995.

Харківська губернія наприкінці XVIII ст. мала центром Харків і ще 14 повітових міст: Чугуїв, Вовчанськ, Золочів, Валки, Охтирка, Краснокутськ, Богодухів, Суми, Миропілля, Білопілля, Лебедин, Недригайлів, Хотмишськ, Ізюм[2]. Однак, наприклад, на відміну від Південної України або Кримського півострова, цей регіон був мало відомий мандрівникам. Якщо ще Харків визначався як одна із зупинок, на шляху до кінцевої мети подорожі, то переважна більшість повітових міст і маленьких містечок залишалася як поза маршрутами подорожніх, так і поза їх увагою. Власне і не дивно, бо як зазначав В. Зуєв, докладними відомостями про них не володіла навіть держава. Тому, мандрівник користуючись наявною у нього офіційною інформацією і спираючись на власний досвід, взяв на себе відповідальність щодо створення короткого статистичного опису повітових міст.

Таблиця 1. Статистичні відомості про повітові міста Харківської губернії (за В. Зуєвим)[3]

Назва міста	Місце розташування	Відстань від Харкова	К-ть будинків	Чис. жит.	К-ть храмів	К-ть підприємств
Білопілля	на горі поблизу річок Вир і Крига.	213 верст	765	4200	8	26 водяних млинів
Богодухів.	на правому березі р. Мерла	57 верст	1047	3363	5	20 водяних млинів
Валки	р. Можа	52 версти	1460	4100	5	більше 40-ка водяних млинів
Вовчанськ	обидва береги р. Вовча	65 верст	404	1206	-	-
Золочів	обидва береги р. Уда	38 верст	699	2272	4	-
Ізюм	на горі на правому березі р. Сіверського Донця	130 верст	718	2283	5	8 водяних млинів
Краснокутськ	Берег р. Мерла	85 верст	понад 800	2406	5	-
Лебедин	р. Ольшана	157 верст	1207	біля 4000	13	5 водяних млинів
Миропілля	р. Псел	132 версти	837	2723	7	8 водяних млинів, 1 винний завод
Недригайлів	р. Сула	207 верст	494	1685	2	7 водяних млинів
Охтирка	р. Охтирка	107 верст	1130	5634	8	6 водяних млинів 65 винокурень
Суми.	р. Суми	180 верст	1200	4548	8 церков 1 монастир	6 водяних млинів, 71 винний завод, 2 солодовні

[2] Зуев В. Путешественные записки Василия Зуева от С. Петербурга до Херсона в 1781 и 1782 году. Санкт-Петербург: при Императорской АН, 1787. С. 190.
[3] Там само. С. 191-195.

Продовження табл. 1

Хотмишськ	р. Ворскла	72 версти	260	639	3	1 водяний млин, 1 селітровий завод
Чугуїв	на березі р. Сіверський Донець	34 версти	понад 700	Біля 2000	7	4 млини 1 шовковий завод

Загалом, подорожні записки мандрівників містили лише поодинокі і досить лаконічні описи повітових міст Харківської губернії. Так вже згадуваний, В. Зуєв, перебуваючи у Валках, нотував: «Будівлі у ньому хоча й мазані, однак добрі, упорядковані, вулиці прямі, широкі і хоча й невимощені, однак тверда чорнопіщана земля не розпушується під час дощів у великий бруд… Містечко на вигляд надзвичайно приємне»[4]. Його «приємність» визначав й І. Вернет. Він писав: «Місто Валки демонструє поглядам чудовий вигляд краси, достатку і сільських задоволень»[5]. Мандрівник зазначав, що тут вирувало і жваве торгівельне життя, зокрема, упродовж року відбувалося аж п’ять ярмарків.

Ще одним містом, яке привернуло увагу подорожніх – були Суми. Зокрема, І. Сбітнєв описував його так: «Місто Суми побудоване на невеликому підвищенні правого берега річки Псел; має багато кам’яних будинків, приватних і громадських; кількістю купецьких рядів майже не поступається Харкову;… Найкращі ярмарки; 1. Соборна або Феодорівська яка розпочинається з першої неділі посту і триває близько трьох тижнів; 2. Введенська, майже рівна першій. Мандрівник, також звернув увагу на час заснування міста. Він вказував, що воно виникло за часів переселення «задніпровських малоросіян», однак його помітне зростання розпочалося лише у 1659 р.[6]. Поряд з тим, К. Арсеньєв, визначав Суми як найбільш економічно розвинене місто губернії. За його твердженням, тут налічувалося 65 успішних купецьких бізнесів, у тому числі й тих, які належали до І гільдії. Місто збирало податків на 7 тис. руб. сріблом і мало у бюджеті запас у 10 тис. руб. сріблом. Його економічний розквіт забезпечували ярмарки де торгувалося товарів на 1,5 млн руб. сріблом[7].

Певну увагу автор подорожніх записок приділив і Охтирці. На думку І. Сбітнєва, місто було одним з найкращих у Слобідсько-Українській губернії. Він писав: «…я побачив бані церков Охтирки, сяючих від проміння сонячного; інших будівель не видно, з причини високих верб, якими оточене місто…»[8]. Однак, мандрівник вважав, що його добробут залежить не стільки від торгівлі, скільки від прочан які приходять вклонитися чудотворній іконі Пречистої

[4] Зуев В. Путешественные записки Василия Зуева от С. Петербурга до Херсона в 1781 и 1782 году. Санкт-Петербург: при Императорской АН, 1787. С. 200.

[5] Вернет И. Валковское кладбище. Украинский Вестник. Харьков: Университетская типография, 1816. Ч. II. С. 36.

[6] Сбитнев И.М. Поездка в Харьков. Вестник Европы. 1830. № 17. С. 53-54.

[7] Арсеньев К.И. Путевые заметки о Южной России. Журнал Министерства Внутренних Дел 1844, Ч. VI. С. 501.

[8] Сбитнев И.М. Поездка в Харьков. Вестник Европы. 1830. № 15. С. 246-247.

Матері Божої, яка знаходилася у храмі Покрови Богородиці. Думку, про економічну відсталість Охтирки поділяв і К. Арсеньєв. Він зазначав, що під час ярмаркування тут торгувалося товарів лише на 80 тис. сріблом, що було значно менше ніж у Сумах[9].

Ще меншою мірою, у подорожніх записках, постають образи інших міст Харківської губернії. Наприклад, досить лаконічно М. Ждановим було описано Чугуїв: «Корпусна квартира тутешніх розселених військ, – дуже красиве містечко: вулиці проведені правильно, будинки хоча й одноманітні, проте приємної зовнішності; вони майже усі кам'яні і вкриті черепицею або соломою замоченою у розчиненій глині… Чугуїв розташований на горі, схил якої зеленіє садами; унизу тече Сіверський Донець над ним перекинуто красивий міст» [10]. Більшість інших міст або лише згадувалося, або взагалі не викликали цікавості подорожніх.

Поряд з тим, важко знайти тревелоги, які б не рясніли описами адміністративного центру губернії. Перш за все, мандрівники оповідали про розташування Харкова і вдавалися до аналізу його міського простору. Зокрема, В. Зуєв нотував: «Місто в усі боки кругле; тому що будинки розсіяні без будь-якого порядку, як уздовж, так і у поперек буде версти на три, або на чотири…»[11]. У центрі міста, розташовувалася фортеця. На її території розміщувалися двоповерховий будинок намісника, військові стайні, господарчі споруди, гарнізонний храм, тощо. Міська забудова поділялася на чотири частини. У народі їх називали «Міська», «Подільська», «Захарківська», «Залопанська»[12]. За спостереженнями В. Зуєва, кожна з них мала не більш ніж 400 дворів[13]. Мандрівник, також, нарахував у Харкові і передмістях 40 храмів, один монастир, семінарію («колегіум») і училище («класи»). Згодом, вже інший подорожній – М. Мілютін, залишив більш деталізований опис частин міста[14].

Досить фрагментарні свідчення, які стосувалися Харкова, залишив француз С. Грелле де Мобільє. Мандрівник зазначив: «Тут існує училище для солдатських дітей у якому навчається 1400 вихованців. Є також інститут для шляхетних дівчат. Тюрми знаходяться у жалюгідному стані. Лікарня для душевнохворих справила на нас найбільш тяжке враження; з нещасними хворими так поводяться не людськи»[15]. Його подорожні записки не містять цілісного опису, який би дав уявлення про тогочасний Харків.

---

[9] Арсеньев К.И. Путевые заметки о Южной России. Журнал Министерства Внутренних Дел 1844, Ч. VI. С. 501.

[10] Жданов М. Путевые записки по России в двадцати губерниях. Санкт-Петербург: Издание Василия Полякова, 1843. С. 104-105.

[11] Зуев В. Путешественные записки Василия Зуева от С. Петербурга до Херсона в 1781 и 1782 году. Санкт-Петербург: при Императорской АН, 1787. С. 187.

[12] Там само. С. 188.

[13] Там само. С. 189.

[14] Милютин Н. Краткое обозрение г. Харькова. (Сборник замечаний, составленный по случаю путешествия). Журнал Министерства Внутренних Дел. 1838. № 5, С. 204-207.

[15] Греллэ де Мобилье С. Записки квакера о пребывании в России (1818-1819). Перевод П. Осинина. Русская Старина. 1874. Т. IX. С. 31.

На початку 20-х рр. XIX ст. до міста прибула Елізабет Хендерсон. Вона нотувала: «Місто Харків є столицею однойменного уряду, яке було добре відоме як столиця Слобідської України… Він розташований частково на підвищенні між річками Харків і Лопань, які об'єднуються трохи нижче міста, а частково вздовж берегів на рівнинах»[16].

Власний, поетичний образ міста створив І. Сбітнєв. Він нотував: «місто полонить відвідувача безліччю величезних будинків, споруджених правильно і з смаком; цим громадяни зобов'язані завдячувати почесному професору архітектури Є. Васильєву. Значна кількість купецьких рядів, у два яруси біля Успенського собору збудованих, свідчить про розмах торгівлі, яку жителі міста ведуть і особливо у Південній Росії. Якби розташування Харкова відповідало витонченості будівель; то місто мало б іншу вагу в очах мандрівника: але тут вулиці вузькі і не завжди прямі, а болотиста долина породжує гнилі гарячки і велику смертність»[17]. Однак, на його думку, зовнішньому вигляду міста, також, шкодило те, що поряд з великими і чудовими будівлями туляться маленькі, старі й занепалі.

Окрім поетичних або нейтральних описів Харкова, зустрічаються і достатньо критичні. Зокрема, П. Сумароков нотував: «Вулиці у ньому не правильні, немощені, брудні, добрих будинків, за виключенням двох, трьох не знаходиться, а побудови зроблені або із мазанок, або із брусів, і він на великоросійське місто не схожий»[18]. Так само, не вразило місто й І. Долгорукого, який зазначав: «Якщо оцінювати міста за їх зовнішнім виглядом, то Харків не втішив: він розташований погано і вигляд надає найбільш пустельний…»[19]. Однак, слід розуміти, що ці мандрівники, часто транслювали негатив щодо українських міст, оскільки, на їх думку, жодне з них, не могло зрівнятися з лоском і розкішшю російських столиць.

У поодиноких випадках, мандрівники вдавалися до економіко-статистичних характеристик Харкова. Наприклад, М. Мілютін зазначав, що місто мало значну кількість різних ремісничих цехів де було задіяно майже 2 тис. осіб, 276 крамниць, 13 – готелів, 19 – винних погребів (один з них торгував кримськими винами з маєтку княгині А.С. Голіциної), 56 – питейних закладів[20]. З точки зору М. Жданова найкращими були підприємства графа Гендрікова, князів Голіциних, Савича і Ляліна[21].

[16] Henderson E. Biblical researches and travels in Russia: Including a Tour in the Crimea, and the Passage of the Caucasus. London, J. Nisbet. 1826. P. 160.

[17] Сбитнев И.М. Поездка в Харьков. Вестник Европы. 1830. № 17. С. 42.

[18] Сумароков П. Досуги крымского судьи или 2- е путешествие в Тавриду. Павла Сумарокова. Санкт-Петербург: Императорская типография. 1803. Ч.I. С. 49.

[19] Долгорукий И.М. Славны бубны за горами или мое путешествие кое-куда 1810 года. Москва: Университетская типография. 1870. С.46-47.

[20] Милютин Н. Краткое обозрение г. Харькова. (Сборник замечаний, составленный по случаю путешествия). Журнал Министерства Внутренних Дел. 1838. № 5, С. 213.

[21] Жданов М. Путевые записки по России в двадцати губерниях. Санкт-Петербург: Издание Василия Полякова, 1843. С. 102.

Таким чином, упродовж останньої чверті XVIII – першої половини XIX ст. міста Харківської губернії стали об'єктом уваги десятків російських і європейських мандрівників, які подорожували теренами Російської імперії. Переважна більшість подорожніх зосереджувалися на загальних описах міст або коротких згадках про них і характеристиці міських ландшафтів. Лише у поодиноких випадках мова йшла про створення економічно-статистичного образу, або фіксацію окремих проблем інфраструктури і благоустрою. Побіжно, ними висвітлювався й етнічний склад населення, якому у подорожніх записках не приділялося достатньо уваги.

Список використаних джерел

Арсеньев К.И. Путевые заметки о Южной России. Журнал Министерства Внутренних Дел, 1844, Ч. VI. С. 501-510.

Вернет И. Валковское кладбище. Украинский Вестник. Харьков: Университетская типография. 1816. Ч. II. С. 36-48.

Вінтоняк О. Україна в описах західноєвропейських подорожників другої половини XVIII століття. Львів; Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1995. 141 с.

Греллэ де Мобилье С., Записки квакера о пребывании в России (1818-1819). Перевод П. Осинина. Русская Старина. 1874.Т. IX. С. 1-36.

Долгорукий И.М. Славны бубны за горами или мое путешествие кое-куда 1810 года. Москва: Университетская типография. 1870. 170 с.

Жданов М. Путевые записки по России в двадцати губерниях. Санкт-Петербург: Издание Василия Полякова. 1843. 212 с.

Зуев В. Путешественные записки Василия Зуева от С. Петербурга до Херсона в 1781 и 1782 году. Санкт-Петербург: при Императорской АН, 1787. 273 с.

Милютин Н. Краткое обозрение г. Харькова. (Сборник замечаний, составленный по случаю путешествия). Журнал Министерства Внутренних Дел. 1838. № 5, С. 197-232.

Сбитнев И.М. Поездка в Харьков. Вестник Европы. № 17. 1830. С. 33-65.

Синицкий Л. Малороссия по рассказам путешественников конца прошлого и начала нынешнего столетия. Киевская старина. Киев: Типография Г.Т. Корчак-Новицкого. 1892. Т. XXXVI. С. 226-259.

Сиповський, В., Україна в російському письменстві. Ч.І (1801-1850 рр.). Київ: Друкарня Української Академії наук, 1928. 457 с.

Сумароков, П., Досуги крымского судьи или 2- е путешествие в Тавриду. Павла Сумарокова. Санкт-Петербург: Императорская типография. 1803. Ч.І. 226 с.

Henderson, E., Biblical researches and travels in Russia: Including a Tour in the Crimea, and the Passage of the Caucasus. London, J. Nisbet. 1826. 538 p.

SECTION: INTERNATIONAL RELATIONS

РЕФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ ДЛЯ ЕФЕКТИВНІШОГО РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ

Прокоп'єва А.А.
к.е.н., доцент
Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу ФМВ
Шалуненко Я.А.
здобувач вищої освіти бакалаврського рівня
спеціальність «Міжнародні економічні відносини»
Національний авіаційний університет, Україна

Реформування міжнародних інституцій спрямоване на підвищення їх ефективності у відповіді на сучасні загрози, зокрема кліматичні зміни, пандемії та кібербезпеку. Ці зміни вимагають більшої оперативності, прозорості, інклюзивності та адаптації до нових викликів, що посилюють глобальну нестабільність і загрожують міжнародній безпеці.

У світі, що швидко змінюється, міжнародні інституції, створені для підтримки миру, безпеки та співробітництва, стикаються з безпрецедентними викликами. Глобалізація, зміни клімату, пандемії, кіберзагрози та зростаюча кількість конфліктів вимагають нових підходів до міжнародного управління. Існуючі міжнародні організації, такі як ООН, НАТО, ВООЗ та інші, виявили свою обмеженість у відповіді на ці нові загрози. Тому реформування цих інституцій є ключовим для забезпечення їхньої ефективності та здатності адаптуватися до сучасних викликів.

Необхідність реформування

Інституції, створені після Другої світової війни, відображають світ, що вже давно змінився. ООН, яка була заснована для запобігання глобальним конфліктам, наразі зіштовхується з проблемами багатополярного світу, де нові потужні держави та недержавні актори, такі як транснаціональні корпорації та терористичні групи, відіграють все більшу роль. Також виникають нові загрози, такі як тероризм, поширення зброї масового знищення та деградація навколишнього середовища.

Неефективність і застарілі структури міжнародних інституцій призводять до втрати довіри до них з боку держав-членів і глобальної громадськості. Часто країни не виконують своїх зобов'язань перед міжнародними організаціями, або ж національні інтереси домінують над глобальними цілями. Це підриває легітимність міжнародних інституцій і їхню здатність виконувати свої функції. Реформування може повернути довіру до цих структур через забезпечення більшої прозорості, інклюзивності та ефективності у прийнятті рішень.

Сучасні загрози, такі як пандемії, зміни клімату, кіберзагрози та тероризм, вимагають швидких і гнучких рішень. Однак багато міжнародних інституцій працюють повільно через складні процедури ухвалення рішень. Недоліки системи міжнародних інституцій проявилися під час пандемії COVID-19, коли ВООЗ зіткнулася з критикою за свою повільну реакцію. Це продемонструвало необхідність оперативнішого реагування та кращої координації на глобальному рівні. Аналогічно, у сфері кліматичних змін міжнародні інституції стикаються з викликами щодо виконання зобов'язань, узгоджених на міжнародних кліматичних конференціях міжнародні домовленості, такі як Паризька угода, є важливим кроком, але їхня імплементація йде повільно через відсутність ефективних механізмів контролю і виконання.

Основні напрямки реформування

Підвищення оперативності та гнучкості: міжнародні інституції повинні швидше реагувати на загрози. Це вимагає створення нових механізмів ухвалення рішень, які дозволять організаціям діяти в умовах криз, не проходячи через тривалі бюрократичні процедури. Для швидкого реагування на надзвичайні ситуації можуть бути створені спеціалізовані кризові центри. Створення постійно функціонуючих центрів, які спеціалізуються на оперативному реагуванні на глобальні кризи, з чітко визначеними повноваженнями і ресурсами. Гнучкість визначає здатність міжнародних інституцій адаптуватися до нових умов і змінювати свої стратегії відповідно до розвитку ситуації. В умовах швидко змінюючогося світу організації повинні бути готові до адаптації

Прозорість і підзвітність: відкритість і підзвітність міжнародних організацій є ключовими для забезпечення довіри з боку держав-членів і глобальної спільноти. Це включає запровадження більш прозорих процесів ухвалення рішень і звітності щодо їх виконання. Інституції повинні забезпечити публічний доступ до інформації про свою діяльність, включаючи рішення, фінансові звіти, плани та стратегії. Це дозволяє громадськості, державам-членам і зацікавленим сторонам краще розуміти, як і чому ухвалюються рішення. Важливо, щоб процес ухвалення рішень був чітко визначений і зрозумілий для всіх учасників. Це включає в себе публічні консультації, відкриті засідання та доступ до протоколів зустрічей. Регулярна комунікація з громадськістю та іншими зацікавленими сторонами про досягнення, труднощі та плани організації є важливою частиною прозорості.

Інклюзивність: міжнародні інституції повинні відображати сучасний світовий порядок, де велике значення мають не лише західні держави, але й країни, що розвиваються. Важливо забезпечити ширшу представленість у ключових міжнародних органах, таких як Рада Безпеки ООН, де мають бути представлені нові потужні держави. Інклюзивність сприяє легітимності міжнародних інституцій, оскільки вона забезпечує участь широкого кола акторів, які відчувають, що їхні інтереси враховані. Це може допомогти зменшити опір до рішень і сприяти їхній ефективній реалізації. Міжнародні інституції повинні забезпечувати представництво країн-членів у процесах ухвалення рішень.

Роль регіональних організацій: регіональні організації, такі як Африканський Союз або АС, можуть відігравати важливу роль у вирішенні конфліктів і управлінні кризами на регіональному рівні. Їхня тісніша взаємодія з глобальними інституціями допоможе забезпечити ефективніше реагування на виклики в різних частинах світу. АС активно залучений до миротворчих операцій в Африці, включаючи місії в Сомалі та Дарфурі, де забезпечує стабільність і підтримує процеси відновлення миру. Багато регіональних організацій створюють системи колективної безпеки, які дозволяють державам-членам спільно реагувати на загрози. Наприклад: НАТО (Північноатлантичний альянс). Основна мета НАТО – забезпечення колективної оборони. Атака на одного члена розглядається як атака на всіх, що забезпечує безпеку членів через колективні зобов'язання

Кібербезпека і технологічні виклики: з розвитком цифрових технологій та зростанням кіберзагроз міжнародні інституції повинні оновити свої підходи до забезпечення безпеки в кіберпросторі. Це включає створення нових механізмів міжнародної співпраці та регулювання кіберпростору для захисту держав і громадян. Атаки стають все більш складними і масованими, з використанням новітніх технологій, таких як штучний інтелект (ШІ) для автоматизації атак. Кіберзлочинці часто використовують інноваційні методи для обходу традиційних засобів захисту, такі як криптовалюти для анонімних транзакцій. Питання захисту інфраструктури, як-то енергетичні системи, транспортні мережі і комунікаційні системи, є особливо важливими через їх критичне значення для функціонування суспільства.

Таблиця 1. Зростання кількості кібератак за останні 3 роки

Рік	Кількість кібератак (Глобально)	Важливі тенденції
2021	Значне збільшення у порівнянні з 2020 роком, зокрема на 102% зросли атаки типу "ransomware" у першій половині року.	Збільшена кількість атак на охорону здоров'я, освіту та критичну інфраструктуру під час пандемії COVID-19.
2022	Зростання на 38% у порівнянні з 2021 роком.	Невеликі та більш гнучкі групи хакерів зосереджені на вразливостях, пов'язаних з дистанційною роботою та інструментами для співпраці.
2023	Продовження зростання, причому штучний інтелект може сприяти збільшенню кількості атак.	Зростаюча кількість атак на галузі, такі як охорона здоров'я, які залишаються дуже вразливими.

Приклади успішних реформ

Реформа системи охорони здоров'я в США (Obamacare)

У 2010 році в США була прийнята реформа охорони здоров'я, відома як Affordable Care Act (ACA), для розширення доступу до медичних послуг. Обов'язкове медичне страхування: Введення обов'язкової медичної страховки для всіх громадян. Субсидії для медичного страхування: надання фінансових допомог для осіб з низьким доходом, щоб допомогти їм придбати медичне страхування. Результати: зниження числа незастрахованих осіб і розширення

доступу до медичних послуг, підвищення якості медичних послуг і зниження витрат на охорону здоров'я.

Реформа освітньої системи в Фінляндії

Фінляндія провела значні реформи в освітній системі, щоб покращити якість освіти та рівень успішності учнів. Впровадження нових навчальних планів: включення інтегрованого навчання, яке зосереджене на розвитку критичного мислення і практичних навичок. Підвищення рівня кваліфікації вчителів: вимоги до високої кваліфікації вчителів та їх професійного розвитку. Результати: підвищення рівня освіти і успішності учнів, позитивні результати в міжнародних освітніх рейтингах.

Висновки

Реформування міжнародних інституцій є не лише бажаним, але й необхідним для збереження їхньої ролі у підтримці міжнародного порядку. Це дозволить адаптувати їх до сучасних реалій, забезпечити швидке і ефективне реагування на нові загрози та повернути довіру до їхньої діяльності. Без таких змін міжнародні інституції ризикують втратити своє значення у світі, що постійно змінюється і стикається з новими викликами. Сучасні глобальні загрози вимагають нових підходів у сфері міжнародних відносин. Це включає підвищення оперативності, прозорості, інклюзивності та адаптацію до нових технологічних і безпекових загроз. Прозорість і підзвітність є основними умовами для забезпечення ефективності і легітимності міжнародних інституцій. Вони допомагають побудувати довіру, запобігти зловживанням і поліпшити результати роботи організацій. Реформування міжнародних інституцій з акцентом на ці принципи є важливим кроком у їх адаптації до сучасних глобальних викликів і забезпеченні їхньої спроможності виконувати свої функції у глобальному масштабі. Підвищення оперативності та гнучкості міжнародних інституцій є необхідним для ефективного реагування на сучасні глобальні виклики. Це передбачає спрощення процедур, створення кризових центрів, забезпечення доступу до ресурсів, розробку адаптивних стратегій, впровадження інноваційних технологій і залучення всіх зацікавлених сторін. Регіональні організації відіграють ключову роль у міжнародних відносинах, забезпечуючи безпеку, економічний розвиток, розв’язання конфліктів і гуманітарну допомогу на регіональному рівні. Вони можуть заповнювати прогалини, які існують на глобальному рівні, і забезпечувати більш ефективну координацію і співпрацю між сусідніми державами. Посилення кібербезпеки вимагає комплексних стратегій, які включають технічні рішення, освіту та міжнародне співробітництво. Адекватне реагування на ці виклики забезпечить стабільність і безпеку в цифровому середовищі та сприятиме розвитку технологій і глобальної економіки. Лише шляхом реформування існуючих структур та створення нових механізмів міжнародна спільнота зможе успішно протистояти глобальним викликам і забезпечити стабільність у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Резнікова О.О., Войтовський К.Є. Щодо концепції забезпечення національної стійкості в Україні. Аналітична записка. Серія «Національна безпека». 2020. № 8. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/analit-resnikova-national-security-8-2020-1-1.pdf
2. Самборська Д. Топ-25 успішних маркетингових кампаній. Dsnews. 2021. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/vlast_deneg/top-25-uspeshnyh-marketingovyh-kampaniy-30082021-435158
3. 6 трендів кібербезпеки в 2024 році. 2023. Wezom. URL: https://wezom.com.ua/ua/blog/6-trendiv-kiberbezpeki-v-2024-rotsi
4. Посилення гнучкості місцевих бюджетів та підвищення оперативності прийняття рішень: прийнято Закон. 2022. Ibuhgalter. URL: https://ibuhgalter.net/material/1370/26816

SECTION: JURISPRUDENCE

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФІНАНСОВО-МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Berch Veronika
Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
Uzhhorod National University, Ukraine

Присяжним, які виконують свої обов'язки в суді, надається відповідна винагорода, яка розраховується на підставі посадового окладу судді місцевого суду та фактичного часу, проведеного у суді, згідно з установленим порядком, визначеним Державною судовою адміністрацією України. Крім того, присяжним особам відшкодовуються витрати на транспорт та проживання, і також надаються добові. Всі ці виплати фінансуються з бюджету, виділеного на здійснення правосуддя через територіальні управління Державної судової адміністрації України із коштів Державного бюджету України.

Підкреслимо, що процедура залучення присяжних до участі у судовому розгляді є надто дорогою. Твердження, що судові процеси за участю присяжних не є ефективними, якщо мірилом ефективності є співвідношення витрат і результатів, підкреслює економічний аспект правосуддя [1]. Безперечно у таких процесах зазвичай залучається більше ресурсів, часу і коштів порівняно з іншими судовими процедурами. Наприклад, витрати на відбір присяжних, тривалість розгляду справи, а також можливі затримки, пов’язані з забезпеченням прав кожного учасника процесу, роблять такі суди більш витратними.

Однак, коли мова йде про правосуддя, ефективність, вимірювана лише з точки зору витрат і результатів, може бути не найкращим критерієм. Судові процеси за участю присяжних часто мають інші важливі аспекти – забезпечення демократичності, участь громадськості у здійсненні правосуддя, а також підвищення довіри до судової системи – котрі дозволяють суспільству безпосередньо брати участь у вирішенні правових питань, що може бути важливішим за економічні показники.

Питання, чи є ефективність, вимірювана через співвідношення витрат і результатів, належним критерієм оцінки судових процесів за участю присяжних, залишається відкритим. Водночас, на наше переконання, у правосудді необхідно враховувати не лише економічні показники, але й соціальні, моральні та правові аспекти, які можуть значно переважати над питаннями економічної ефективності.

Коли ми говоримо про правосуддя, ми повинні збалансувати погляди про економічні витрати із більш масштабною метою – удосконаленням основ забезпечення швидкого та справедливого правосуддя. Однак, на наш погляд,

станом на сьогодні видатки з державного бюджету повинні бути спрямовані насамперед на підтримку обороноздатності України, а тому питання виділення додаткових коштів на модернізацію участі народу у реалізації судової влади може бути піднято після нашої перемоги у війні.

References

1. Hill, M., & Winkler, D. (2000). Juries: How do they work? Do we want them? Criminal Law Forum, 11(4), 397–428.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСТУПУ ДО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ

Векшин І.І.
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Спеціальність «Право»
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро

Актуальність даної теми полягає у тому, що захист прав людини та основоположних свобод для демократичних, правових держав мав завжди першочергове значення. З розвитком самої держави з’явилося і правосуддя, яке, в свою чергу, виступає гарантією захисту прав людини та основоположних свобод. Це має ключове значення для розвитку демократичних цінностей в правосудді та посилення гарантій прав людини. У Конституції України проголошено правило прямої дії стосовно доступу осіб до правосуддя в Україні, а саме: стаття 55 Конституції містить положення та гарантії про те, що особі гарантується право на звернення до суду, а також, те, що особа у випадках, передбачених законом, може звертатися до Конституційного Суду України з конституційною скаргою на рішення ВС, яке було винесено в її справі з метою визнання закону, який застосував суд неконституційним. Питання доступу до правосуддя завжди мало ключове значення в контексті захисту тих цінностей сторони судового процесу, з приводу яких вона звертається до суду [1].

Метою написання даної роботи є аналіз інституту конституційної скарги в контексті доступу до конституційного правосуддя та розгляд особливості застосування конституційної скарги як невід’ємної частини конституційного правосуддя в цілому.

Дослідженню проблематики інституту конституційної скарги та доступу до конституційного правосуддя приділено велику увагу у українській конституціоналістиці. Серед провідних науковців у сфері цієї проблематики можна назвати такі прізвища: Г. Г. Арутюнян, Ю. Г. Барабаш, Т. О. Бринь, М.

В. Вітрук, М. М. Гецко, М. М. Голік, А. С. Головін, М. М. Гультай, П. Б. Євграфов, А. М. Івановська, В. М. Кампо, О. О. Кравченко, В. О. Лучін, О. В. Петришин, В. В. Радзієвська, А. О. Селіванов, С. Г. Серьогіна, М. В. Тесленко, С. В. Шевчук. Тим не менш дослідження потрібно продовжувати, виявляючи нові аспекти теми.

Кожна правова держава на конституційному рівні та в процесуальному законодавстві встановлює певні гарантії дотримання прав і свобод людини. Однією з таких гарантій є доступ громадян та інших осіб до правосуддя. При цьому під правосуддям слід розуміти діяльність уповноважених державних органів (судової системи в цілому), яка спрямована на розв'язання різного роду суперечок та вирішення справи по суті, що закінчується ухваленням відповідного рішення в конкретній адміністративній, цивільній, господарській, кримінальній, конституційній справі. У свою чергу Конституція України, як нормативно-правовий акт прямої дії, у ст. 55 закріплює правило, що кожному гарантується право на звернення до суду з метою відновлення порушених, оспорюваних прав та свобод людини та громадянина. Таким чином можна визначити, що Конституція України є ядром доступу до конституційного правосуддя.

Відповідно до ст. 55 Конституції України, кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом. З наведеного вище можна зробити об'єктивний висновок, що мостом доступу до конституційного правосуддя в Україні є конституційна скарга як інструмент захисту прав та основоположних свобод. Подання конституційної скарги є невід'ємною частиною доступу до конституційного правосуддя в Україні, таким чином конституційна скарга і доступ до конституційного правосуддя є єдиним цілим, що гармонічно пов'язані між собою та тільки у єдності зможуть захистити належним чином права та свободи людини і громадянина, усіх, хто перебуває під захистом Конституції України [1].

Оскільки конституційна скарга є певною ланкою для доступу до конституційного правосуддя, то вона також підлягає детальному опису та аналізу з точки зору інституційного елементу доступу до конституційного правосуддя в Україні, що з'явився внаслідок реформування системи правосуддя та правової системи в 2016 році.

Реформування правової системи держави – це завжди пошуки нових знань, механізмів, що стосуються правового захисту людини як найвищої соціальної цінності правової держави. У доктрині конституційного права фундаментальний принцип Конституції України сформульовано у ст. 3, відповідно до якого людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльнісить. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2].

З 2016 року відбувається постійний процес реформування Конституції України, з'являються нові поняття, формується нова методологія вирішення

конституційних питань. Принцип законності змінює свою первинну позицію, уступаючи перше місце у системі захисту прав людини принципу верховенства права як центральній, керівній ідеї правової ситеми нашої держави, він виступає як фкндаментальна основа функціонування держави, правової системи, механізмів захисту прав людини, оскільки без використання даного принципу не можна навіть говорити про ефективний правовий захист на національноиму рівні [3].

Як зазначалося вище, 2016 рік – це рік значних реформ у царині конституційного права та конституційної доктрини в цілому. 02.06.2016 року виникає новий інституціональний інструмент захисту прав людини – конституційна скарга. Вона покликана виступати певним елементом доступу до конституційного правосуддя в Україні та водночас стає невід'ємною його частиною. Власно кажучи, конституційна скарга – це національний інструмент захисту прав людини, який гарантує та надає звичайній людині право на звернення до Конституційного Суду України з метою вирішення питання про невідповідність приписам конституції законів, які були використані судом стосовно неї у справі, що розглядалася стосовно суб'єкта подання конституційної скарги [4].

В законодавстві зазначається, якщо використані усі засоби національного захисту прав людини, то людина може реалізувати свої право на захист шляхом подання конституційної скарги з метою визнання законну, що застосовувався щодо неї неконституційним. Важливість конституційної скарги в доктрині конституційного права України можна визначити через її інституційну спрямованість, яка полягає у тому, що права людини – це основа функціонування правової та демократичної держави і тому є необхідність у створенні нових інституційних механізмів захисту прав людини на національному рівні [5].

До подання конституційної скарги до Конституційного Суду України встановлюються наступні вимоги, а саме:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства – місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;

3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;

4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;

5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України;

6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією

України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

8) перелік документів і матеріалів, що додаються [6].

Отже, з приведеного вище можна дійти висновку, що доступ до конституційного правосуддя – це передбачена приписами Конституцій України гарантія захисту прав людини та основоположних свобод, яка реалізується через подання особою конституційної скарги безпосередньо до Конституційного Суду України на рішення, яке було ухвалено ВС з метою визнання неконституційним закону, що був застосований судом під час вирішення справи та ухвалення рішення по суті спору. У свою чергу також можна підкреслити, що доступ до конституційного правосуддя в Україні та конституційна скарга є два взаємопов'язані елементи одного цілого. Тобто конституційна скарга – це той інструмент захисту прав людини та основоположних свобод, який є ключом доступу до відкриття провадження в Конституційному Суді України та початком розгляду конституційної скарги заявника. Також слід підкреслити, що квінтесенція конституційної скарги як національного механізму захисту прав людини зводиться до її інституціонального значення як механізму реалізації права громадян на захист на національному (конституційному) рівні та доступ до конституційного правосуддя у випадку вичерпання всіх національних інструментів захисту порушених прав і свобод людини.

Список використаних джерел

1. 1.Конституція України (документ 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція – редакція від 01.01.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 17.08.2024).
2. Боняк В. О., Єрмоленко Я. В. Конституційна скарга як юридична гарантія прав і свобод людини в Україні: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 192 с.
3. Гараджаєв Д. Конституційна скарга як ефективний процесуальний засіб захисту прав і свобод людини і громадянина. Український часопис конституційного права. 2017. № 1. С. 33-38.
4. Конституційне право України: навч. посіб. для підгот. до зовніш. незажеж. оцінювання [Слінько Т. М., Летнянчин Л. І., Дахова І.І. та ін.]. Харків: Право, 2021. 368 с.
5. Щербанюк О.В. Проблеми реалізації конституційної скарги в Україні та шляхи їх вирішення. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 93-99.
6. Порядок та умови звернення громадян та юридичних осіб до Конституційного Суду України: веб-сайт. URL: https://ccu.gov.ua/storinka/poryadok-ta-umovy-zvernennya-gromadyan-ta-yurydychnyh-osib-do-sudu (дата звернення 15.09.2024).

ЖІНОЧИЙ РУХ ЗА ПРАВО НА АБОРТ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Домбровський Олексій
аспірант
Національний університет
«Одеська юридична академія», Україна

Особливої актуальності сьогодні набуває рух жінок у країнах Європи за право на переривання вагітності (аборт). Важливо зазначити, що ще в Середньовіччі спостерігаються жіночі рухи за виборювання собі різних прав у суспільстві, у тому числі і репродуктивних. Згодом у вісімнадцятому столітті в ряді європейських країн відбулися суттєві суспільні і політичні зміни, які вплинули і на репродуктивні процеси, не дивлячись, що церква багато років відігравала значну роль у регулюванні сімейних відносин та контролю сімейного планування і репродуктивної свободи. У сучасних умовах жіноцтво активно виступає за реалізацію своїх прав у сфері репродуктивних процесів, зокрема права на переривання вагітності (аборту).

Дана проблема отримала певне висвітлення в працях А.Агаркової, Н.Борисевич, Т.Біденчук, А.Гавловської, М.Громовчук, М.Кругляк, М.Проценко та ін.

Метою дослідження є аналіз деяких аспектів жіночого руху за отримання права на переривання вагітності (аборту) в окремих європейських країнах. Досить довгий період в історії суспільства існувала кримінальна відповідальність за аборт. І лише з другої половини двадцятого століття у багатьох країнах здійснено легалізацію абортів і то з певними обмеженнями. Якщо зануритись в історичне минуле, то можна простежити, як нелегко прийшлося жіноцтву європейських країн здобувати нарівні з чоловіками, собі право на освіту, вільно обирати професію, брати участь у виборчому процесі, у політичному житті суспільства, бути бізнесвумен. У сучасних умовах питання легалізації абортів є частиною державної політики. При цьому, як показує міжнародна правова практика, кожна держава зобов′язана гарантувати право жінки на аборт у випадку, коли вагітність за медичними даними складає загрозу здоров'ю та життю вагітної.

Проблема права на аборт стала значною складовою ідеологічної боротьби у багатьох країнах, яка торкається таких інститутів як материнство, батьківство, сім′я і була проявом для визначення демократичності та соціальної гуманістичної спрямованості суспільства. Серед дослідників та й частинами суспільства у багатьох випадках досить складною є дискусія відносно того, що є гуманнішим – дозволити аборт чи заборонити його. На нашу думку, якщо існує загроза життю і здоров'ю жінки, доцільно буде дозволити його. Але існують і інші складові, зокрема соціально-економічні показники, які жінки використовують як свої аргументи, наполягаючи на перериванні вагітності.

Необхідно зазначити, що з другої половини двадцятого століття спостерігалось зростання протестного руху прибічників та противників

легалізації аборту, протистояння з правоохоронними органами, релігійними організаціями та іншими неформальними рухами в ряді європейських країн. У двадцять першому столітті ця тенденція продовжувала розвиватись. Жінки виступають за право на переривання вагітності (аборту), яке є репродуктивним правом четвертого покоління.

Особливо складною окреслена державна політика у Польщі у своєму ставленні до питання легалізації, часткової легалізації чи заборони абортів. Польські жінки протягом довгого періоду виборюють собі право на переривання вагітності. Як зазначають науковці, А.Гавловська та М.Проценко: «Польща-це західноєвропейська країна, у якій закріплені одні з жорсткіших норм щодо проведення аборту. Зокрема, законом від 1993 року аборт було дозволено виключно в таких випадках: 1) вагітність настала в результаті інцесту або згвалтування; 2) існує загроза життю та здоров′ю жінки; 3) наявне важке захворювання чи дефект плода, які загрожують його життю після народження» [1, с.19]. Але згодом, у 2020 році третій пункт цього закону було ліквідовано. Слід підкреслити, що, не дивлячись на категоричну позицію заборони абортів з боку католицької церкви, у Польщі активно виступають проти заборони абортів представники неформальної організації «Загальнопольський страйк жінок», створений у 2016 році.

У сучасних умовах уряд Польщі, під тиском жіночих протестів, вніс зміни до законодавства, спрямовані на полегшення безпечної можливості здійснення абортів. Було зазначено, що «До цього часу аборти в Польщі були дозволені лише у випадках сексуального насильства або якщо існувала загроза для здоров’я вагітної жінки» [2].

Активно за права легалізації аборту виступали французькі жінки у другій половині двадцятого століття. Переривання вагітності у Франції каралося кримінальною відповідальністю. Як пише фахівець А.Чиркін, у Франції революційною подією до легалізації абортів став у 1971 році маніфест, який підписали 343 жінки, які вимушені були вдатися до нелегальних абортів [3, с.128].

Вони вимагали легалізації абортів та доступ до контрацепції. Результатом цього маніфесту була декриміналізація абортів і жінки могли самостійно вирішувати добровільне переривання вагітності. Значущим фактом у жіночому русі за право на аборт у Франції є те, що у березні 2024 року, було закріплено право на аборт у Конституції Франції. Це стало першим випадком у світі. Жінки–активістки руху за права на аборт, прийняті на законодавчому рівні, вітали такі рішення [4].

Також набули чинності нові законодавчі зміни у Фінляндії, відповідно яких спрощувалися процедури у здійсненні переривання вагітності. На законодавчому рівні були зпрощені процедури аборту й у Данії.

У результаті аналізу жіночого руху за легалізацію абортів, підкреслимо, що аборт завжди був і є суперечливим питанням у суспільстві. Він поєднує у собі важливі риси моральних, правових, медичних, етичних, релігійних питань, які мають відношення до штучного переривання вагітності. Досить довгий і складний шлях пройшли жінки європейських країн, щоб отримати право на

легальний аборт, самим вирішувати це питання. Адже право на аборт є частиною приватного життя жінки, яке пов’язане з її фізичним і психологічним здоров′ям та станом організму.

Список використаних джерел

1. Гавловська А.Д. Проценко М.В. Аборт як форма реалізації права репродуктивного вибору жінки: дослідження окремих аспектів повної або часткової заборони// Науковий вісник Херсонського державного університету. 2022. Випуск 2.- С.16-20.
2. https://www.euronews.com/health/2024/08/31government-announces-new-guidelines-reaffirming-legality-of-abortion
3. Чиркін А.С., Ритова В.О., Хоменко А.В. Питання правового регулювання права на аборт у зарубіжних країнах//Порівняльно-аналітичне право. 2020, №1.- С.127-129.
4. https://www.bbc.com>articles

SECTION: MEDICINE

СТАН КІСТКОВОГО МЕТАБОЛІЗМУ У ДІТЕЙ З ПАТОЛОГІЄЮ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Сухомейло Данило Олександрович
аспірант
Рейзвіх Ольга Едуардівна
доктор медичних наук, доцент
Христова Мілюся Тимурівна
кандидат медичних наук, доцент
Кафедра загальної стоматології
Одеський національний медичний університет

Дослідження стану кісткового метаболізму проведено з метою виявлення порушення загальної мінералізації кісткової тканини за допомогою ультразвукового денситометра Osteo Sys SONOST 2000 (Корея) [1].

Рис. 1. Проведення денситометричного дослідження.

При цьому визначали:

– SOS – швидкість розповсюдження ультразвукової хвилі через п’яточну кістку, вимірюється в м/с та залежить від щільності та загальної мінералізації кістки;

– BUA – широкополосне затухання ультразвукової хвилі, виміряється в дБ/МГц, відображає кількість, розміри та просторову орієнтацію трабекулярної кісткової тканини, тобто її архітектоніку;

– BQI, % – індекс якості кістки, розраховується за показниками SOS та BUA.

В таблиці 1 представлені середні значення, які були отримані при проведенні денситометрії у досліджуваних дітей. Результати денситометрії дітей без патології ОРА представлені за згодою автора [2].

Таблиця 1 Основні показники денситометрії у дітей з патологією опорно-рухового апарату, M±m

Групи дітей	Показники		
	SOS, м/с	BUA, дБ/МГц	BQI, ум.од.
діти без патології ОРА, n=47	1553±9,12	51,4±2,21	87,6±2,91
діти з захворюваннями ОРА, n=41	1406,4±2,42 p<0,001	11,75±0,84 p<0,001	32,55±1,55 p<0,001

П р и м і т к а : p – показник достовірності відмінностей показників у дітей з патологією ОРА та у дітей без захворювань ОРА.

З таблиці 1 видно, що показник SOS швидкість розповсюдження ультразвукової хвилі через п'яточну кістку, що залежить від щільності та загальної мінералізації кістки у дітей з захворюванням ОРА незначно нижче ніж у дітей без патології ОРА; індекс якості кістки BQI в 2,3 рази відповідно нижче. Показник BUA, що відображає архітектоніку кісткової тканини в 4,37 рази нижче у дітей з патологією ОРА. Окрім того, було проведено розрахунок середнього показника T-score, який характеризує мінеральну щільність кісткової тканини. Отримані результати, а також фізіологічні норми [3] показника T-score наведені в таблиці 2.

Таблиця 2. Значення показника T-score у дітей з захворюваннями ОРА.

Інтенсивність формування кістки (МЩКТ)	Вікова група 12 – 15 років	
	інтерферентні значення T-score, (T)	отриманий результат T-score, (T)
висока інтенсивність	T > -1,0	
норма	-1,2 < T < -1,0	
низька інтенсивність	T < -1,2	-3,18

Із таблиці 2 видно, що мінеральна щільність кісткової тканини у пацієнтів із захворюваннями опорно-рухового апарату значно знижена; показник T-score у даної категорії відповідає низький інтенсивності формування кістки.

На рисунку 2 наведено приклад одного із результатів денситометрії до та при застосуванні лікувально-профілактичного комплексу протягом 6 місяців у хлопчика 12 років. В 2023 року у дитини діагностована хвороба Шейєрмана - Мау - спадкова дорсопатія, основним клінічним проявом якої є патологічне викривлення хребта по типу кіфозу. Уражання VII-X грудних хребців.

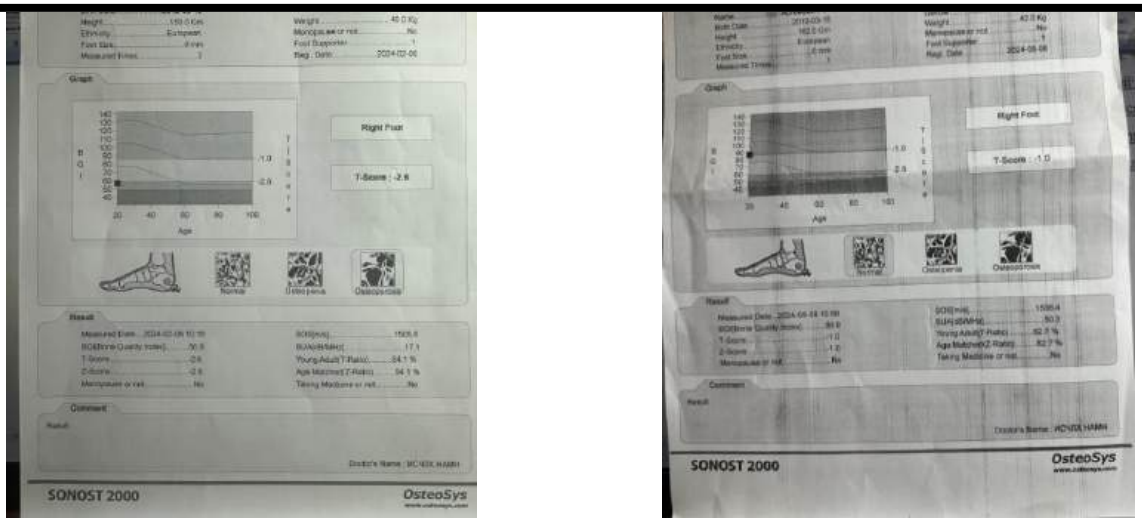

Рис. 2. Результат денситометрії у хлопчика 12 років з діагнозом: хвороба Шейєрмана - Мау до та після застосування ЛПК.

Список використаних джерел

1. Поворознюк В. В., Мазур И. П. Костная система и заболевания пародонта. Киев, 2003. 446 с.
2. Салех А. Ю. Клініко-лабораторне обґрунтування профілактики основних стоматологічних захворювань у дітей з гастроезофагеальною рефлюксною хворобою: дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Одеса, 2021. 167 с.
3. Дрогомирецька М. С. Патогенетичні принципи ортодонтичного лікування зубощелепних аномалій у дорослих при пародонтиті на фоні атеросклерозу та гіпоестрогенії: дис. … д-ра мед. наук. Одеса, 2010. 334 с.

РОЛЬ ХАРЧОВИХ ВОЛОКОН В ЕНТЕРАЛЬНОМУ ХАРЧУВАННІ ПРИ ТЕРАПІЇ СЕПСИСУ

Негода Юлія Сергіївна
здобувач вищої освіти
І медичного факультету
Науковий керівник: **Біличенко Надія Павлівна**
асистент
Кафедра гігієни та екології
Харківський національний медичний університет
м.Харків, Україна

Вступ. Сепсис - це складна та «небезпечна для життя дисфункція органів, викликана нерегульованою реакцією організму на інфекцію», яка може призвести до септичного шоку, поліорганної недостатності та смерті. Це провідна причина смертності у відділеннях інтенсивної терапії, причому майже кожен четвертий випадок є летальним. Найпоширенішими причинами сепсису є інфекції, що становлять 68,9% випадків, неінфекційні захворювання (27,5%) і травми (3,6%) [1].

Важкохворі пацієнти схильні до сепсису та демонструють складні імунні та запальні зміни. Недоїдання часто виникає через посилений катаболізм у ранньому періоді та посилений анаболізм у пізньому періоді. У таких випадках ентеральне харчування (ЕХ), яке забезпечує поживні речовини через шлунково-кишковий тракт, може бути ефективним способом покриття харчових потреб цих пацієнтів [2]. Харчові волокна (ХВ) є типом неперетравлюваних вуглеводів, які можуть бути ферментовані кишковою мікробіомою для продукції коротколанцюгових жирних кислот (КЛЖК), які мають сприятливу дію на організм. Наявні докази того, що ХВ, як компонент ЕХ, можуть мати захисну та терапевтичну дію при сепсисі.

Ключові слова: харчові волокна; ентеральне харчування; сепсис; мікробіом; інфекція.

Ціль. Вивчити наявні дані про роль ХВ у ЕХ та його потенціал для профілактики та лікування сепсису.

Матеріали і методи. Даний огляд базувався на пошуку літератури в базах даних MEDLINE і Google Scholar. Типи розглянутих статей охоплювали клінічні випробування, дослідження на тваринах, дослідження *in vitro*, огляди та мета-аналізи. Віддавали перевагу найбільш клінічно точній літературі, що стосується даного дослідження, і сучасним статтям.

Результати та обговорення. Каскад негативних ефектів, включаючи інфекцію, дисбактеріоз кишкового мікробіому, мікробну транслокацію та порушення регуляції імунної відповіді господаря, може призвести до сепсису. Роль ХВ як частини ЕХ під час сепсису може бути зумовлена кількома механізмами: формування складу, різноманітності та функції мікробіому; підтримка цілісності кишкового бар’єру; регулювання імунних реакцій у кишковій тканині; опосередкування системного запалення.

Дієта є важливим екзогенним фактором, що змінює кишковий мікробіом [3]. Існує кілька досліджень, які демонструють вплив дієти, особливо західної дієти з низьким вмістом ХВ, на мікробний склад кишківника, що сприяє зміні імунної відповіді господаря на моделях мишей і людей [4].

Під час ферментації ХВ коменсальними кишковими бактеріями, що виробляються КЛЖК, такі як ацетат, пропіонат і бутират було показано, що КЛЖК мають сприятливий вплив на цілісність кишкового бар’єру та диференціювання регуляторних Т-клітин.

Доклінічні дослідження показали, що різноманітність фекальної мікробіоми у мишей із сепсисом збільшилася після перорального введення ХВ у порівнянні зі стандартною дієтою [5]. Клінічні дослідження за участю пацієнтів у відділенні інтенсивної терапії, які отримували ЕХ, показали збільшення кількості бактерій продукуючих КЛЖК, Bifidobacterium і Lactobacillus, а також підвищення рівнів КЛЖК у калі, без впливу на популяції Enterobacteriaceae після додавання ХВ [6].

Науковцями показано, що КЛЖК здатні пригнічувати запалення кишечника в мишачій моделі раку товстої кишки і сприяти секреції слизу [7]. Також досліджено, що ацетат, КЛЖК, що походять від біфідобактерій, впливають на продукцію гліканів слизу та розвиток келихоподібних клітин в

епітелії товстої кишки гнотобіотичної моделі гризунів [8]. Крім того, КЛЖК сприяють секреції імуноглобуліну А (IgA) В-клітинами [9]. IgA відіграє ключову роль у підтримці кишкового гомеостазу, регулюючи імунну систему хазяїна в бік толерантності коменсальної мікробіоми кишечника.

Показано, що дієта з високим вмістом ХВ призвела до високої кількості ацетату та знизила алергічні захворювання дихальних шляхів шляхом посилення імунної відповіді Т-клітин [10]. Крім того, дієти з високим вмістом ХВ і подальша продукція пропіонату індукують гемопоез дендритних клітин і знижують імунну відповідь Т-хелперних клітин 2 типу [11].

Тим часом деякі дослідники показали вплив КЛЖК на гематоенцефалічний бар'єр (ГЕБ), де колонізація Clostridium tyrobutyricum, що продукує бутират, або Bacteroides thetaiotaomicron, що продукує ацетат і пропіонат, знижувала проникність ГЕБ.

Інші науковці ідентифікували псиліум, який захищає від коліту шляхом зміни метаболізму жовчних кислот (ЖК) через активацію рецептора фарнезоїда Х, що пригнічує прозапальні сигнальні шляхи [12]. Інші дослідження показали, що розчинні ХВ, такі як інулін і пектин, здатні захистити від ожиріння, спричиненого дієтою. Деякі статті підтверджують той факт, що нерозчинні ХВ, такі як ХВ пагонів бамбука, підвищують рівень КЛЖК та ЖК, що впливає на метаболізм ліпідів у мишей, яких годували дієтою з високим вмістом жирів [13]. Крім того, західна дієта з низьким вмістом ХВ була пов'язана з порушеннями регуляції профілю ЖК, що сприяло розвитку хронічних запальних захворювань, таких як діабет II типу та рак товстої кишки, і це можна було б полегшити за допомогою добавок ХВ [14].

ЕХ з ХВ послідовно знижувало синдром системної запальної відповіді (ССЗВ) і рівні С-реактивного білка (С-РБ) у важкохворих пацієнтів порівняно зі стандартним ЕХ [15]. Мета-аналіз Liu et al. (2022) підтвердили зниження рівня С-РБ за допомогою добавок ХВ у критично хворих пацієнтів [16]. Рівні альбуміну та трансферину залишалися незмінними, а рівні преальбуміну навіть підвищувалися у пацієнтів у відділенні інтенсивної терапії після інсульту при лікуванні пектинвмісним ЕХ [17].

Висновки. З'являється все більше доказів того, що ЕХ, що містить ХВ, мають переваги у більшості пацієнтів, оскільки вони спрямовані на різні основні механізми, такі як бар'єрна функція слизової оболонки, клітинний захист і запалення.

Однак клінічні докази впливу ХВ, при сепсисі і пов'язані з ним наслідки є нечисленними та недостатніми. Щоб відповісти на ці запитання, необхідні подальші дослідження з великими та високоякісними клінічними випробуваннями.

Список використаних джерел

1. Rudd, K.E.; Johnson, S.C.; Agesa, K.M.; Shackelford, K.A.; Tsoi, D.; Kievlan, D.R.; Colombara, D.V.; Ikuta, K.S.; Kissoon, N.; Finfer, S.; et al. Global, regional, and national sepsis incidence and mortality, 1990–2017: Analysis for the Global Burden of Disease Study. Lancet 2020, 395, 200–211.

2. Singer, P.; Blaser, A.R.; Berger, M.M.; Alhazzani, W.; Calder, P.C.; Casaer, M.P.; Hiesmayr, M.; Mayer, K.; Montejo, J.C.; Pichard, C.; et al. ESPEN guideline on clinical nutrition in the intensive care unit. Clin. Nutr. 2019, 38, 48–79.
3. Sittipo, P.; Lobionda, S.; Lee, Y.K.; Maynard, C.L. Intestinal microbiota and the immune system in metabolic diseases. J. Microbiol. 2018, 56, 154–162.
4. Kim, M.; Friesen, L.; Park, J.; Kim, H.M.; Kim, C.H. Microbial metabolites, short-chain fatty acids, restrain tissue bacterial load, chronic inflammation, and associated cancer in the colon of mice. Eur. J. Immunol. 2018, 48, 1235–1247.
5. Wang, H.; He, C.; Liu, Y.; Zhao, H.; Long, L.; Gai, X.; Zhao, H. Soluble dietary fiber protects intestinal mucosal barrier by improving intestinal flora in a murine model of sepsis. Biomed. Pharm. 2020, 129, 110343.
6. Freedberg, D.E.; Messina, M.; Lynch, E.; Tess, M.; Miracle, E.; Chong, D.H.; Wahab, R.; Abrams, J.A.; Wang, H.H.; Munck, C. Impact of Fiber-Based Enteral Nutrition on the Gut Microbiome of ICU Patients Receiving Broad-Spectrum Antibiotics: A Randomized Pilot Trial. Crit. Care Explor. 2020, 2, e0135.
7. Kim, M.; Friesen, L.; Park, J.; Kim, H.M.; Kim, C.H. Microbial metabolites, short-chain fatty acids, restrain tissue bacterial load, chronic inflammation, and associated cancer in the colon of mice. Eur. J. Immunol. 2018, 48, 1235–1247.
8. Wrzosek, L.; Miquel, S.; Noordine, M.L.; Bouet, S.; Joncquel Chevalier-Curt, M.; Robert, V.; Philippe, C.; Bridonneau, C.; Cherbuy, C.; Robbe-Masselot, C.; et al. Bacteroides thetaiotaomicron and Faecalibacterium prausnitzii influence the production of mucus glycans and the development of goblet cells in the colonic epithelium of a gnotobiotic model rodent. BMC Biol. 2013, 11, 61.
9. Scheithauer, T.P.M.; Rampanelli, E.; Nieuwdorp, M.; Vallance, B.A.; Verchere, C.B.; van Raalte, D.H.; Herrema, H. Gut Microbiota as a Trigger for Metabolic Inflammation in Obesity and Type 2 Diabetes. Front. Immunol. 2020, 11, 571731.
10. Thorburn, A.N.; McKenzie, C.I.; Shen, S.; Stanley, D.; Macia, L.; Mason, L.J.; Roberts, L.K.; Wong, C.H.; Shim, R.; Robert, R.; et al. Evidence that asthma is a developmental origin disease influenced by maternal diet and bacterial metabolites. Nat. Commun. 2015, 6, 7320.
11. Trompette, A.; Gollwitzer, E.S.; Yadava, K.; Sichelstiel, A.K.; Sprenger, N.; Ngom-Bru, C.; Blanchard, C.; Junt, T.; Nicod, L.P.; Harris, N.L.; et al. Gut microbiota metabolism of dietary fiber influences allergic airway disease and hematopoiesis. Nat. Med. 2014, 20, 159–166.
12. Bretin, A.; Zou, J.; San Yeoh, B.; Ngo, V.L.; Winer, S.; Winer, D.A.; Reddivari, L.; Pellizzon, M.; Walters, W.A.; Patterson, A.D.; et al. Psyllium Fiber Protects Against Colitis Via Activation of Bile Acid Sensor Farnesoid X Receptor. Cell. Mol. Gastroenterol. Hepatol. 2023, 15, 1421–1442.
13. Zhou, X.; Ma, L.; Dong, L.; Li, D.; Chen, F.; Hu, X. Bamboo shoot dietary fiber alleviates gut microbiota dysbiosis and modulates liver fatty acid metabolism in mice with high-fat diet-induced obesity. Front. Nutr. 2023, 10, 1161698.
14. Makki, K.; Brolin, H.; Petersen, N.; Henricsson, M.; Christensen, D.P.; Khan, M.T.; Wahlström, A.; Bergh, P.O.; Tremaroli, V.; Schoonjans, K.; et al. 6α-hydroxylated bile acids mediate TGR5 signalling to improve glucose metabolism upon dietary fiber supplementation in mice. Gut 2023, 72, 314–324.

15. Abe, T.; Hosoi, T.; Kawai, R.; Uemura, N.; Higaki, E.; An, B.; Kawakami, J.; Saito, T.; Shimizu, Y. Perioperative enteral supplementation with glutamine, fiber, and oligosaccharide reduces early postoperative surgical stress following esophagectomy for esophageal cancer. Esophagus 2019, 16, 63–70.
16. Liu, T.; Wang, C.; Wang, Y.Y.; Wang, L.L.; Ojo, O.; Feng, Q.Q.; Jiang, X.S.; Wang, X.H. Effect of dietary fiber on gut barrier function, gut microbiota, short-chain fatty acids, inflammation, and clinical outcomes in critically ill patients: A systematic review and meta-analysis. J. Parenter. Enter. Nutr. 2022, 46, 997–1010.
Mao, H.Z.; Xiong, F.T.; Hu, M.; Fu, Z. Effects of enteral nutrition semi-curing feeding on nutritional diarrhoea improvement in the patients with severe stroke. Bratisl. Lek. Listy 2022, 123, 214–217.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ОЦІНКА БІОХІМІЧНИХ МАРКЕРІВ СТАНУ ЗУБОЩЕЛЕПНОЇ СИСТЕМИ ЩУРІВ НА ТЛІ МОДЕЛЮВАННЯ ХРОНІЧНОЇ ЕПІЛЕПТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ І КАРІЄСУ ЗУБІВ

Коновалов Микола Федорович
к.мед.н., доцент
Новікова Жанна Олексіївна
к.мед.н., доцент
Тарасенко Ірина Йосипівна
к.мед.н.
Кафедра терапевтичної та дитячої стоматології
Одеський національний медичний університет

Епілепсія справляє значний вплив на різні системи організму, включаючи тверді тканини зубів, що все ще залишається недостатньо дослідженою сферою, вказуючи на потребу у подальших наукових дослідженнях [1]. Поширеність епілепсії, яка становить 50-70 випадків на 100000 населення, а також значний ризик розвитку стоматологічних ускладнень серед пацієнтів із цим захворюванням, роблять необхідними комплексні дослідження щодо стоматологічних аспектів епілепсії [2]. В Україні налічується близько 500000 пацієнтів з епілепсією, серед яких 140000 – це діти [3]. Важливість таких досліджень зростає з огляду на можливість розробки нових підходів до профілактики і лікування стоматологічних захворювань, що дозволить покращити якість життя пацієнтів з епілепсією. Вивчення біохімічних змін у твердих тканинах зубів може допомогти виявити ранні біомаркери стоматологічних ускладнень, що стане важливим елементом їх профілактики.

Мета дослідження. Метою даного дослідження була експериментальна оцінка біохімічних маркерів зубощелепної системи у щурів на тлі моделювання хронічної епілептичної активності і карієсу зубів.

Матеріали і методи дослідження. Об'єктами експериментального дослідження служили 30 білих щурів лінії Вістар стадного розведення з віварію ДУ «ІСЩЛХ НАМН», яких тримали на стандартному раціоні віварію. Усі експерименти на щурах проводилися за затвердженими в ДУ «ІСЩЛХ НАМН» стандартними операційними процедурами [4]. Тварини були представлені наступними групами по 6 щурів у кожній: Інтактна; Модель карієсу зубів, карієсогенний раціон (КР); Модель кіндлінгу (МК); Модель посткіндлінгу (МП); Модель карієсу зубів + модель посткіндлінгу (КР+МП). Інтактна група щурів отримувала звичайний раціон віварію.

Карієс зубів відтворювали у щурів 1-ої та 5-ої груп у 1-місячому віці шляхом переведення тварин на карієсогенний раціон за Стефаном [5], який вони отримували протягом 30 днів. Для відтворення хронічної епілептичної активності (ЕпА) користувалися двома моделями: кіндлінг та посткіндлінг. Фармакологічний кіндлінг моделювали у щурів 3-ої групи у 1-місячому віці щоденними внутрішньоочеревинними (в/очер) введеннями пікротоксину (ПКТ, “Sigma-Aldrich”, Німеччина) підпороговими дозами (в діапазонах від 0,9 мг/кг до 1,1 мг/кг, дози підбирали індивідуально для кожної тварини, відштовхуючись від інтенсивності судом, на¬магаючись запобігти її загибелі) на протязі 24 днів. Моделювання посткіндлінгу, у щурів 4-ої групи, характеризувалося 14-денним вільним від введення конвульсанту періодом з моменту останнього введення ПКТ [6]. У щурів 5-ої групи моделювали вплив усіх чинників: у 1-місячому віці переводили на карієсогенний раціон і моделювали посткіндлінг на протязі 14 днів у виді вільного від введення конвульсанту періодом, після 24 днів щоденного введення ПКТ. Тварин виводили з експерименту під тіопенталовим наркозом (40 мг/кг). Виділяли нижні щелепи.

Статистична обробка результатів здійснювалась за допомогою програми STATISTICA 6.1, де оцінювали достовірність даних з використанням t-критерію Стьюдента, вважаючи статистично значущими відмінності при $p<0,01$ [7].

Результати дослідження. Після місяця на карієсогенному раціоні у щурів було зафіксовано збільшення атрофії альвеолярного відростка на 31,0 % порівняно з інтактною групою, що свідчить про суттєвий вплив дієти на кісткову тканину. Моделювання епілепсії сприяло додатковому зростанню атрофії до 54,4 % у групі кіндлінгу і до 59,5 % у групі посткіндлінгу. Найбільші зміни були зафіксовані в комбінованій групі КР+МП, де атрофія досягла 84,8 %, що вказує на синергічний вплив карієсу та епілепсії на кісткову тканину. Утримання щурів на карієсогенному раціоні сприяло збільшенню кількості каріозних порожнин на 34,7 %, тоді як моделювання епілепсії сприяло збільшенню цього показника до 47,8 % і 60,8 % відповідно у групах кіндлінгу та посткіндлінгу. У групі з комбінованим впливом каріозні порожнини зросли на 73,9 %, а глибина уражень — на 54,8 %, що підкреслює взаємозв'язок між епілепсією та стоматологічною патологією.

Висновки. Моделювання хронічної епілептичної активності та карієсу зубів у експериментальних тварин суттєво вплинули на стан зубощелепної

системи, що виразилося через значне збільшення ступеня атрофії альвеолярного відростку, зростання кількості каріозних порожнин на одного щура, а також підвищення глибини уражень зубів карієсом. Результати дослідження підкреслюють потребу в розробці цілеспрямованих профілактичних та терапевтичних стратегій для пацієнтів з епілепсією, щоб знизити ризик розвитку стоматологічних захворювань.

Список використаних джерел

1. Вастьянов, Р. С., & Коновалов, М. Ф. (2015). Зміна мінеральної щільності кісткової тканини в динаміці розвитку хронічної епілептичної активності. Biomedical and biosocial anthropology, (25), 87-92.
2. Oak, A. (2018). Epilepsy and Oral Health Care. Natl J Integr Res Med, 9(3), 71-74.
3. Марценковський, І. А. (2007). Сучасна протиепілептична терапія: фокус на безпечності. Педіатрія, акушерство та гінекологія, (3), 40-47.
4. European convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes. (1986). Strasburg: Council of Europe, 123:51. Retrieved from: https://rm.coe.int/168007a67b.
5. Шнайдер, С. А., & Левицький, А. П. (2017). Експериментальна стоматологія. Ч.І. Експериментальні моделі стоматологічних захворювань. Одеса: КП «Одеська міська друкарня», 167 с.
6. Shandra, A. A., Mazarati, A. M., Godlevsky, L. S., & Vastyanov, R. S. (1996). Chemical kindling: implications for antiepileptic drugs - sensitive and resistant epilepsy models. Epilepsia, 37(3), 269-274. DOI:10.1111/j.1528-1157.1996.tb00024.x
7. Репецька, О. М. (2022). Динаміка показників білкового обміну ротової рідини після комплексного лікування генералізованого пародонтиту у осіб молодого віку на тлі первинного гіпотиреозу. Український журнал медицини, біології та спорту, 7(4)), 95-99. DOI: 10.26693/jmbs07.04.095

SECTION: MILITARY AFFAIR

ДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ РХБ ЗАХИСТУ ЗС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПЛАНУВАННЯ, ПРОВЕДЕННЯ ДЕКОНТАМІНАЦІЇ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

Світличний Георгій
старший викладач
Кротов Костянтин
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Кафедра радіаційного, хімічного, біологічного захисту
Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків, Україна

Не зважаючи на існуючий досвід у організації спеціальної обробки (деконтамінації) підрозділами РХБ захисту ЗС України, проблемі планування та підвищення її ефективності увагу приділено лише опосередковано. У зв'язку з цим, виникає необхідність розробки Стандартної операційної процедури (далі - СОП), як механізму управління якістю проведення деконтамінації при ліквідації наслідків НС на об’єктах підвищенної небезпеки (далі – ОПН) з урахуванням вимог стандартів НАТО.

СОП це документально оформлений набір інструкцій або покрокових дій, які необхідно здійснити, щоб виконати ту чи іншу роботу, який робить процес деконтамінації і його результати послідовними, узгодженими, передбачуваними і відтворюваними. Безперечні переваги, що досягаються при застосуванні СОП: чіткий розподіл завдань по компетенції, забезпечення якості та логічної послідовності дій, СОП корисні для навчання особового складу підрозділів РХБ захисту, служать в якості довідника для перевірки на відповідність, дають можливість чітко працювати особовому складу підрозділу РХБ захисту під час відсутності керівництва. У роботі розроблений СОП включає наступні заходи, а саме оцінка загрози, визначення потреби населення та персоналу, які знаходяться на аварійній ділянці, визначення місця для поста деконтамінації, визначення обладнання для деконтамінації (детекторної апаратури і спеціалізованих засобів індивідуального захисту), розміщення лінії деконтамінації, процедура деконтамінації, медичне сортування (тріаж) постраждалих, домедична допомога та облік постраждалих, евакуація та транспортування постраждалих, масова деконтамінація, деконтамінація обладнання, інцидент на пункті деконтамінації, організація комунікації на пункті деконтамінації, згортання пункту деконтамінації, підготовка обладнання для наступного використання.

Таким чином, у роботі наведено підхід до розробки СОП проведення деконтамінації при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на ОПН, що дозволить підвищити її якість, зберегти життя та здоров’я особового складу, що

потрапив в зону ураження, адже розробка і застосування зрозумілої, чіткої, правильно і детально складеної СОП може стати гарантією чіткої роботи, логічної послідовності дій і одним з дієвих елементів системи управління якістю проведення деконтамінації підрозділами РХБ захисту при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на ОПН.

Список використаних джерел

1. Гайдабука В. Є., Матикін О.В., Галак. О.В. Бойове застосування підрозділів військ радіаційного, хімічного, біологічного захисту: навч. посіб. Харків: ВІТВ НТУ ХПІ 2024, 205 с.
2. Марущенко В.В. Тактика військ РХБ захисту / В.В. Марущенко, В.Є. Гайдабука, Р.М. Швець – Харків: ФВП, 2011. – 167 с.
3. ATP 3-11.36/MCRP 10-10E.1/NTTP 3-11.34/AFTTP 3-2.70. Multi-Service Tactics Techniques, and Procedures for Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Planning. 24 September 2018.
4. STANAG 2103, Allied Tactical Publication-45, / Edition F. Warning and Reporting and Hazard Prediction of Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Incidents (Operators Manual). 28 February 2019
5. STANAG 2521, Allied Tactical Publication-3.8.1., Volume I, CBRN Defense on Operations. 15 March 2022

РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ З УДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРЕОБЛАДНАННЯ ТА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ МАШИНИ ПРХМ-Д

Олекшій Степан
к.т.н., доцент
Сидоренко Богдан
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Кафедра радіаційного,хімічного,біологічного захисту
Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут", м. Харків, Україна

В умовах російсько-української війни особливу актуальність набуває важливість підтримання озброєння і засобів військ РХБ захисту в належному стані, якому приділяється велика увага, оскільки це безпосередньо впливає на бойову готовність підрозділу під час виконання бойових завдань.

Навіть найкраще озброєння може стати неефективним або навіть небезпечним для власних військовослужбовців у разі неправильної його експлуатації або недоліків у технічному стані. Тому регулярне обслуговування, вчасний ремонт та запобігання пошкодженням в умовах бойових дій є критично важливими для забезпечення надійності та ефективності озброєння і засобів військ РХБ захисту.

Проведений аналіз досвіду застосування військ (сил) збройних сил провідних країн-членів НАТО в локальних війнах і збройних конфліктах кінця XX початку XXI століть показав, що перевага у збройній боротьбі буде належати арміям, які достатньо навчені, озброєні та підтримки військ (сил).

Машина ПРХМ-Д створена ще за радянських часів, але є вдалою розробкою та перебуває на озброєнні в ЗСУ, а саме у військах РХБ захисту. На цей час змінюється архітектура безпеки держави, тому виникає потреба в модернізації ОВТ. На цей час в складові сили оборони держави почало надходити озброєння і засоби військ РХБ захисту іноземних держав країн-членів НАТО та інших країн. Даний зразок техніки є морально застарілим, тому необхідно розробити або модернізувати спеціальне обладнання та шасі машини.

Запропоновано модернізувати спеціальне обладнання та шасі пересувної ремонтної хімічної майстерні ПРХМ-Д та провести техніко-економічне обґрунтування з його переобладнання шляхом заміни базового шасі ЗИЛ-131 на DAEWOO NOVUS AD2AB, що є більш сучасним і надійнішим.

Рисунок 1 – Повнопривідне автомобільне шасі DAEWOO NOVUS AD2AB

Також пропонується заміна комплектуючих елементів на сучасне обладнання для більш швидкого та ефективного вирішення практичних питань з ремонту та технічного обслуговування озброєння і засобів військ РХБ захисту України.

Список використаних джерел

1. Аналіз системи технічного забезпечення збройних сил країн-членів НАТО та перспективи її розвитку – [електронний ресурс], режим доступу: http://sap.nuou.org.ua/article/view/261894/262866
2. На відміну від інших країн, в Україні не думають як ремонтуватимуть техніку, яку приймають на озброєння – [електронний ресурс], режим доступу: https://www.ukrmilitary.com/2021/05/remontto.html
3. Аналіз розвитку рухомих засобів технічного обслуговування та ремонту військової автомобільної техніки. ISSN 2522-9842 Journal of Scientific Papers "Social Development and Security", Vol. 11, No. 1, – 2021. 4. Подвижная ремонтная химическая мастерская ПРХМ-Д. Техническое описание и инструкция по експлуатации. 1973. 5. Подвижная ремонтная химическая

SECTION: OCCUPATIONAL HEALTH

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОХОРОНИ ПРАЦІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇЇ ЕКОНОМІКИ

Сорока Олександра Володимирівна
к.е.н., доцент
Кафедра управління персоналом і економіки праці
Одеський національний економічний університет, Україна

Цифрова економіка - нове соціально-економічне явище, що активно впроваджується у всі процеси життєдіяльності сучасного суспільства.

Цифрові технології, що стрімко розповсюджуються, перетворюють багато видів економічної та соціально-трудової діяльності. Трансформація процесів охорони праці як найважливіший напрямок розвитку цифрової економіки на сьогоднішній день – це досить нове та актуальне явище.

При всьому значенні аналізу та політики, що стосуються можливих наслідків цифровізації для скорочення робочих місць, цифровізація надає більше впливу на умови праці, тобто на повсякденну роботу та охорону праці. У повсякденній роботі людини технологічні системи можуть змінювати ступінь її автономії чи контролю, швидкість чи інтенсивність її роботи, зміст робочих завдань і, отже, застосування навичок, і навіть форм взаємодії з менеджерами чи колегами. Результати можуть бути позитивними чи негативними залежно від мети, контролю та структури технологій на робочих місцях [1]. З цієї причини деякі вчені вказують на необхідність запобігання підходу до проєктування робочих місць напередодні впровадження нових технологій, повною мірою беручи до уваги принципи проєктування, орієнтованого на людину [2].

Сфера охорони праці як жодна інша гостро потребує впровадження та використання сучасних цифрових технологій, що дозволяють у багато разів підвищити ефективність управління та контролю та тим самим зберегти життя та здоров'я працівників на робочих місцях.

Охорона праці, як із складових частин сучасного виробництва, потребує постійних істотних вкладень у забезпечення безпеки та збереження здоров'я працюючого населення, переживає нині масштабну трансформацію.

На фазі цифрової трансформації застосовуються такі нові підходи та сучасні інструменти, що забезпечують безпеку та охорону праці працівників, як Інтернет речей – системи, що інтегрує спеціальні датчики, сенсори та контролери, засоби передачі даних та їх візуалізації, аналітичні інструменти інтерпретації отриманої інформації, безпілотні літальні апарати (БПЛА), відеоаналітику, машинне навчання, віртуальні тренажери тощо. Крім того, застосовуються розумні засоби індивідуального захисту (ЗІЗ), обладнані спеціальними засобами зв'язку. Сенсори дозволяють використовувати базові

технологічні рішення моніторингу безпечної поведінки у робочому середовищі, а також виявляти екстрені ситуації для оперативного реагування. У пристрої вбудовуються тривожні кнопки SOS, датчики падіння, бігу, перебування в нерухомому стані, перебування в небезпечній зоні та інші розумні рішення.

Можна виділити кілька напрямків у сфері охорони праці, де використання цифрових технологій може бути найефективнішим:

- контроль за безпечним виконанням робіт та умовами праці;
- контроль за станом здоров'я працівників;
- документування процедур у сфері охорони праці;
- контроль та дозвільна діяльність оцінки відповідності засобів індивідуального захисту;
- використання сучасних технологій навчання працівників з охорони праці;
- цифровізація проведення інструктажів з охорони праці;
- автоматизація розробки та впровадження типових норм засобів індивідуальної захисту;
- впровадження ІТ-платформ для визначення виробничих ризиків;
- впровадження електронної системи медичних оглядів працівників;
- впровадження «розумних» засобів індивідуального захисту.

В охороні праці як в одному з найважливіших елементів соціально-економічної системи постійно відбуваються зміни та перетворення в залежності від змін зовнішнього та внутрішнього середовища. У межах цієї системи потреби сучасного суспільства визначаються у пошуку методів та способів досягнення показників ефективності та результативності функціонування, розвитку та вдосконалення охорони праці.

Зниження рівнів професійних ризиків, виробничого травматизму та професійної захворюваності, підвищення економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємств та організацій, стабілізація трудових ресурсів, створення нових інноваційних та високоефективних робочих місць, збільшення показників прибутку та рентабельності – всі ці показники позиціонуються як вихідні категорії, імпульс функціонування та розвитку системи охорони праці.

Поточний етап трансформації та розвитку системи охорони праці в умовах цифрової економіки породжує принципово нові технологічні та організаційно-управлінські виклики, потенційні можливості та загрози. (Таблиця 1).

На думку автора, сучасна охорона праці в умовах цифрової економіки є системою збереження життя та здоров'я працівників у процесі здійснення трудової діяльності, що включає правові, соціально-економічні, організаційно-технічні, санітарно-гігієнічні, лікувально-профілактичні, реабілітаційні та інші заходи, що реалізуються за допомогою технологічних рішень в умовах цифрового середовища.

Таблиця 1 Можливі наслідки цифрових технологій для охорони праці

Область	Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Безпека та гігієна праці	Формування більш безпечного та здорового виробничого середовища за рахунок застосування цифрових технології для виконання небезпечних, брудних та шкідливих видів робіт. Цифрові технології можуть відстежувати умови праці, здатні впливати на стан здоров'я працівників, такі як високі температури або небезпечне водіння.	Потенційні травми, що пов'язані з технологічними збоями, можуть підвищувати ризик матеріальних збитків. Цифрові технології, що спрямовані на підвищення ефективності, можуть провокувати інтенсифікацію праці та ризик створення високої напруженості у виробничому середовищі. Якщо працівники знаходяться під безперервним наглядом і контролем у режимі реального часу, вони можуть виявляти меншу самостійність та страждати від підвищеного стресу. Цифрове «підштовхування» на цифрових трудових платформах може спонукати працівників до продовження роботи, коли настав час відпочинку.
Соціальна сфера	Цифрові технології можуть сприяти позитивній соціальній взаємодії на роботі, оскільки вони автоматизують монотонні операції та залишають більше часу на виконання завдань, що потребують людського спілкування.	Коли цифрові технології замінюють колег по роботі, звужуються можливості соціальної взаємодії між людьми, у результаті між працівниками посилюється відчуження
Робочий час	Цифрові технології можуть забезпечувати виконання певних операцій віддалено, розширюючи можливості для підвищення гнучкості використання часу та досягнення балансу трудового та особистого життя. Переваги цифровізації з точки зору продуктивності уможливлюють скорочення тривалості робочого часу	Зміцнюючи зв'язок із роботою, цифрові технології можуть формувати культуру «завжди на зв'язку» і тим самим продовжувати робочий час на шкоду балансу трудового та особистого життя. Форми «цифрового планування» можуть обмежувати участь працівників у складанні робочих графіків, посилювати невизначеність та знижувати гнучкість у тому, як працівники розпоряджаються робочим часом.

Охорона праці в умовах цифрової економіки повинна функціонувати як гнучка, високоефективна система розвитку та вдосконалення процесів охорони праці з урахуванням реакції на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів, що прямо чи опосередковано впливають на систему. Розвиток системи охорони в умовах цифрової економіки – це спрямований та безперервний процес комплексного перетворення елементів системи охорони праці мікро- та макроекономічного рівнів на тлі об'єктивних умов сучасної цифрової економіки.

Вважаємо, що ефективність охорони праці підвищиться при впровадженні сучасних цифрових технологій замість ручних рутинних систем обліку та контролю за безпекою праці, що, зрештою, дозволить зберегти життя та здоров'я працівників. У той самий час парадигму «цифрової охорони праці» резонно розглядати у контексті захисту від втрати працездатності, та й у контексті втрат робочих місць, безпосередньо зумовлених цифровізацією, і навіть можливого послаблення загальної координації зусиль з охорони праці.

Для ефективного управління системою охорони праці необхідно створити середовище, яке сприятиме взаємодії між усіма учасниками цифрової трансформації сфери охорони праці: працівниками, роботодавцями, державними структурами, профспілками та експертними організаціями. Можливість обміну необхідними документами та можливість працювати з зібраними даними та аналізувати їх створить умови для ефективної побудови та нагляду за системою охорони праці. Це також підтримуватиме оперативний моніторинг, аналітику та прогнозування, які є ключовими для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, мінімізації витрат та оптимізації організаційних структур як підприємств, так і державних органів.

Таким чином, впровадження в систему охорони праці у процесі її трансформації нових цифрових методів та інструментів дозволить роботодавцям автоматизувати процеси охорони праці, роботизувати найнебезпечніші ділянки робіт, тим самим знизити ймовірність виникнення нещасних випадків на виробництві.

Цифровізація неминуче буде впроваджена в охорону праці, як і в інші сфери трудових відносин, і що раніше компанії почнуть цей перехід, то швидше зросте продуктивність та якість роботи спеціаліста з охорони праці.

Список використаних джерел

1. Janine Berg et al., “Risks to Job Quality from Digital Technologies: Are Industrial Relations in Europe Ready for the Challenge?“, European Journal of Industrial Relations 29, No. 4 (December 2023): 347–365.
2. Sharon K. Parker and Gudela Grote, “Automation, Algorithms, and Beyond: Why Work Design Matters More Than Ever in a Digital World“, Applied Psychology 71, No. 4 (2022): 1171–1204.

SECTION: PEDAGOGY, PHILOLOGY AND LINGUISTICS

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Ільїна Олена
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Кафедра педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту
Гунько Ганна
здобувачка вищої освіти магістерського рівня
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна

У умовах нестабільного соціально-економічного стану держави виникла потреба у реформуванні професійної підготовки фахівців. Сьогодні суспільству потрібні професіонали, здатні творчо підходити до розгляду та вирішення питань, завдань та проблем, які вміють порівнювати, аналізувати, досліджувати, знаходити вихід із нетипових ситуацій. Повною мірою це стосується підготовки майбутніх вчителів, один із напрямків якої в умовах модернізації професійної освіти є формування їх дослідницької компетентності.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», одним з основних завдань закладу вищої освіти є: «провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі». До того ж, «наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти» [3].

Теоретично розглянути стан розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки.

Сучасна система освіти очікує, що майбутній учитель націлений на самостійне вивчення свого предмета для побудови розширеної робочої програми та більше структурованих навчальних модулів. Якщо раніше для педагогічної системи було важливо підготувати вчителя переважно для передачі знань і виконання виховної ролі, то сьогодні роль потенційного вчителя розширилася за рахунок необхідності вміння адаптуватися в інформаційному середовищі, що інтенсивно змінюється.

Аналізуючи сучасну соціальну ситуацію, можна дійти невтішного висновку, що системі освіти необхідний педагог, який здатний до глибокого вивчення психолого-педагогічних явищ, спостережливий, який вміє

формулювати, аналізувати, критично оцінювати результати власної діяльності, висувати нові ідеї, творчо підходити до вирішення дослідних завдань, тобто. мати сформовану дослідницьку компетенцію.

В даний час спостерігається великий інтерес до пошуку рішень завдання формування дослідницької компетентності у педагогічній підготовці здобувачів освіти. У дослідженнях Н. Бібік, В. Кремінь, С. Мартиненко, В. Прошкін, О. Савченко, І. Соколова фокусується увага на можливості та підходи до діагностики окремих компонентів даної компетентності та якостей, що її забезпечують. Науковці Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, О. Куцевол, В. Мельничайко, Г. Онкович, Н. Остапенко, О. Семеног звертали свою увагу на формування науково-дослідних компетентностей сучасного педагога.

Однак відкритим залишається питання про становлення та динаміку дослідницької компетентності майбутнього вчителя у процесі навчання у педагогічному ЗВО, у тому числі у процесі різних видів практики.

У державному галузевих стандартіах вищої професійної освіти за напрямом підготовки «Педагогічна освіта» (кваліфікація «бакалавр») дослідницька компетентність чітко не виділяється, проте у вимогах до результатів освоєння основної освітньої програми бакалаврату перераховані компетентності (у групі загальнокультурних та професійних), які можна розглядати як компоненти дослідницької компетенції [4].

Особливість педагогічної професії полягає в тому, що вчитель має сам вміти пізнавати науку, вивчати, аналізувати та узагальнювати психолого-педагогічну та методичну літературу, на практиці творчо застосовувати свої знання, бути готовим до інтелектуальної перетворювальної діяльності, до впровадження інновацій, мати системне бачення освітнього процесу, потреби у творчому зростанні і самореалізації, в науково-дослідному підході до навчання та виховання школярів. У зв’язку з цим можна констатувати, що значущим є формування дослідницької компетенції майбутніх вчителів у процесі їх професійної підготовки [1].

Таким чином, дослідницька компетентність педагога має свої особливості, що пов’язані зі специфікою тих завдань, які він вирішує у процесі своєї професійної діяльності. Узагальнюючи погляди дослідників на сутність дослідницької компетентності, можна зробити висновок, що дослідницька компетентність вчителя є: частиною професійної компетентності; передбачає володіння дослідницькими знаннями та вміннями; передбачає сформованість певних якостей особистості та готовності до здійснення дослідницької діяльності, впровадження її результатів у свою практичну роботу з учнями.

Спираючись на наведені вище визначення в структурі дослідницької компетентності виділяють наступні критерії, що є основою для оцінки її сформованості:

- знання методологічних характеристик педагогічного дослідження, сутності та особливостей проведення основних методів дослідження;
- вміння оцінити стан досліджуваної проблеми за допомогою діагностичних методик;

- вміння сформулювати цілі дослідження, вичленувати проблеми, висунути гіпотези та обґрунтувати їх;
- вміння спроєктувати свою дослідницьку діяльність;
- вміння проводити педагогічний експеримент (констатуючий, що формує), здійснювати та коригувати намічені дії за програмою дослідження;
- вміння аналізувати результати діяльності, інтерпретувати отримані дані, проводити самооцінку дослідницької діяльності, формулювати висновки,
- вміння розробляти методичні рекомендації, реалізовувати їх у ході педагогічної практики у закладах освіти;
- вміння вибудовувати взаємодію з усіма учасниками дослідницького процесу (педагогами, дітьми, батьками);
- уміння усно і письмово викладати результати свого дослідження, проводити презентацію своїх ідей, брати участь у дискусії на тему дослідження [2].

Принцип навчання та розвитку через дослідження стає сьогодні основоположним у розробці нової моделі організації педагогічного процесу у ЗВО. У дослідницької діяльності у студентів з'являється можливість пізнати та розвинути творчі здібності, виявити нестандартний стиль мислення, самостійно йти шляхом розвитку наукового знання, перманентно заповнювати знання, формувати власну точку зору, початкові навички наукового дослідження, відійти від репродуктивного рівня діяльності [5].

Отже, систематична та планомірна підготовка майбутніх вчителів у процесі навчання у ЗВО до проведення наукових досліджень сприяє формуванню у них дослідницької компетентності, сприяє розвитку аналітичних та оціночних умінь, цілеспрямованості, відповідальності, ініціативності.

Список використаних джерел

1. Бачієва Л. Дослідницька компетентність викладача в умовах упровадження інноваційних технологій навчання. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2017. № 56–57.
2. Біда О. Зміст поняття «дослідницька компетентність» у вітчизняній та зарубіжній літературі. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки», 15. 2017. URL: https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1915 (дата звернення 07.09.2024).
3. Закон України «Про вищу освіту» URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення 08.09.2024).
4. Никорак Я. Науково-дослідницька компетентність майбутніх педагогів гуманітарного профілю: функціонально-змістовий аспект. Гірська школа Українських Карпат, 17. 2017.
URL: http://mountainschool.pu.if.ua/sites/default/files/Issue_17/47.pdf (дата звернення 08.09.2024).
5. Сисоєва С. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник. К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС». 2016. 156 с.

CHATGPT IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES: GENERATING TEST TASKS

Podorozhna Alina
Senior Lecturer
Department of Foreign Language Training, European Integration and International Cooperation of the Educational and Research Institute "Ukrainian Engineering Pedagogics Academy" V. N. Karazin Kharkiv National University

Contemporary foreign language teaching in higher education is incorporating digital technologies, making learning more interactive and engaging. It also emphasizes personalized learning based on individual needs and styles. However, despite the fast-paced developments in educational technology and a growing appetite for effective language education, there remains a significant gap between the urgent call for innovative pedagogical approaches and the actual, practical implementation of these ideas within real classroom settings. This discrepancy highlights the challenges faced by educators in aligning new tools and methodologies with traditional teaching practices. As a result, it is essential to bridge this gap to enhance the overall effectiveness and accessibility of language education.

The work is devoted to analyzing the use of chatbot based on artificial intelligence ChatGPT in the educational process when teaching students a foreign language. The theoretical basis of the study includes the works of scientists studying modern issues of distance and blended learning, technical capabilities and didactic potential of tools based on artificial intelligence, as well as the effective use of tests and test tasks in the educational process. The practical significance of the study lies in the possibility of using variant test tasks generated by ChatGPT to improve the quality of evaluation of the results of the educational process and to improve the learning experience.

Controlling the level of students' competence formation through the implementation of tests and various test tasks during foreign language classes certainly brings a set of advantages and disadvantages that educators must carefully consider. On one hand, these assessments can provide immediate feedback on students' understanding and mastery of the language, helping to identify areas that require further attention or improvement. On the other hand, reliance on tests may also lead to stress and anxiety among students, which could hinder their overall learning experience and may not accurately reflect their true capabilities in real-world language use. Ultimately, finding a balanced approach that incorporates both testing and alternative assessment methods might be essential for effective language instruction. The advantages of test forms of control include the ability to measure various aspects of language proficiency, technology, cost savings on training and control of students' knowledge [1]. At the same time, the traditional problems associated with the use of test forms of control are the problems of falsification, various types of “educational fraud” on the part of students and the frequent non-

compliance of test tasks with the requirements of technology and objectivity of grading on the part of test writers. Besides, the possible increase in test efficiency as a tool for controlling students' competences requires a considerable number of test tasks, high energy consumption in realization of effective models of formative and final evaluation of the level of their formation. To overcome these difficulties, it seems reasonable to turn to automation tools and modern developments using artificial intelligence [2].

The development and approval of various test tasks for current, repeated, and periodic assessments in the discipline of "Foreign Language of Professional and Business Communication" have been successfully executed for the third-year students at UEPA. In accordance with the purpose of the study, to determine the level of formation of communicative foreign language competence of students were developed test tasks, through which the current, repeated and periodic control was carried out both directly during classroom training and in LMS Moodle.

The classroom training is enhanced by an online course delivered through the LMS Moodle platform. When organizing work with thematic blocks of ChatGPT it was proposed to generate a number of tasks based on thematic dictionaries of the relevant sections and the linguistic competencies proposed by the working program on the possession of foreign language norms, the use of various forms, types of oral and written communication and language means to achieve professional goals in a foreign language.

To develop test tasks on listening, a script of a text for listening was used, on the basis of which ChatGPT was offered to highlight the keywords of this script, to generate one correct and several incorrect summaries of its content, to come up with correct and incorrect variants of headings, to make correct and incorrect statements on the basis of its content, to formulate questions with short free response. Verification of the obtained test tasks for general understanding of the listened content did not reveal incorrect and ambiguous wording of the tasks, we can emphasize the fact that ChatGPT provides relevant distractors, thematically, situationally and contextually related to the content of the source text. In general, these types of tasks do not need to be improved and are suitable for use in the teaching process [3]. Additionally, feedback from students indicated that they found the tasks engaging and aligned with their learning objectives. This suggests a strong potential for integrating such tools in future language training programs to enhance overall linguistic proficiency.

The types of reading comprehension tasks practically do not differ from listening tests, but can be supplemented by generating texts on demand on given topics and using certain lexico-grammatical constructions in context. Thus, ChatGPT successfully copes with the definition of new words and expressions of the lesson, provides exact synonymic and antonymic correspondences for new vocabulary, the texts generated in the process were also used in composing tasks for comparing expressions and their definitions. In addition, relevant queries resulted in the creation of valid tasks in the form of free-response questions, which are not appropriate for use in automatic checking of content comprehension, but are quite appropriate to ask when conducting the same task in the classroom orally or in writing. It should be

noted, however, that for ChatGPT to work more effectively, it is necessary to make queries as precise as possible, provide examples when formulating them, and carefully check the generated answer choices.

To practice and consolidate lexical and grammatical skills with the help of ChatGPT, we used tasks to find synonyms or antonyms for words and expressions in the form of multiple-choice and matching questions; fill-in-the-blanks tasks in the form of multiple-choice or short-answer questions; and error correction tasks. ChatGPT can generate sentences with grammatical errors that test takers must identify and correct.

Overall, ChatGPT can generate a wide range of lexico-grammatical test tasks that can help learners practice and improve their grammar skills. It should be added that ChatGPT also effectively handles requests for explanation of new grammatical material, provides relevant examples with thematic vocabulary, systematizes and summarizes the material depending on the requested level of difficulty. Using these features of ChatGPT in lesson preparation saves the teacher's time, introduces variety into the teaching material and allows to adapt it according to the level of training and needs of the learners.

The main problems in composing test tasks in the current work were the control of passing and the quality of their fulfillment. In this case, the undoubted advantage of ChatGPT is the generation of a set of similar questions, allowing to make the test practically individual by adding a certain number of random questions from different categories.

Thus, the use of ChatGPT in foreign language teaching opens new perspectives for improving the quality of teaching, facilitating teachers' work and increasing students' interest and success. The ChatGPT artificial intelligence chatbot has significant linguistic and didactic potential in the creation of teaching materials. ChatGPT capabilities allow generating thematic texts with specified parameters, accurately summarize information, formulate tasks of different levels of complexity to understand the content of texts and audio materials, create teaching materials according to the proposed model, topic and adapt them according to the needs of the teacher.

References

1. Bryntseva O.V. Monitoring techniques in foreign language learning at engineering universities. Problems of Engineer-Pedagogical Education, Kharkiv: UEPA. №73, 2021. p. 104-110

2. Sanchez C., Inaki A. EdTech Knowledge Pack on Remote Learning Response to COVID- 19. 2020. URL : http://pubdocs.worldbank.org/en/925611587160522864/KnoweldgePackCOVID19-RemoteLearning-LowResource-EdTech/(Retrieved 10.09.2024)

3. Trokhymchuk, S., Bryntseva, O., Pasichnyk, M. (2024). Approaches to Foreign Language Teaching of Future Engineer-Teachers in the Context of Digitalization and Distance Learning. In: Auer, M.E., Cukierman, U.R., Vendrell Vidal, E., Tovar Caro, E. (eds) Towards a Hybrid, Flexible and Socially Engaged Higher Education. ICL 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 900. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-52667-1_7

INTEGRATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO THE EDUCATIONAL PROCESS: USING CHATGPT TO LEARN FOREIGN LANGUAGES

Bryntseva Olena
Senior Lecturer
Department of Foreign Language Training,
European Integration and International Cooperation
Educational and Research Institute
"Ukrainian Engineering Pedagogics Academy"
V. N. Karazin Kharkiv National University

Digital technologies are revolutionizing social spaces, individual and collective behaviors, workplaces, and the very nature of human activities. The growth and use of these technologies as learning tools will change the relationship between teachers and students, creating new methods and practices in education. This shift will enable more personalized learning experiences, encouraging greater engagement and collaboration among students. As a result, traditional classroom settings may transform into vibrant learning ecosystems that adapt to the needs of each learner.

The discussion surrounding AI in education prominently highlights dialogue systems, more commonly referred to as chatbots. These systems transcend mere automation of routine tasks and communication; they are fundamentally transforming our approach to education and learning. With the growing accessibility and user-friendliness of AI technologies, both students and educators can vastly enhance the learning experience by harnessing these powerful tools.

The potential of ChatGPT extends far beyond simple applications, making it a versatile tool in higher education. Both students and faculty can leverage its capabilities creatively to enhance educational interactions in the classroom. For instance, ChatGPT can be trained to complete partially written sentences, respond to inquiries, and aid in information retrieval. Additionally, it is capable of generating innovative ideas for written content, recommending appropriate vocabulary, and providing text annotations. Furthermore, ChatGPT can serve as a conversational partner, actively engaging students in meaningful discussions [1].

The emergence of ChatGPT services has opened new possibilities for language learners: using them, students can not only translate texts, but also learn. Today, there are several ways to use a neural network for English language acquisition:

- translation and explaining a word in context:
- checking the grammatical correctness of a text and explaining the grammar rules of a foreign language;
- exploring dictionary definitions and usage examples is essential for understanding words. When a word carries multiple meanings and diverse applications, learners can request the system to create sentences that illustrate a specific meaning. This feature not only benefits learners but also empowers teachers, unlocking new and previously unimagined possibilities;

- practicing the pronunciation of English words. ChatGPT offers valuable guidance on pronunciation and accent enhancement for effective pronunciation exercises. Thanks to this, it is possible to improve your sound of English. Through integration with Google's program, Google Text-to-Speech, ChatGPT can pronounce the text entered, allowing users to check their pronunciation. In addition, the service can analyze and compare the user's pronunciation with the correct pronunciation and provide recommendations on how to improve pronunciation and accent. To do this, the user can record their speech and receive feedback from ChatGPT on individual sounds and word combinations [2];

- engaging in interactive conversations to enhance speaking skills. You can ask questions to ChatGPT and get answers on various topics. This will improve your English speaking and comprehension skills in real time. Of course, not all dialogs created by the system are perfect, so when using this feature, it is important to be careful and carefully check the correct grammatical structure and spelling of the answers. In addition, it is worth remembering that ChatGPT is a tool and cannot completely replace a live interlocutor, but it can be an additional tool for practicing conversational speech;

- generation of texts for reading and listening ChatGPT can generate news, scientific articles, blogs or any other content on various topics. With this, one can improve their English reading and comprehension skills in any topic. Moreover, ChatGPT is capable of creating listening materials that can enhance your auditory comprehension skills. The texts can be converted into audio files using special online services or programs. This allows you to practice understanding English at different levels of difficulty and in different genres. In particular, you can generate text to audio for listening to news, conversational topics, stories, audiobooks and other content. Additionally, this versatility means you can tailor your listening practice to your personal interests, making learning more enjoyable and effective. Engaging with varied content will not only build your vocabulary but also help you become more familiar with different accents and speaking styles.

Modern university educators often have limited time, making it difficult for them to creatively design lesson plans. This scarcity of time may prevent them from thoroughly updating the teaching materials to ensure they remain relevant and engaging for students. Consequently, the pressure to cover the syllabus with limited resources can hinder the overall educational experience. This situation underscores the challenges faced by educators in balancing administrative demands with the need to foster a stimulating learning environment. AI-based language models can become the teacher's assistant. English teachers can use such functions of the system as creation of lesson plans; generation of interactive tasks and exercises, which allow to implement the principle of individualization in teaching, i.e. taking into account the cognitive styles and level of students' training in the subject. Having mastered the logic of queries, it is also possible to instruct the ChatGPT system to compile a list of words that may seem difficult for some students, to convert a fragment of a video or audio recording into a written text. The neural network can summarize the content of any length of text (according to user-defined parameters), suggest several headings to choose from, of which one is correct and two or more are incorrect; compose

sentences with given vocabulary and grammar; and make these sentences into exercises for verb form change, word formation, or word meaning selection [3]. ChatGPT is a powerful tool for improving both written and oral skills. It can be used not only to translate texts, but also to create listening and reading exercises, encouraging students to actively participate in the learning process.

Thus, the use of ChatGPT and other AI tools in educational practice opens up prospects for creating a more personalized and effective learning process, improving the quality of teaching and learning:

- AI tools are becoming an integral part of modern education, helping to automate routine tasks and facilitate communication between students and instructors.

- ChatGPT can perform a variety of functions such as generating texts, helping students find information, checking grammar, and creating exercises.

- ChatGPT helps to personalize learning and tailor it to the needs of students. Its AI capabilities allow it to take into account students' cognitive styles and their level of proficiency to help them learn more effectively. Teachers can use it to develop lesson plans, create exercises, and assign creative solutions to texts.

- AI simplifies the preparation of learning materials and saves teachers' time. ChatGPT can generate thematic texts, annotations, example sentences, and grammar exercises, which helps teachers use their time more efficiently, freeing them from routine tasks.

- The integration of AI significantly enhances the quality of education and promotes student success. With the ability to effortlessly verify grammatical accuracy, access dictionary definitions, and practice new vocabulary and expressions, students find the process of learning foreign languages both more engaging and attainable.

References

1. Atlas, S. (2023). ChatGPT for higher education and professional development: A guide to conversational AI. https://digitalcommons.uri.edu/cba_facpubs/548

2. Bryntseva O. Teaching foreign language listening with MOODLE tools at higher educational institution// Digital transformation and technologies for sustainable development all branches of modern education, science and practice/ International Academy of Applied Sciences in Lomza (Poland) - State Biotechnological University (Ukraine). – Lomza, Poland, 2023. Part 1. P. 139 – 143.

3. Trokhymchuk, S., Bryntseva, O., Pasichnyk, M. (2024). Approaches to Foreign Language Teaching of Future Engineer-Teachers in the Context of Digitalization and Distance Learning. In: Auer, M.E., Cukierman, U.R., Vendrell Vidal, E., Tovar Caro, E. (eds) Towards a Hybrid, Flexible and Socially Engaged Higher Education. ICL 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, vol 900. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-52667-1_7

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Іовхімчук Наталія Володимирівна
доцент
Лоза Юлія Олегівна
здобувач вищої освіти
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Проблема розвитку мовлення на уроках читання тісно пов’язана зі сприйманням і розумінням художніх творів молодшими школярами. Сутність і структуру сприймання і розуміння тексту досліджено в роботах І. Зимньої, Г. Костюка, Молдавської, О. Никифорової, П. Якобсона та ін.

Уміння читати є одним із найважливіших умінь дитини. Як зазначав В. Сухомлинський: «…без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання — це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [4, с. 202]. Сучасна школа розглядає читання як одну з форм комунікації особистості у широкому контексті життєдіяльності, не обмежуваної мовними функціями.

Психологи та методисти визначають навичку читання на початковому етапі як процес відтворення звукової форми слова за її графічною моделлю з виявленням, активною переробкою і усвідомленням смислової інформації. З цього розуміємо, що навичка читання об’єднує дві групи умінь: уміння, пов'язані з відтворенням звукової форми слова, — спосіб, правильність, темп читання, та уміння, що ґрунтуються на виявленні та усвідомленні смислової інформації. Читання – це багатогранна діяльність мозку, до якої залучені процеси сприйняття, пам’яті, мислення, уваги, уяви, волі, процес сприймання, розуміння та відтворення в усній або графічній формах змісту прочитаного.

Читання складається із трьох фаз. Перша – це сприйняття тексту, розкриття його змісту, своєрідне розшифрування (або декодування), коли з окремих слів, фраз, речень складається загальний зміст. На цьому етапі відбувається прочитання, встановлення значень слів, знаходження співвідношень, пізнавання фактів, аналіз сюжету і фабули, відтворення і переказ. Друга фаза – це виявлення смислу, пояснення наведених фактів із залученням попередніх знань, інтерпретація тексту. Тут відбувається упорядкування і класифікація, пояснення і підсумовування, розрізнення, порівняння і зіставлення, групування, аналіз й узагальнення, співвіднесення з власним досвідом, роздуми над контекстом і висновками. Третя фаза – це створення власного нового смислу, тобто «привласнення» здобутих нових знань у результаті читацької діяльності.

Читання творів художньої літератури – творча діяльність читача, в якій головну роль відіграють уява і почуття. При цьому читач виступає як співавтор письменника; він домислює і збагачує текст, який читає. Уява допомагає йому змалювати зовнішній вигляд героя, деталізувати його психологічний образ, світ

думок, почуттів, переживань, створити власні неповторні образи.

Психологічні особливості сприймання художнього твору молодшими школярами докладно описано М. Львовим. Протиставляючи досвідченого (кваліфікованого) і недосвідченого читача, він пише, що розкодування графічних знаків не викликає труднощів у кваліфікованого читача, й усі свої зусилля він витрачає на усвідомлення образної системи твору, його ідеї та свого власного ставлення. Проте молодший школяр ще не володіє навичкою читання повною мірою, тому для нього перетворення графічних знаків у слова – доволі складна операція, яка часто гальмує всі інші дії, і читання, таким чином, перетворюється в просте озвучення, а не стає спілкуванням з автором твору [3, с. 78].

Психологи констатують, що розвиток мовлення молодшого школяра має пряму залежність від рівня його навички читання. «Осмисленість читання проявляється в тому, що появляються правильні інтонації, діти звертають увагу на знаки в кінці речення: кому, знак питання і знак оклику. Пізніше осмисленість читання починає проявлятися в усе більш тонкій інтонаційній його виразності», – відзначає А. Люблінська [2, с.296-297]. Проте «зрозуміле» читання досягається не відразу. Йому сприяє виразне читання вчителя, а потім і самих учнів.

Розвиток мовлення молодших школярів і вміння читати та писати зі зміною мислення і розуміння учнів. Від домінування наочно-дійового й елементарного образного мислення, від допонятійного рівня розвитку школяр піднімається до словесно-логічного мислення на рівні конкретних понять. Відбувається засвоєння й активне використання мовлення як засобу мислення для вирішення різноманітних завдань. Розвиток проходить успішніше, якщо дітей навчають вести роздуми вголос, словами відтворювати хід думки і називати одержаний результат.

Отож мовлення дітей у молодшому шкільному віці змінюється і всебічно розвивається під впливом навчального процесу. Розкриваються всі функції мовлення, а це значить, що дитина вчиться планувати, висловлювати свої міркування мовними засобами, передбачати можливі реакції співрозмовника, брати до уваги ситуацію спілкування, контролювати свою мовленнєву діяльність.

Процес сприйняття і розуміння твору спонукає учнів до цілеспрямованих спостережень над текстом, розвиває в них мистецтво образного бачення. Психологи дослідили, що учням молодшого шкільного віку властиві два типи сприйняття художнього твору: емоційно-образний, що виявляється в безпосередній емоційній реакції учня на образи твору, та інтелектуально-оцінний, який залежить від читацького досвіду дитини, в якому присутні елементи аналізу. Таким чином, вікова динаміка розвитку розуміння твору молодшими підлітками проходить шлях від співпереживання конкретному героєві, співчуття йому до розуміння позиції автора і далі до узагальненого сприйняття художнього твору й розуміння власного ставлення до нього.

Рівень сприйняття школярем твору визначається на основі аналізу результатів читацької діяльності. Оскільки художній текст можна трактувати

по-різному, то в методиці прийнято говорити не про правильне, а про повноцінне сприйняття – здатність читача співпереживати героям і автору твору, бачити динаміку емоцій, відтворювати в уяві картини життя, створені письменником, роздумувати над мотивами, обставинами, наслідками вчинків персонажів, оцінювати героїв, визначати авторську позицію. Повноцінне сприйняття твору свідчить про високий рівень літературного розвитку.

Згідно з дослідженнями М. Львова, існує два рівні сприйняття художнього твору, характерні для учнів 1-2-х та 3-4-х класів. Учні 1-2-х класів не можуть ще самостійно, без допомоги дорослого, усвідомити ідейний зміст твору. Діти цього віку не можуть за описом відтворити в уяві образ невідомого предмета, а сприймають його на емоційному рівні: «страшно», «смішно». Читачеві шести-восьми років важко усвідомити, що у художньому творі відтворюється не реальна дійсність, а ставлення автора до реальної дійсності. Через це діти не відчувають позиції автора, не можуть оцінити відповідність змісту і форми твору. Учні 3-4-х класів уже мають певний читацький досвід, їх життєвий багаж вагоміший. Як читачі, вони виявляють себе на більш високому рівні. Вони здатні самостійно з'ясувати ідею твору, якщо його композиція не ускладнена і раніше вивчався твір схожої структури. Уявлення учнів досить розвинені, щоб за описом відтворити не бачений раніше об’єкт. Вони розділяють власну читацьку позицію і позицію автора [3, с.67].

Ступінь розуміння літературного твору залежить від загального розвитку і віку дітей, від їхньої пам’яті й уваги, від добору матеріалу, що подається. Усвідомлення змісту прочитаного відбувається внаслідок різноманітних прийомів аналізу. Сюди належить і словникова робота, і бесіда за безпосередніми враженнями від твору, і чіткість поставленої проблеми перед аналізом тексту, робота над образом, аналіз мови твору.

Літературний твір, пробуджуючи мисленнєвий процес за допомогою слова, тобто відвернення від безпосереднього чуттєвого сприйняття, водночас забезпечує багатство чуттєвого сприйняття, так необхідного для мислення дитини. Слухаючи оповідання, казку, дитина виявляє особливу внутрішню активність, стає немовби співучасником подій, що описуються і сприймаються. Важливу роль у сприйманні художніх творів дослідники надають повторюваності. Повторюваність необхідна для закріплення і поглиблення сприймання художнього твору. Не кожен твір засвоюється з першого читання, розповідання, багато чого доходить до свідомості й почуттів дитини лише при повторному читанні.

Учням молодших класів часто доводиться не лише самостійно читати художні твори, а й слухати їх у виконанні вчителя або однокласників. Слухання – це складний процес перцептивної діяльності дитини. Дитина сприймає слово вчителя. У сприйманні твору від учителя-читача (чи оповідача) бере участь лише слуховий аналізатор. Тому дуже важливим моментом в активізації слухання є включення зорового аналізатора. Це забезпечується виразністю читання, мімікою, жестами, силою голосу, темпом і тембром мовлення вчителя. Слухання є складовою комунікативного акту; іншою, активною його складовою є говоріння, читання (або розповідь).

А. Богуш вважає, що слухання є складним процесом внутрішньої перцептивної діяльності людини. Він становить певні труднощі для дитини молодшого шкільного віку з її небагатим життєвим досвідом і перевагою наочно-образного мислення й пам'яті. Дослідниця зазначає, що слухання художнього твору молодшими підлітками слід розуміти як внутрішній контакт виконавця зі слухачем, що створюється у процесі художнього впливу на розум і почуття слухачів. Якщо такого впливу у вихователя немає, то найвиразніше читання залишається недієвим, пустим промовлянням слів [1, с.78].

Важливу роль у сприйманні твору відіграє уява. Початки творчої уяви з'являються у старшому дошкільному віці. Дитина навчається діяти подумки, в уявних обставинах. Уявні дії в уявних обставинах породжують у дитини реальні почуття. Учені одним із показників творчої уяви виділяють здатність дітей виходити за межі ситуації, яку вони сприймають, можливість комбінувати свої враження від почутого й осмисленого з тим, що вони бачать у житті. Психологи схиляються, що мова літературного твору впливає на слухача не лише своїм семантичним змістом, але й емоційним забарвленням, експресивністю. Під час слухання у свідомості дитини виникають уявлення – конкретні образи (описи природи, герої, предмети, явища), дитина їх усвідомлює, пов'язує між собою, розуміє зміст прочитаного. Смислове сприйняття тексту не планується, не програмується слухачем, не контролюється свідомістю, оскільки зміст процесу слухання задається ззовні тим, хто читає (або розповідає) текст.

Загалом, слухання як вид комунікативної діяльності характеризується кількома фазами. Перша фаза спонукально-мотиваційна – значною мірою залежить від діяльності іншого учасника спілкування (вчителя), від його вміння донести мовленнєве повідомлення за допомогою раціонально дібраних виражальних засобів мови. Однак пасивного сприймання мовлення (хоча воно є взірцевим для школярів у плані виражальних засобів) недостатньо для повноцінного його відтворення. Тому друга – аналітико-синтетична – фаза діяльності передбачає обробку мовленнєвого повідомлення, що надходить, тобто результатом слухання є осмислення: розуміння або нерозуміння – це внутрішній результат; зовнішній передбачає відповідні висловлювання слухача на основі розуміння почутого. Необхідність розуміння слухачем мовленнєвого повідомлення з метою висловлення власної думки припускає продуктивне осмислення мовленнєвого повідомлення, зіставлення всього його викладу. Це потребує миттєвої аналітико-синтетичної обробки всього матеріалу та утримання його результатів в оперативній пам'яті слухача. Необхідність висловити свою думку означає підключення до процесу слухання підготовчих фаз процесу говоріння і, безпосередньо, розуміння того, що і як говорити.

Рівень розуміння тексту, сприйнятого на слух, характеризується умінням слухача виявити основний зміст висловлювання, його головну думку, незалежно від того, сформована вона мовцем чи подана в підтексті. Тому часто поряд із терміном «слухання» активно використовують термін «розуміння». Слухання й розуміння, за аналогією до зарубіжної методики, називають «аудіюванням». Розвиток мовлення молодшого школяра має пряму залежність

від рівня його навички читання. Успішний розвиток образного мовлення можливий за умови інтеріоризації читання, тобто вміння учнів читати мовчки, розвиненої навички аудіювання.

Читання і повноцінне сприйняття художньої літератури психологи розглядають як складний процес, у якому задіяні емоції і розум. Літературний розвиток учня, становлення його як читача оцінюється за рівнем сприйняття художнього тексту, який залежить від загального розвитку і віку дитини, від її уяви, пам'яті й уваги, від добору матеріалу, що подається. Характеризуючи розгортання процесу сприймання, вчені виділяють низку його ступенів, рівнів – від безпосереднього сприйняття до розуміння ідейної сутності твору.

Отже, створення умов для активного сприймання твору учнями на уроках читання підпорядковується головному: осмисленню створених письменником чи поетом художніх образів. Процес сприйняття художнього тексту на уроках читання має спонукати учнів до цілеспрямованих спостережень над текстом, розвивати у них мистецтво образного бачення. Усвідомлення змісту прочитаного відбувається внаслідок різноманітних прийомів аналізу: словникової роботи, бесіди за безпосередніми враженнями від твору, постановки проблеми перед аналізом тексту, роботи над художніми образами, аналізу мови твору.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей : підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. К. : Слово, 2006. 304 с.
2. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. К. : Вища школа, 1994. 355 с.
3. Львов М. Р. Мовлення молодших школярів і шляхи його розвитку. К. : Просвіта, 1985. 176 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. К.: Рад. школа, 1997. Т. 3. 670 с.

АУДІЮВАННЯ-НЕОБХІДНА УМОВА УСПІШНОГО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК УСІХ ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Умяров Каміль
ст.викладач
Кафедра іноземних мов
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Початковий етап навчання іншомовної мовленнєвої діяльності по праву вважається одним із найскладніших у практиці викладання іноземної мови в ЗВО. Саме на цьому етапі викладачі стикаються з найбільшою кількістю труднощів, коли практично всі мовні навички підлягають коригуванню. Мовлення студентів наповлене безліччю граматичних та вимовних помилок,

воно вирізняється бідністю інтонаційного оформлення, невиразністю, монотонністю, відсутністю належної синтагматичності.

Пошук ефективних механізмів удосконалення комунікації у процесі викладання іноземної мови за професійним спрямуванням зумовлює успішне формування слухового образу мовленнєвих одиниць у ЗВО, що враховує методологічний принцип комунікативності навчання, природні процеси сприйняття, інтерпретацію смислу висловлювання, роль усіх видів мовленнєвої діяльності в становленні слухового образу, а також стадії та умови його формування. Ауліювання є необхідною умовою успішного формування мовленнєвих навичок усіх видів мовленнєвої діяльності. Роль слухового образу в становленні навичок дає змогу розглядати його, як базовий компонент навчання іншомовної мовленнєвої діяльності, як інструмент, що забезпечує інтегративність усіх видів мовленнєвої діяльності. Адже якісна комунікація стає важливим стратегічним ресурсом, наявність якого веде до суттєвих надбань та якісних змін у системі освіти.

У зв'язку з цим. використання ауліювання розглядається як спосіб покращення якості викладання іноземної мови. Системний аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що слухання суттєво допомагає зрозуміти, оцінити і запам'ятати інформацію, отриману від учасників освітніх взаємодій. Використання прийомів слухання традиційно спонукає учасників навчального процесу до відповідей, скеровує діалог у потрібному напрямку та мінімізує ймовірність неправильного розуміння чи помилкової інтерпретації інформації, отриманої від співрозмовника (студентом/студентами від викладача, викладачем від студента/студентів, студентом від студента/студентів, студентами від студента/студентів). Зважаючи на полідетермінованість та структурну складність. вважаємо, що слухання є методологічною основою впливу на вдосконалення комунікації у поєднанні з принципом єдності свідомості та діяльності. Адже основу таких принципів становить сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових установок, методик, психо-діагностичних та психолого-технологічних засобів, які можуть забезпечити глибоке та цілісне розуміння пізнання професійної діяльності викладача у цілому та способів вдосконалення комунікативної компетентності, зокрема.

Пріоритетність вищезазначених принципів походить також від переорієнтації організаційних структур системи вищої освіти України на ідеї гуманізації професійної діяльності, що виявляються у подальшій можливості створення передумов для побудови стосунків між учасниками освітніх взаємодій на основі партнерства з урахуванням їх індивідуально-психологічних особливостей, і, відповідно, створення гідних умов для реалізації творчого потенціалу та особистісного розвитку усіх задіяних в освітньому процесі осіб.

Останнім часом у науковій спільноті спостерігається підвищений інтерес до проблеми якості освіти в цілому та вдосконалення професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти зокрема. Теза знаходить підтвердження в низці нормативно-правових документів, що регулюють діяльність закладів вищої освіти України. Так, у Стратегії Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти визначено, що «забезпечення

якості вищої освіти є вимогою сучасності, ключовим принципом Болонської декларації та незаперечним пріоритетом для академічної спільноти і державної освітньої політики країн Європи та інших розвинених країн світу» [4]. Питання якості освіти відображені і в Положенні про акредитацію освітніх програм (Наказ № 977, 2019), за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Згідно з Положенням проведення оцінювання якості освітніх програм має здійснюватися на основі принципів прозорості та відкритості за допомогою чітко визначених критеріїв. Відтак для забезпечення відповідності критеріям якості вищої освіти, що визначені нормативно-правовими документами на національному рівні, заклади вищої освіти, своєю чергою, формулюють власні політики щодо забезпечення якості вищої освіти на високому рівні [3].

Комунікативна компетентність викладача закладу вищої освіти визначена як важлива якісна характеристика загальної професійної компетентності науково-педагогічного працівника. Адже, з одного боку, ступінь сформованості комунікативних навичок викладача ЗВО значною мірою залежить від структури освітньої організації, від її цілей та потреб учасників освітніх взаємодій у професійній інформації, а з іншого боку рівень комунікативної компетентності викладача ЗВО суттєво впливає на стан комунікативних навичок інших учасників освітнього процесу в системі вищої школи та визначає якісні характеристики результатів навчання [2].

Одним із способів удосконалення професійної комунікації виступає саме активне слухання, яке, власне, і допомагає уникнути непорозумінь та пересвідчитися, що досягнуто основну комунікативну мету. І процес викладання англійської мови за професійним спрямуванням може виступити яскравим підтвердженням висловленої вище тези.

Слухання може стати одним із найбільш адекватних способів, що дозволить підвищити ефективність комунікації в аудиторії та якість викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. Це дозволяє стверджувати, що студенти підходять до вивчення іноземної мови через сферу діяльності, яка вже відома для них. Це означає, що вони можуть одразу використовувати вивчений матеріал у роботі та навчанні. Тому метою дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням» традиційно виступає формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній та письмовій формах, навичок практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, що обумовлена професійними потребами; оволодіння новітньою фаховою інформацією через іноземні джерела тощо, окрім основних завдань дисципліни, які традиційно полягають в навчанні, розвитку та удосконаленні різноманітних видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, діалогічного мовлення, читання, письма та перекладу [1]. Саме тому під час вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, окрім суто лінгвістичних компетенцій, студенти формують такі компетенції, як здатність планувати роботу та керувати часом; здатність працювати як у команді, так і самостійно; уміння орієнтуватися в різноманітних лінгвістичних концепціях, критично їх оцінювати та використовувати їхні здобутки у власних дослідженнях; здатність самостійно

опановувати нові знання, критично оцінювати набутий досвід тощо. Відповідно набувають нового значення і умови, які можуть забезпечити викладання іноземної мови за професійним спрямуванням на належному рівні.

Досвід засвідчує, що в комунікації під час викладання іноземної мови за професійним спрямуванням. учасники освітніх взаємодій традиційно використовують такі види слухання:

- емпатичне слухання – вміння розуміти почуття, емоції, уявляти себе на місці співрозмовника, співпереживати йому;

- критичне слухання – цілеспрямований аналіз отриманої інформації та її критичне сприйняття, розуміння, що дозволяє зважити всі «за» і «проти», погодитися або не погодитися зі співрозмовником;

- пасивне слухання – мінімальне втручання в монолог співрозмовника;

- активне слухання – максимальне встановлення зворотного зв’язку зі співрозмовником; такий вид слухання поєднує емпатійне, пасивне та критичне слухання.

Змістовний аналіз видів слухання дозволяє стверджувати, що саме використання прийомів активного слухання у процесі викладання іноземної мови за професійним спрямуванням, дозволяє забезпечити використання основних умов вдосконалення ефективності комунікації між основними учасниками.

До найбільш поширених прийомів активного слухання традиційно відносять: паузи, уточнення, перифраз, переказ, розвиток думки, повідомлення про сприйняття, повідомлення про сприйняття себе, повідомлення про хід розмови тощо. Аналіз прийомів активного слухання, у свою чергу, дозволяє окреслити вимоги до активного слухання у процесі викладання іноземної мови за професійним спрямуванням: максимальна концентрація на висловлюванні співрозмовника та тимчасове уникнення критичних суджень; емпатія до співрозмовника; увага до невербальних проявів комунікації; заохочення співрозмовника дозволяє налаштуватися на спілкування.

Згідно з комунікативною стратегією навчання іншомовного слухання у навчанні необхідно використовувати: системний характер взаємозв'язку вимовних одиниць у реальному спілкуванні; провідну роль функціонального аспекту вимови; вплив комунікативного завдання на вимовне оформлення мовлення; необхідність забезпечення вимовної готовності як пускового сигналу до початку говоріння; фоновий вплив вимовних операцій більш високого рівня.

Практична реалізація вищезазначених вимог у процесі викладання іноземної мови за професійним спрямуванням може бути досягнена за умови використання різноманітних невербальних (усмішка, кивання, доброзичливий погляд) та вербальних способів комунікації.

Зважаючи на вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що комунікація у процесі викладання іноземної мови за професійним спрямуванням є надзвичайно складним і багатовимірним явищем. Відтак, сам засіб (спосіб, стиль) комунікації під час навчального процесу стає важливім інструментом спілкування. Тобто зміст отримуваної інформації залежить насамперед від того, наскільки учасники навчального процесу вміло та ефективно використовують усі можливі способи передати та отримати

(інтерпретувати) важливу інформацію у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням.

Список використаних джерел

1. Гришкова Р. О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей : [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. С.220.
2. Локшина, О. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. Український педагогічний журнал, N3.2019. С.21–30.
3. Наказ N 977 Про затвердження положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880–19#Text 2019
4. Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [Електроний ресурс]: постанова Кабінету міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 Київ. Режим доступу: http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

THE ART OF QUESTIONING: THE WAY TO DEEP UNDERSTANDING AND EFFECTIVE LEARNING

Yaroslava Shvedova
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Pedagogy Department
V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv,Ukraine
Vladyslava Artiukhova
PhD of Psychology, Associate Professor
Psychology and Pedagogy Department
Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University
Kharkiv, Ukraine

The problem of teaching students of higher education the art of questioning is extremely relevant in the modern educational context and has several dimensions. In a world overflowing with information, the ability to formulate questions becomes a key competency that many students lack. The modern labor market requires creativity, the ability to self-learn and solve non-standard problems from specialists, and the ability to ask questions is the key to generating new ideas and finding non-standard solutions. In addition, the inability of students of higher education to formulate questions can lead to a superficial understanding of the material and difficulties in further learning. That is why teaching the art of questioning is an urgent problem, the solution of which will allow students of higher education to identify gaps in knowledge, develop curiosity and a desire for a deeper understanding of the world, and increase independence and responsibility for their own learning.

The teaching experience of the authors of these theses at Kharkiv National University named after V.N. Karazin and Kharkiv National University of the Air Force named after Ivan Kozhedub shows that students of higher education often do not show sufficient initiative in clarifying unclear aspects of educational material, do not use opportunities to clarify information, and do not often ask the teacher for clarification.

The surveys we conducted make it possible to single out the main reasons: students are afraid to seem stupid, to show their lack of understanding of the material; lack of self-confidence, which prevents you from expressing your thoughts and asking questions; a large volume of material that students do not have time to understand and formulate questions; insufficient encouragement to ask questions on the part of teachers; maintaining an atmosphere of tension or intolerance to mistakes in classes. All these reasons do not contribute to the active participation of students of higher education in the educational process.

Philosophers, anthropologists, psychologists, and educators have argued that the act of questioning is central to thinking [1-4]. They focused on a Socratic, problem-based approach to learning. When Marshall McLuhan wrote that “the problem today is not that we don't have answers, but that we don't have questions,” he meant that an individual's ability to generate answers is often less important than the ability to ask. Aristotle is said to have said that knowledge is only in the questioner.

Our goal is to stimulate active assimilation of knowledge by encouraging students to formulate their own questions, creating a space where various questions would arise, and reflection would take place along with them.

The questioning technique has three features. First, we artificially delay students at the moment of asking questions, hinder the reflexive desire to answer faster, without thinking. Secondly, we try to have each student ask questions based on their own understanding of the topic or problem. Thirdly, we learn to share these questions with others, discuss them, and thereby improve. Mastering the technique of questioning means finding your own Socrates.

We offer students a set of practical tasks in the context of the disciplines of the psychological and pedagogical cycle that we teach, aimed at mastering the art of asking questions. The set of tasks is divided into groups. We will present several of them.

The first group of tasks is aimed at the analysis of the lecture material and contains the following tasks: formulate 10 questions of different levels of complexity for the lecture; find contradictory points and formulate questions that help clarify the reasons for this contradiction.

The second group of tasks is aimed at the analysis of visual information. Students are presented with a picture that may contain hidden details or implicit messages and are asked to ask questions that help uncover these hidden aspects. Another task is related to the analysis of infographics and the formulation of a question that contributes to a deeper understanding of the presented information.

The third group of tasks is related to the analysis of real situations. Students are offered a real situation (case) and need to formulate questions that will help them

better understand this situation and make a decision. Another task is aimed at preparing a list of questions for an interview with an expert in a certain field.

Another group of tasks is related to group work. A group of students discusses a certain topic and formulates as many questions as possible. Students are also invited to divide into two groups and discuss opposing points of view on a certain problem, formulating questions to each other. This is not the entire list of tasks that are offered to students in order to master the art of asking questions. This topic will be covered in more detail in future posts.

It should also be noted that it is necessary to create a favorable psychological atmosphere: students should feel that their questions will be accepted without judgment. It is also important that students ask not only factual, but also analytical, evaluative, creative questions. It is also necessary to provide timely feedback on the quality of the questions.

So, summing up, we note that with the help of such tasks, students not only develop the ability to ask questions, but also immerse themselves more deeply in the educational material, develop critical thinking and creativity. Questions formulated by students become the driving force of knowledge, demonstrate not only the student's level of knowledge, but also stimulate him to further research, and unclear points act as an indicator of gaps in knowledge. The connection between the ability to ask questions and the depth of understanding of the educational material was revealed.

Therefore, the following conclusions can be drawn: the development of the ability to ask questions is an integral part of effective learning; actively encouraging students to ask questions helps to create a more dynamic and interactive learning atmosphere; paying attention to the unclear is an important step on the way to a deep understanding of the educational material.

References

1. Bain, K.(2004). What the Best College Teachers Do. Cambridge: Harvard University Press. 206p.
2. Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., Krathwohl, D. R. (1956). Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I:Cognitive domain . New York: David McKay Company, 207 p.
3. Bondarenko, N. V. (2020). The ability to ask and answer as an integral component of competence training. World science: problems, prospects and innovations : Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada. Pp. 210–219.
4. Matthew, H., (2010). Teaching students to ask questions instead of answering them. The nea higher education journal. P. 127-134.

SECTION: PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

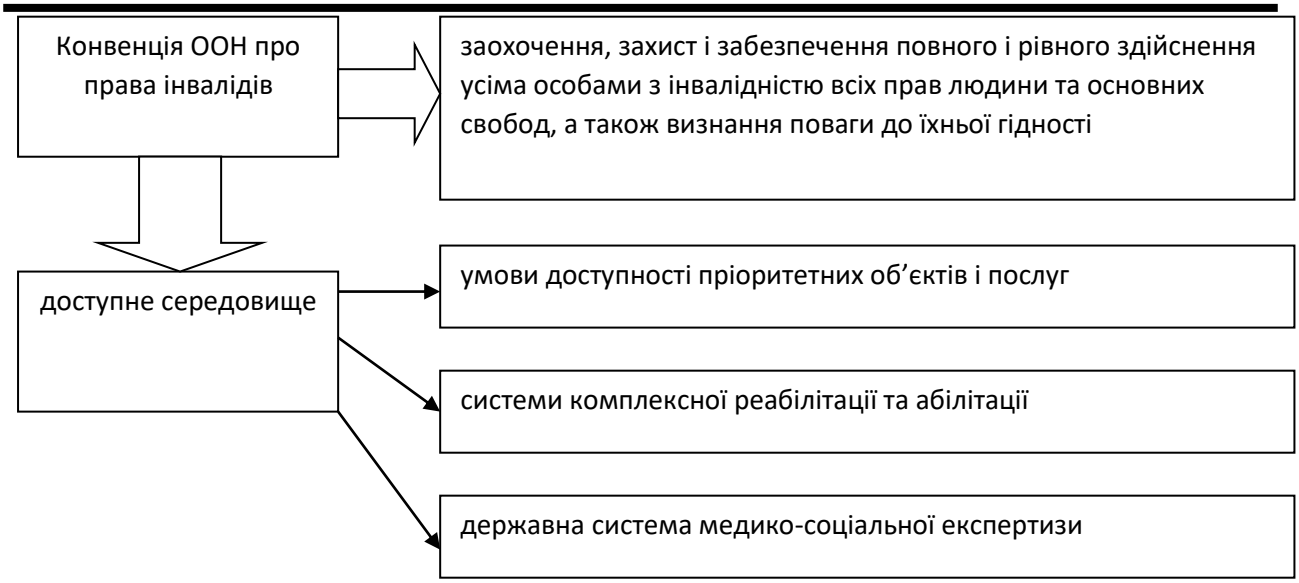
РОЗВИТОК АДАПТИВНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ НА ЕТАПІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Гета А.В.
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент
Йопа Т.В.
старший викладач
Остапов А.В.
старший викладач
Кафедра фізичної культури та спорту
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Сьогодні у суспільному розвиткові важливе значення приділяється побудові моделі соціально-орієнтованої економіки, що гарантує високий рівень добробуту громадян; відповідність встановленим державним стандартам і вимогам характеристики якості життя; гідне соціальне забезпечення; ефективне вирішення завдань охорони життя та здоров'я [2]. Одним із показників соціально-орієнтованого суспільства є його ставлення до людей з обмеженими можливостями здоров'я та осіб з інвалідністю. Це відношення характеризує рівень культурного та соціального розвитку суспільства.

На міжнародному рівні відносно інвалідів проводиться політика «заохочення, захисту та забезпечення повного та рівного здійснення всіма інвалідами всіх прав людини та основних свобод, а також заохочення поваги до належної їм гідності» (рис. 1). У Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [9], яку Україна ратифікувала 16.12.2009 року, наголошується на необхідності нівелювання перешкод (соціальних, інституційних, психологічних) до здійснення повноцінного життя, соціалізації, ефективної участі у суспільних відносинах.

Система захисту прав осіб з інвалідністю в Конвенції ґрунтується на загальному для всієї системи захисту прав людини принципі універсальності прав людини та забороні дискримінації [1]. Значення цього принципу для людей з інвалідністю полягає у доступності всіх сфер життя (рис. 1). Саме доступність забезпечує створення повноцінного безбар'єрного середовища для реалізації прав осіб з інвалідністю на медичне обслуговування, освіту, роботу, повноцінну участь у громадському житті, визначає ступінь того, наскільки ефективно людина з обмеженими можливостями може використовувати продукт або послугу порівняно із звичайним користувачем [6].

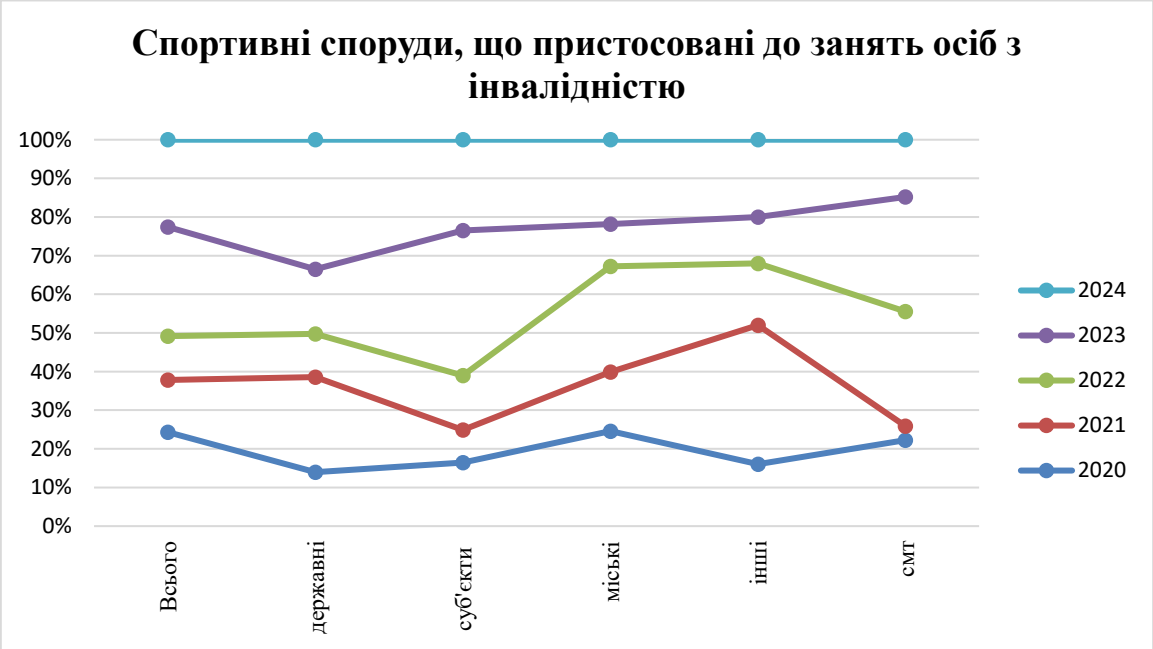

Рисунок 1. Доступність спортивних споруд для осіб з інвалідністю щодо реалізації конвенційних стандартів

Завдання розвитку життєздатності людини, яка має стійкі відхилення у стані здоров'я, вирішуються, зокрема, через залучення її до адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності. «Адаптивна фізична культура та спорт – це комплекс заходів спортивно-оздоровчого характеру, спрямованих на реабілітацію та адаптацію до нормального соціального середовища людей з обмеженими можливостями, подолання психологічних бар'єрів, що перешкоджають відчуттю повноцінного життя, а також свідомості необхідності свого особистого внеску у соціальний розвиток суспільства» [4, 8]. З позиції питань управління розвиток адаптивної фізичної культури та спорту залежить від наявності умов, що сприяють залученню осіб з обмеженими можливостями здоров'я та осіб з інвалідністю до систематичних занять [5].

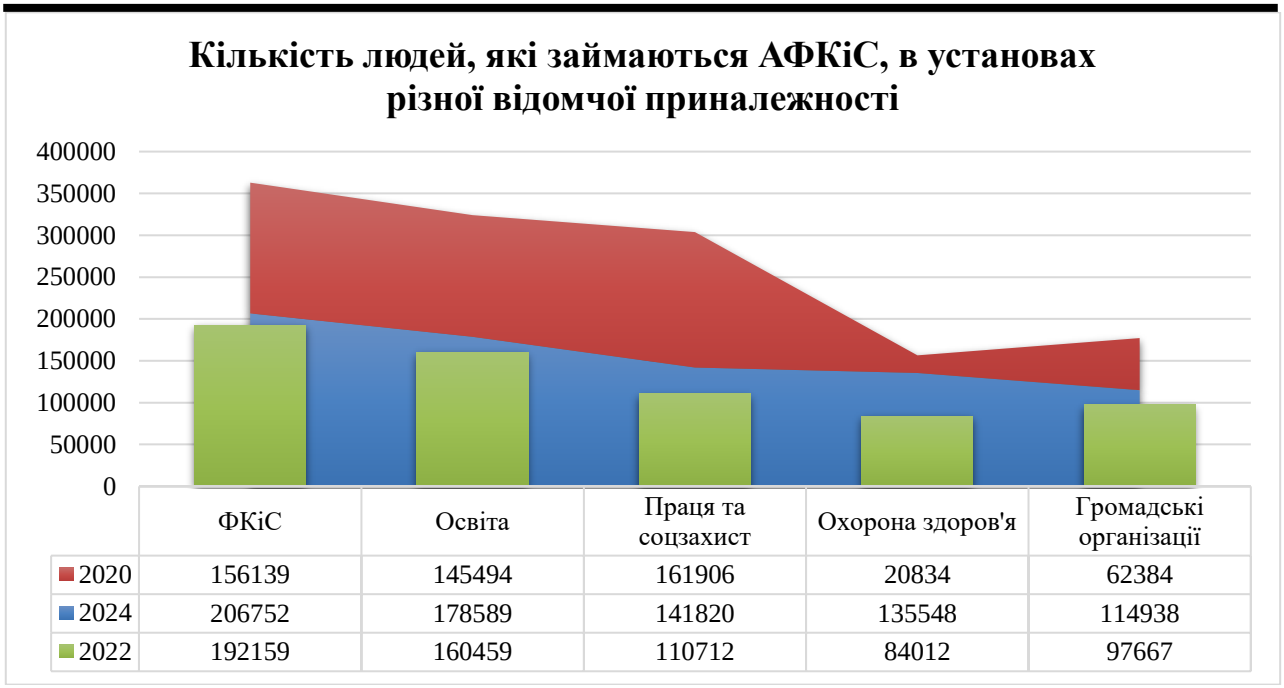
Повноцінно реалізувати свої права неможливо за відсутності доступного для осіб з інвалідністю середовища життєдіяльності. При формуванні умов доступності враховується комплексний підхід, що передбачає: реалізацію принципу «універсального дизайну» (дизайну предметів, програм і послуг); реалізацію «принципу модульності» (доступні елементи, з'єднані доступним шляхом, формують доступне середовище життєдіяльності). Доступність повинна відповідати також вимогам безпеки та комфортності середовища життєдіяльності для всіх груп населення, у тому числі й осіб з інвалідністю, та забезпечуватися поетапно [7, 10].

Відповідно до програми «Створення суспільства для всіх: доступність та універсальний дизайн» частка доступних для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення пріоритетних об'єктів соціальної, транспортної, інженерної інфраструктури у загальній кількості пріоритетних об'єктів досягне 55 % у 2025 році [2]. Аналіз статистичних даних показав, що у період з 2019 по 2024 роки вже спостерігається суттєве зростання на 35 % кількості спортивних споруд, пристосованих до занять осіб з інвалідністю.

Реалізація документа «Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року» (далі Стратегія) передбачає створення умов, що забезпечують можливість для громадян країни отримати доступ до розвиненої спортивної інфраструктури [3]. На рубежі переходу з першого етапу реалізації Стратегії на другий етап у ряді показників доступних для осіб з інвалідністю спортивних об'єктів простежуються такі закономірності (рис. 1): збільшення на 15,4 % від загальної чисельності спортивних споруд у базисний період; збільшення на 16,9 %, 18,2 %, 13,5 %, 44,4 % чисельності спортивних споруд, що у державній власності, власності суб'єктів України та іншої власності відповідно.

Поліпшення інфраструктурних умов, у тому числі доступності об'єктів спорту, у сукупності з удосконаленням інших елементів забезпечувального блоку (нормативно-правового, організаційно-управлінського, науково-методичного, медико-біологічного) призводить до зростання тих, хто займається, обраним видом спорту або загальною фізичною підготовкою (рис. 2).

Так, відповідно до офіційної статистики, кількість осіб, які займаються адаптивною фізичною культурою і спортом, на 1 січня 2020 року склала 12,1 % від числа осіб з інвалідністю, які не мають протипоказань для занять. У період з 2022 р. до 2024 р. їхня загальна чисельність збільшилася на 15,7 %. Залежно від галузевої приналежності це зростання склало: у сфері фізичної культури та спорту – 7,6 %, у сфері освіти – 6,9 %, у сфері праці та соціального захисту – 14,8 %, у сфері охорони здоров'я – 61, 3 % у сфері громадських організацій – 17,7 %. Найбільш масовими дисциплінами у спорті інвалідів усіх категорій є: легка атлетика, плавання, настільний теніс.

Розвиток видів спорту

Вид спорту	К-ть учасників	Вид спорту	К-ть учасників
Легка атлетика	14777	Легка атлетика	18720
Плавання	12973	Плавання	18583
Шашки	11441	Настільний теніс	14102
Дартс	11337	Шахи	13951
Шахи	11330	Шашки	13112
Настільний теніс	11244	Дартс	10091
Футбол	6095	Лижні гонки	6514
Лижні гонки	5256	Армстпорт	4952
Волейбол	4862	Баскетбол	4587
Баскетбол	4247	Футбол	3545
2020		2024	

Рисунок 2. Потенціал АФКіС (чисельність у 2020–2024 рр.; розвиток видів спорту у 2020–2024 рр.)

Щодо вікового аспекту, то, як показують наукові дослідження, найбільший приріст залучення до адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності виявлено серед дітей з інвалідністю, яких у 2020 році налічувалося 67,3 % від загальної кількості. Практично не займаються систематично в організованих формах адаптивною фізичною культурою і спортом особи з інвалідністю пенсійного віку (через труднощі психологічного та економічного характеру, пов’язані зі створенням цих організованих форм для даного контингенту населення). Таким чином, головним ресурсом щодо збільшення чисельності осіб, які систематично займаються адаптивною фізичною культурою і спортом, серед них є діти з інвалідністю та особи з інвалідністю працездатного віку.

Таким чином, аналіз потенціалу адаптивної фізичної культури у сучасній ситуації у суспільному розвиткові показав таке:

1. У 2009 році Україна ратифікувала конвенцію ООН про права інвалідів, принципи реалізації якої базуються на створенні доступного середовища життєдіяльності. У період з 2020 р. по 2024 рр. спостерігається суттєве покращення інфраструктурних умов, що залежать від кількості спортивних споруд, пристосованих до занять осіб з інвалідністю, і, отже, зростання чисельності людей цієї категорії населення, які займаються обраним видом спорту або загальною фізичною підготовкою. Враховуючи те, що в більшості випадків спортивні об'єкти знаходяться в державному та регіональному підпорядкуванні, відносно невисокі показники їх доступності при позитивній динаміці зростання в зазначений період обумовлені, насамперед, обмеженими фінансовими можливостями областей України.

2. На рубежі переходу з першого етапу реалізації Стратегії на другий етап відзначається збільшення на 15,7 % загальної чисельності людей, які займаються АФКіС, а також зростання на 15,4 % загальної чисельності спортивних споруд, пристосованих до занять осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Верховна рада України. 2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
2. Програма "Створення суспільства для всіх: доступність та універсальний дизайн". Діяльність НАІУ. 2018. URL: https://naiu.org.ua/programa-stvorennya-suspilstva-dlya-vsih-dostupnist-ta-universalnyj-dyzajn/
3. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року. URL: https://mizhiria-osvita.gov.ua/uploads/1-1.pdf
4. Інвалідність. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%86%D0%BD%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C
5. Гета А. В. Навчально-методичний посібник до самостійної роботи студентів з дисципліни «Теорія і методика адаптивної фізичної культури та спорту»: навч.-метод. посіб. Полтава: Поліграфічний центр НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2021. 247 с.
6. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури: навч.-метод. посібник для студентів. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 68 с.
7. Осадченко Т. М., Семенов А. А., Ткаченко В. Т. Адаптивне фізичне виховання: навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. 211 с.
8. Соколенко О. І. Адаптивна фізична культура: навч.-метод. посіб. Старобільськ, 2015. 153 с.
9. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (Прийнято Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй на 48 сесії 20 грудня 1993 р. Резолюція 48/96) (Витяги): Основи концепції політики стосовно інвалідів. Реабілітація. Параграф 23. Розділ 1. Передумови для рівноправної участі. Правило 3. Реабілітація.
10. Трояновська М. М. Адаптивна фізична культура: навч.-метод. посіб. для студентів факультетів фізичного виховання; Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2018. 104 с.

SECTION: PSYCHOLOGY

ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВПО ПІД ЧАС ВІЙНИ

Марчук Наталія Леонідівна
здобувач вищої освіти
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна

Анотація: Війна ставить перед суспільством ряд нових завдань, які потребують детального вивчення та невідкладного вирішення. Цей процес має бути забезпечений за допомогою кваліфікованих фахівців. Серед найбільш актуальних проблем сьогодення, які стоять на порядку денному: вивчення психологічного стану та надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам. Це складне завдання, що супроводжується низкою проблем. Серед основних викликів: психоемоційні травми та стрес, які пережили ВПО; обмежений доступ до необхідних послуг; брак кваліфікованих фахівців.

Кількість психологів, які мають досвід роботи з травмами війни, може бути недостатньою для покриття великої кількості ВПО. Крім того, психологи самі можуть страждати від емоційного вигоряння, що впливає на якість допомоги. Це питання потребує детального вивчення, тому ми й піднімаємо його в своїй роботі.

Ключові слова: психологічна допомога, психологічний стан, війна, ВПО, внутрішньо переміщені особи, охорона здоров'я.

Відповідно до таких законодавчих актів, як Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров’я», держава реагує на таку потребу часу, як дослідження психологічного стану внутрішньо переміщених осіб в світлі дослідження загального стану суспільства в умовах воєнного часу, що дозволяє визначити вплив війни на психологічний стан ВПО та підібрати комплекс необхідної психологічної допомоги, тобто окреслити план застосування до представників цієї категорії громадян психотерапії, психологічного консультування, першої психологічної допомоги, кризового психологічного консультування, психологічного втручання низької інтенсивності, психологічної допомоги в реабілітації у сфері охорони здоров’я.

Над проблемою вивчення впливу військового часу на психологічний стан внутрішньо переміщених осіб та надання відповідної психологічної допомоги цій категорії громадян у наш час працювали різні науковці, такі як: Н. Гарець, К. Балабанова, І. Романова, Т. Гуменникова, Л. Анищенко, Н. Бієнко, Л. Бахмутова, А. Неска, Т. Каменщук, С. Кушнікова, Т. Титаренко, О. Богучарова, Н. Коритчук.

Зокрема, В. Вишньовський, А. Криськов, Н. Габрусєва досліджували адаптацію внутрішньо переміщених осіб, які стали жертвами воєнних конфліктів. Л. Карамушка, Т. Карамушка вивчали особливості психічного здоров'я вимушених переселенців в умовах війни. В. Тюріна, Л. Солохіна досліджували вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини, пропонуючи також огляд зарубіжних досліджень в рамках концепції: Особистість, суспільство, війна. В. Федько присвячує свої праці психологічній підтримці ВПО - здобувачів освіти, та організацію навчання під час війни, зосереджує увагу на психологічних вимірах особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми. Психологічну готовність молоді до дистанційного навчання та його організацію в умовах війни вивчали О. Попова, В. Ільїна-Стогнієнко, О. Герасименко.

Однак, незважаючи на достатню кількість праць, дана тема на сучасному етапі є ще недостатньо вивченою та розробленою, особливо та її частина, що стосується дослідження психологічного стану внутрішньо переміщених осіб в умовах війни та надання кваліфікованої психологічної допомоги ВПО, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Таким чином метою цієї статті стали теоретичні основи дослідження впливу військового часу на психологічний стан внутрішньо переміщених осіб та визначення необхідної психологічної допомоги і її надання кваліфікованими спеціалістами.

Побудова громадянського суспільства в Україні спонукає активний розвиток уваги до внутрішньо переміщених осіб. Це категорія громадян, які постраждали від війни, стали вимушеними переселенцями. Сьогодні до них прикута увага держави, місцевих громад, а також міжнародних організацій. Взагалі, в умовах повномасштабної війни Росії проти України стрімко зріс інтерес світу до нашої країни і її народу. Зарубіжні фахівці провели ряд досліджень, які мали познайомити світ з реальною ситуацією в Україні. Адже телебачення зарубіжних країн з перших днів війни в Україні показували, що тут відбувається психологічно щось дуже важке, але реальної ситуації ніхто за кордоном не знав. У своїх дослідженнях фахівці намагалися показати схожість та відмінність української ситуації з іншими відомими військовими конфліктами, зрозуміти, чим становище українців відрізняється від становища тих народів, які постраждали від агресії в останні роки СРСР та в 90-ті і 2000-і [4].

Завдяки цим працям зарубіжних фахівців та правдивій інформації журналістів з місця подій, наш народ відчув величезну підтримку світової спільноти, яка нині надає велику підтримку громадським організаціям, волонтерам, які працюють у нашій країні. Зокрема, запроваджуються грантові програми, направлені на дослідження психологічного стану внутрішньо переміщених осіб, а також розробляються програми щодо надання психологічної допомоги цій категорії громадян. Ця допомога є важливим своєчасним кроком, адже, на думку науковців, повномасштабне вторгнення Росії як продовження агресії проти України, що розпочалася 2014 року, поруч з серйозними економічними, соціальними проблемами породило саме дуже гострі психологічні проблеми [1, с. 3].

Загалом, ці проблеми спричинені, на думку фахівців, як об'єктивними (власне, соціальна ситуація в Україні), так і суб'єктивними факторами (страх, тривога, агресія, конфлікти) [3, с. 291]. Якраз ці фактори і впливають на психологічну адаптацію громадян.

Анексія Криму, та війна в окремих частинах Донецької і Луганської областей спричинили появу великої кількості внутрішньо переміщених осіб. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, з тимчасово окупованих територій в інші регіони переїхали понад 1,5 млн. чоловік. Станом на квітень 2022 року в Україні зафіксували близько 7 млн. внутрішньо переміщених осіб. А в травні 2022 року Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України озвучило цифру понад 8 млн. ВПО [2].

Сьогодні Європа надає велику підтримку Україні щодо роботи з ВПО. Зокрема, активно діє Програма Європейського Союзу «House of Europe», що пропонує можливості для реалізації численних волонтерських проектів, громадських ініціатив. Українці, що працюють в соціальній сфері, мають змогу пізнавати досвід соціальної роботи у розвинутих світових країнах, спілкуватися з активними молодими людьми Європи та впроваджувати кращі тенденції в Україні, зокрема і в роботі з внутрішньо переміщеними особами [4].

У нашій державі та світі вкотре усвідомили, що спільне звернення до допомоги ближнім здатне продуктивно впливати на вирішення глобальних проблем, що диктує нам порядок денний. І саме соціальна робота є тією базою, яка формує особистість сучасної людини - людини, яку прийнято називати "цвітом нації". Значну частину цієї роботи складає вивчення психологічного стану громадян та надання психологічної допомоги. Зокрема, велика увага прикута до здобувачів освіти. Значна частина студентів зі східних регіонів України була змушена продовжувати навчання в нових для себе умовах, на базі університетів в інших регіонах. Психологічна адаптація молодих людей, проблеми, що виникали, а також перспективи, які з'являлися, так само стали предметом дослідження фахівців, з метою надання психологічної допомоги студентам, які її потребували [5].

У процесі формування нової реальності, продиктованої військовим часом, значне місце відводиться громадським ініціативам, що опікуються військовими, ветеранами, а також внутрішньо переміщеними особами. Великий обсяг роботи займає саме вивчення психологічного стану цих категорій громадян та надання їм відповідної психологічної допомоги. І в цьому світлі надзвичайно важливо, аби цей процес впроваджувався кваліфікованими фахівцями, які мають відповідну освіту та практику [1, с. 4]. Адже мова йде про ментальне здоров'я нації. І фаховість тут - на першому місці.

Важливо наголосити на необхідності приведення законодавчої бази, що охоплює поняття психологічної допомоги, у відповідність до вимог часу, остаточного законодавчого врегулювання цієї сфери.

Діючим законодавством визначено, що метою надання людині психологічної допомоги є профілактика або лікування розладів психіки та поведінки, подолання складних життєвих обставин чи вирішення інших проблем психічного здоров'я.

Відповідно, встановлено такі форми (види) надання психологічної допомоги: психотерапія, психологічне консультування, перша психологічна допомога, кризове психологічне консультування, психологічне втручання низької інтенсивності, психологічна допомога в реабілітації у сфері охорони здоров'я.

Відповідно до норм чинного законодавства, психотерапію, психологічну консультацію, а також інші види психологічної допомоги мають право надавати: «психологи, які пройшли додаткове навчання конкретному методу або формі надання психологічної допомоги згідно зі стандартами та програмами міжнародних організацій і спільнот, або за програмами, акредитованими цими організаціями, що підтверджується сертифікатом відповідної організації або наявністю такого фахівця у її реєстрі, або сертифікатом української організації, акредитованої такою міжнародною організацією чи спільнотою, або наявністю такого фахівця у реєстрі відповідної української організації».

Актуальність питання участі висококваліфікованих фахівців у процесах дослідження психологічного стану ВПО та надання психологічної допомоги є сьогодні, в умовах воєнного часу, надзвичайно високою. Цими питаннями опікуються як науковці, так і фахівці, що працюють у практичній площині.

Війна в Україні диктує умови життя, в яких усі ми перебуваємо. Ще більш відчутно визначилися категорії людей, які потребують допомоги. Передусім, це військові, яким сьогодні допомагає вся країна, їх родини, а також внутрішньо переміщені особи. Гостро стоїть потреба вивчення їх психологічного стану та надання їм відповідної психологічної допомоги. На сучасному етапі розвитку нашої країни, в умовах воєнного часу, підтримка внутрішньо переміщених осіб, зокрема вивчення їх психологічного стану та надання відповідної психологічної допомоги, потребує об'єднання зусиль різних громадських волонтерських організацій, а також досвіду міжнародних організацій. При цьому, в усіх процесах мають бути задіяні фахівці, які мають відповідну освіту та практику.

Щоб вирішити дану проблему необхідно, по-перше, вивчити реальний психологічний стан внутрішньо переміщених осіб; по-друге, підібрати актуальні методики роботи з цією категорією громадян, які допоможуть в реалізації відповідних завдань; по-третє, потрібна участь висококваліфікованих спеціалістів, здатних професійно впроваджувати актуальні концепції і програми щодо вивчення психологічного стану ВПО та надання психологічної допомоги.

Список використаних джерел

1. Вишньовський В. Психологічна адаптація вимушено переміщених осіб, жертв воєнних конфліктів. Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: Матеріали II Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 21–22 квітня 2022 р.); Упорядники: А.А. Криськов, В.В. Вишньовський та Н.В. Габрусєва Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2022. С. 3–5.
2. Кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні перевищила 8 млн людей: звідки й куди їхали найбільше. URL: https://minre.gov.ua/2022/05/11/kilkist-vnutrishno-peremishhenyh-osib-vpo-v-ukrayini-perevyshhyla-8-mln-lyudej-zvidky-j-kudy-yihaly-najbilshe/ (дата

звернення: 23.08.2024).
3. Лефтеров В. О., Короход Я. Д. Психоемоційний стан та психологічна адаптація вимушено переміщених осіб в Україні. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2019 р.); за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 291–294.
4. Тюріна В. О., Солохіна Л. О. Вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини: короткий огляд зарубіжних досліджень. Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психол. форуму (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.); МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Нац. поліція України та ін. Харків: ХНУВС, 2022. С. 116–121.
5. Федько В. Психологічна підтримка здобувачів освіти та організація навчання під час війни. Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми : збірник матеріалів наукових доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 квітня 2022 р.). Київ, 2022. С. 171–176.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Рудюк Майя Євгеніївна
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Факультет права,
публічного управління та національної безпеки
Поліський національний університет

Особливості організації та проведення емпіричного дослідження

Актуальність дослідження знаходиться на вкрай високому рівні. Війна відчутно впливає на кожного з нас і тому жодна людина не може знаходитися поза її впливом, починаючи від немовлят і закінчуючи людьми літнього віку.

Методи та організація дослідження передбачають використання тестових методик, бесіди із респондентами та анкетування. У список власне методик входять методика визначення ступеня схильності до стресу та опитувальник психологічної ресурсності особистості.

Вибірка складається з 70 респондентів, серед яких були представники як жіночої, так і чоловічої статі. Половина нашої вибірки перебувала на момент проведення дослідження за кордоном, інша половина ж наразі знаходиться в Україні.

Дослідження було поділено на декілька етапів. На першому, нами був реалізований підбір власне підходящих методик, які ми мали використовувати для отримання якомога інформативніших результатів по нашій темі. Другий етап передбачав підбір відповідної кількості респондентів різного віку, статі та місця проживання, які висловили б згоду та мали час та бажання для цього. І третій етап, останній, включав в себе власне проведення даних методик, підрахунок, інтерпретацію та обробку отриманих результатів і їхній аналіз. Для мети, яка мала під собою визначення рівня психологічної стійкості і певних аспектів останньої, а також споріднених пунктів, які напряму впливають на дану стійкість, нами були використані певні методи спостереження, бесіда, а також наступні методики:

1. Опитувальник психологічної ресурсності особистості (модифікований).
2. Визначення ступеня схильності до стресу.

За допомогою методики на визначення ступеня схильності до стресу можна визначити рівень стресу. Методика включає в себе 15 питань, на які є три варіанти відповіді – «так», «іноді» або «ні», і підраховується кожна відповідь як 2, 1 або 0 балів відповідно.

Опитувальник психологічної ресурсності особистості є спрямованим на визначення, з яких саме «джерел» респонденти в більшості випадків беруть особистісні ресурси для подолання викликів сьогодення. Варіантів в даному випадку 5 – це віра в Бога, підтримка рідних, творчість, фізична активність та надія і оптимізм, серед цього треба вибрати щось одне зі списку, що найбільше впливає на ресурсність особистості. Опісля цього, відповідно, за отриманими показниками відзначається певний потенційний вплив на психологічну стійкість особистості.

Емпіричні пункти – дослідження та результати.

При проведенні інтерпретації, в першу чергу нами були оброблені результати методики-опитувальника психологічної ресурсності особистості.

Після завершення обробки результатів, була виявлена помітна різниця між показниками тих, хто наразі знаходиться в Україні, і тими, хто зараз за кордоном. Відзначається, що в Україні на психологічну ресурність особистості в нинішніх умовах найбільше має вплив підтримка рідних, причому найвищий показник за кордоном такий же, але з меншим відсотковим співвідношенням (48,57% проти 40% респондентів відповідно). Найменший же показник по цій методиці серед респондентів в Україні – це творчість (2,86%). А от серед тих, хто за кордоном, даний показник відсутній, а найменший відсоток в даному випадку відзначається у фізичній активності (5,71%, в той час як у першому випадку даний показник вищий, причому практично вдвічі, і складає 11,43%).

Рисунок 2.1. Відсоткове співвідношення показників психологічної ресурсності серед респондентів в Україні

Рисунок 2.2. Відсоткове співвідношення показників психологічної ресурсності серед респондентів за кордоном

Проводячи певні паралелі, можна відзначити одну цікаву деталь. Незважаючи на те, що власне саме відсоткове співвідношення відрізняється доволі помітно (почасти це відбулося за рахунок того, що серед респондентів, які наразі за кордоном, не відзначається показника творчості), свого роду «спад» за відсотковими показниками (і по кількості опитуваних відповідно) відбувається однаково – спочатку в обох випадках на першому місці йде підтримка рідних, на другому віра в Бога. Опісля як в Україні, так і за кордоном, має місце пункт «надія і оптимізм» (найцікавіше, що у відсотковому співвідношенні одне до одного це найбільш схожі показники – різниця між ними мінімальна). І, знову ж таки, в обох випадках четвертим пунктом йде фізична активність.

Наступна методика, яка була нами інтерпретована – це методика визначення ступеня схильності до стресу. При проведенні підрахунків та інтерпретації було визначено, що в більш ніж половини респондентів (54,19%) стресостійкість знаходиться на середньому рівні. Наступною по кількості йде високий рівень (28,57%) стресостійкості, найменше ж, відповідно, показників низької стресостійкості – 17,14%.

Рисунок 2.3. Відсоткове співвідношення показників стресостійкості серед респондентів.

При проведенні підрахунку результатів даної методики, стресостійкість наразі серед респондентів демонструється переважно як середня, меншою мірою як висока, і на останньому місці, як вже нами було згадано – як низька.

Тим не менш, відзначається, що все ж, при мінімальній серед вибірки кількості респондентів з низьким рівнем стресостійкості, все ж показник доволі високий в цілому і може відчутно впливати на рівень психологічної стійкості, причому потенційно ситуація може погіршитися за відсутності контролю і повноцінної допомоги.

Також, варто відзначити, що, з одного боку вищий рівень стресостійкості мав би відзначатися в тих, хто за кордоном, однак з іншого боку це далеко не завжди так, тому що має місце велика кількість різноманітних індивідуальних факторів, які впливають більш або менш явно.

Загалом, можна вказати, що в цілому психологічна стійкість українців, виходячи з наявних даних, знаходиться на середньому рівні. Почасти, це демонструється через результати з середнім переважаючим рівнем стресостійкості, яка має безпосередній взаємозв'язок з психологічною стійкістю особистості. Причому, високий рівень стресостійкості, незважаючи на те, що не є лідируючим, займає друге місце, а третє – вже власне низький рівень. Це може свідчити про позитивну тенденцію.

Що стосується методики – опитувальника психологічної ресурсності особистості, то в даному випадку дещо складно дати точне визначення. Однак, з іншого боку, можна, з врахуванням всіх нюансів, вказати, що психологічна стійкість в даному випадку теж знаходиться на середньому, в кращому випадку – дещо вище середнього, рівні.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО – ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ НА ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОЛЕКТИВІ

Литвинчук Алла Іванівна
доцент, кандидат психологічних наук
Бех Жанна Миколаївна
здобувач вищої освіти магістерського рівня
Кафедра психології
Факультет права, публічного управління та національної безпеки
Поліський національний університет

Соціально-психологічний клімат відіграє важливу роль у формуванні психологічної безпеки. Це поняття охоплює атмосферу та взаємини в колективі чи групі, що впливає на психологічний стан та емоційний комфорт учасників зібрання. Розуміння та налагодження сприятливого соціально-психологічного клімату сприяє зміцненню психічного стану і забезпечує психологічну безпеку в колективі.

Ключовими аспектами сприятливого соціально-психологічного клімату є ознаки, визначені Н. Волковою: взаємна довіра, приязнь, чутливість, високі вимоги одне до одного та конструктивна висловлення непогодження; легке висловлювання власного міркування під час здійснення обговорення питань, які стосуються колективу; відсутність негативного тиску з боку керівництва на підлеглих та усвідомлення і визнання їх права здійснювати та приймати важливі рішення для колективу; інформованість всіх про завдання та мету колективу і етап їх виконання, здатність приймати активну позицію у діловому спілкуванні в колективі; створення умов для активної професійної та творчої діяльності, самореалізації, самоутвердження та власного розвитку кожного працівника; отримання задоволення від роботи і належність саме до цього конкретного колективу; взаємна допомога учасників колективу в важливих та критичних ситуаціях; взяття окремими учасниками відповідальності за справи та ситуації в колективі; відданість честі колективу та сприяння його розвитку.

Для забезпечення успішного функціонування колективу важливо, щоб її працівники відчували себе частинами однієї «команди». Одна з ключових характеристик такої команди є її єдність, взаємодопомога, підтримка і в той же час високі вимоги до себе та інших. Важливим показником того, що колектив дійсно є командою, є наявність сприятливого соціально-психологічного клімату – стану, в якому кожному працівникові створюють оптимальні умови для реалізації його здібностей та потреб.

Сприятливий соціально-психологічний клімат проявляється в таких ознаках, як:

1. Існування позитивної перспективи для колективу та кожного її працівника.

2. Взаємодовіра та висока взаємовимогливість в колективі.

3. Свобода висловлення власних думок.

4. Відсутність тиску зі сторони керівництва та достатня інформованість працівників щодо цілей та завдань колективі .

5. Задоволеність роботою та відчуття приналежності до колективу.

6. Створення сприятливих умов для активної роботи та розвитку професійних та творчих здібностей, а також для самореалізації, самоутвердження та саморозвитку кожного працівника.

А.Ю. Зудова та А.В. Котелевська вказують на такі характеристики сприятливого соціально-психологічного клімату в трудовому колективі: оптимальний рівень взаємовимогливості та взаємодовіри між працівниками; конструктивна і доброзичлива критика; можливість вільно висловлювати власні думки за час дискусії по всім питанням в колективі; задоволеність роботою; сприяння взаємодопомозі на кожному етапі роботи; однакова інформованість працівників про кожен аспект внутрішнього існування на підприємстві.

Позитивні ознаки соціально-психологічного клімату включають:

1. Існування позитивних перспектив для колективу та кожного працівника.
2. Висока взаємодовіра та взаємовимогливість в колективі.
3. Конструктивна критика.
4. Свобода висловлення власних думок.
5. Відсутність тиску зі сторони керівництва на підлеглих.
6. Достатня інформованість працівників про цілі та завдання колективу.
7. Задоволеність роботою та почуття приналежності до колективу.
8. Прийняття відповідальності за стан справ в колективі.

Негативні ознаки соціально-психологічного клімату включають:

1. Дезінтеграцію колективу.
2. Неоднозначність прав і обов'язків працівників у колективі.
3. Відсутність чітко налагодженої системи комунікацій.
4. Проблеми адаптації до умов колективу та інші виклики.

Створення сприятливого соціально-психологічного клімату у робочому колективі потребує виявлення та виправлення впливових чинників. Регулювання цих чинників для забезпечення їхнього позитивного впливу на продуктивність праці можливе лише після їх ретельного аналізу та визначення.

Формування соціально-психологічного клімату в трудовому колективі залежить від різноманітних факторів, які визначають його характер. Ці фактории можуть впливати на клімат позитивно або негативно. Тому важливим завданням для керівників є створення таких умов, що сприяють позитивному впливу цих факторів на соціально-психологічний клімат.

Список використаних джерел

1. Вертель В. В., Комашня А. О., Федорчук І. В. Соціально-психологічний клімат колективу. Вісник економіки транспорту та промисловості. 2012. №40. С. 292-295.

2. Воднік В. І. Структура соціально-психологічного клімату колективу, шляхи його регуляції та формування. Бюлетень. 2009. № 5. С. 36-37.

3. Діагностика стану соціально-психологічного клімату на підприємстві. Р.

Скриньковський та ін. TraektoriaNauki. 2018. Vol. 4. № 2. P. 1024–1031.
4. Жданов О. І. Соціально-психологічний клімат в колективі. Актуальні проблеми психології: том І. Випуск 53. 2015. С. 76-79.
5. Жигайло Н. І. Роль керівника у формуванні соціально-психологічного клімату в колективі. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2012. Вип. 2(1). С. 374-383.
6. Зудова А.Ю. Котелевська А.В. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату трудового колективу підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання. 2017. Вип. 20. С. 341–344.

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ДОСЛІДЖЕНЬ ПОНЯТТЯ РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ

Рудь Вадим Миколайович
аспірант
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна

Анотація На основі систематизації основних етапів дослідження резильєнтності визначені особливості та напрямки розвитку даної проблематики з урахуванням новітніх світових підходів до розвитку резильєнтності, які можуть збагатити, зробити ефективнішими методи просування резильєнтності.

Ключові слова: резильєнтність, самопідтримка психічного стану індивіда,чинники ризику, адаптація.

В еволюції дослідження феномену резильєнтності можна виділити чотири хвилі досліджень, які змінювалися в залежності від запитів науки та психологічної практики, при цьому змінювався фокус досліджень та їх методологія, поглиблювалися вивчення окремих аспектів резильєнтності.

На першому етапі досліджень (1990 р.) резильєнтності фахівці намагались віднайти особливі риси тих осіб, які, незважаючи, на несприятливі життєві умови, невизначеність та наявність чинників ризику в своєму житті, зберігали стійкість, ефективність та успішність, в той же час, як інші за аналогічних умов, набували риси деструктивності, надзвичайної вразливості та психологічної неврівноваги. В результаті пошуку та систематизації тих внутрішніх та зовнішніх резильєнтних особистісних якостей, які давали змогу їй подолати та пережити складні життєві обставини було виявлено певний перелік «механізмів резильєнтності»: «активів», допінгів, якостей та захисних стратегій. Умовно цю хвилю досліджень можна назвати «резильєнтні якості», наприклад: дієві системи самопідтримки психічного стану індивіда, почуття власної гідності, адекватна оцінка ситуації та самооцінка, тощо.[1,с. 33-39]

Другий етап досліджень (2002р.) переносить увагу з виявлення та виокремлення захисних властивостей людини на можливість досягнення більш високих рівнів резильєнтності за рахунок ефективного подолання життєвих негараздів, зміцнення вольових та лідерських рис особистості. В цей час науковці почали визначали резильєнтність, як взаємопов'язаний та динамічний процес серед чинників ризику, захисними можливостями та наявністю механізмів відновлення (реінтеграції). Тобто процес еволюції особистості від порушення (травми) до відновлення (реінтеграції). Розглядаючи при цьому чинники ризику як травматичні, несприятливі умови, а розвиток захисних факторів та чинників відновлення (реінтеграції) як змінних величин в процесі резильєнтності. Умовно цю хвилю досліджень можна назвати «процеси резильєнтності», що утворила нову модель резильєнтності, яка допомогала фахівцям обирали вірний фокус психотерапевтичного втручання при роботі з клієнтами: робити вибір між відновленням до попереднього стану зони комфорту або відновленням з певними втратами.

Третю хвилю досліджень (2012р.) можна умовно назвати «вродженість резильєнтності», яка розглядала резильєнтність як динамічний процес, який має допомогти пацієнтам у пошуку та адаптації власної траєкторії руху, набуттю власного досвіду, який допоможе активізації та використанню зовнішніх рушійних сил для розширення процесу резильєнтності та активації захисних сил організму та позитивного відновлення. [2, с.118]

Четвертий етап досліджень резильєнтності (2009-2014рр.), можна назвати «мультирівневий аналіз». Тобто, це багатовимірна концепція резильєнтності, яка поєднує в собі як психологічні виміри так і біологічні фактори. Поява нових даних щодо визначення позитивної адаптації на клітинному та нервовому рівнях пов'язують із науковими наробками американської дослідниці А. Мастен [3, с.308] щодо впливу клітинного та нейронного рівня, які включені до психобіологічних систем на ефективну адаптацію, виживання та досягнення успіху в умовах кризового негативного впливу Дослідники четвертої хвилі додали до психологічних моделей резильєнтності нові відкриття біології, що дали змогу відрізняти біохімічні та генетичні особливості індивіду, поділяючи їх на захисні чинники та фактори ризику. Результати досліджень дадуть змогу відрізняти вроджені чинники тих чи інших структур, визначати генетичні маркери, які можуть вказувати на чинники ризику або є захисними факторами. Було доведено, що інтактні нейрокогнітивні функції, умови для ефективного навчання, тісні сімейні стосунки, дружній соціум, можливості досягати персонального успіху, позитивним життєвий досвід, який формує успішні нормативні переконання,– все це сприяє підвищенню рівнів резильєнтності особистості.

Аналізуючи етапи досліджень резильєнтності ми можем зробити наступні висновки: На початковому етапі науковці досліджували чинники, які мають визначальне значення для розвитку захисних функцій організму, описували їх особливі властивості, визначали ресурси, які мають надати допомогу в період посттравматичного зростання особистості. Друга хвиля досліджень була присвячена вивченню безпосереднього процесу резильєнтності, алгоритму

захисту, сприянню розвитку або перешкоджанню формуванню посттравматичних симптомів. Третій етап був спрямований на дослідження часу та якості корисних інтервенцій для розвитку та зміцнення резильєнтності у особистості. Дослідження четвертого етапу вивчали нові світові підходи до розвитку резильєнтності, які можуть збагатити, зробити ефективнішими методи просування резильєнтності. [4, с.543-562].

Список використаних джерел

1. Richardson G. E., Neiger B., Jensen S., Kumpfer K. The resiliency model // Health Education. – 1990. – N. 21. – pp. 33-39.
2. Bolton K. The development and validation of the resilience protective factors inventory: a confirmatory factor analysis /Kristin Whitehill Bolton. — University of Texas at Arlington, 2013. – 118 p
3. Masten A. Ordinary magic: resilience in development / Ann Masten. — New York: The Gulford press, 2014. – p.308
4. Luthar S.S. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work / S.S. Luthar, D. Cicchetti, B. Becker// Child development. – 2000. – #71. – p.543-562

SECTION: PUBLIC MANAGEMENT AND ADMINISTRATION

ФІНАНСУВАННЯ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Вершигора Юрій Захарович
аспірант
Інститут адміністрування,
державного управління та професійного розвитку
Національний університет «Львівська політехніка»

Основна проблема фінансування дорожнього господарства полягає в постійному розриві між потребами в коштах на утримання, ремонт і розвиток дорожньої інфраструктури та фактичними фінансовими ресурсами, які виділяються на ці цілі.

Чому виникає ця проблема?

1. Швидке зношування доріг. Інтенсивний рух транспорту, екстремальні погодні умови та недостатня якість матеріалів призводять до швидкого руйнування дорожнього покриття.

2. Зростаючі вимоги до якості доріг. Сучасні транспортні засоби стають все важчими, а швидкість руху збільшується, що вимагає більш міцних і довговічних доріг.

3. Обмежені бюджетні кошти. Державні бюджети часто мають обмежені ресурси і дорожнє господарство конкурує за фінансування з іншими важливими сферами, такими як освіта, охорона здоров'я тощо.

4. Неефективне використання коштів. Корупція, не професійне планування та управління проектами можуть призводити до неефективного використання виділених коштів.

Недостатнє фінансування потреб дорожнього господарства призводть до наступних наслідків:

1. Погіршення стану доріг. Збільшення кількості ям, тріщин та інших дефектів на дорогах.

2. Збільшення витрат на ремонт. Чим довше відкладається ремонт дороги, тим дорожчим він обходиться.

3. Збільшення аварійності. Пошкоджені дороги підвищують ризик дорожньо-транспортних пригод.

4. Збільшення витрат на транспорт. Пошкоджені дороги збільшують витрати на ремонт транспортних засобів та підвищують вартість перевезень.

5. Гальмування економічного розвитку. Неякісні дороги ускладнюють доставку товарів, знижують конкурентоспроможність підприємств та уповільнюють розвиток регіонів.

Шляхами вирішення цієї проблеми є:

1. Оптимізація використання бюджетних коштів. Посилення контролю за використанням коштів, впровадження нових технологій управління проектами.

2. Залучення додаткових джерел фінансування. Розширення кола платників, збільшення ставок податків на паливо, введення плати за проїзд платними дорогами, залучення приватних інвестицій.

3. Створення ефективної системи управління дорожнім господарством. Розробка чітких планів розвитку дорожньої інфраструктури, створення прозорих механізмів прийняття рішень.

4. Посилення відповідальності за стан доріг. Введення механізмів відповідальності для органів місцевого самоврядування та дорожніх служб за стан доріг на їх території.

Проблема фінансування дорожнього господарства є комплексною і вимагає системного підходу. Для її вирішення необхідно поєднувати зусилля держави, бізнесу та громадськості.

Слід зазначити, що сучасна система фінансування дорожнього господарства є досить складною і багатогранною, оскільки вона зазнає впливу різних факторів, таких як:

1. Економічна ситуація в країні. Рівень економічного розвитку безпосередньо впливає на обсяги фінансування, які держава може виділити на розвиток дорожньої інфраструктури.

2. Політичні пріоритети. Уряд може змінювати пріоритети фінансування, виділяючи більше коштів на одні напрямки розвитку, а менше на інші.

3. Технологічний прогрес. Поява нових технологій будівництва та утримання доріг вимагає нових підходів до фінансування.

4. Громадські вимоги. Громадськість все більше вимагає якісних доріг, що також впливає на рішення щодо фінансування.

Джерелами фінансування дорожнього господарства є:

1. Державний бюджет. Основним джерелом фінансування дорожнього господарства є державний бюджет. Кошти з державного бюджету спрямовуються на будівництво, реконструкцію та утримання доріг загального користування [1].

2. Місцеві бюджети. Місцеві бюджети також беруть участь у фінансуванні дорожнього господарства, особливо стосовно доріг комунальної власності та частково місцевого значення [2].

3. Плата за проїзд. В багатьох країнах практикується стягнення плати за проїзд платними дорогами. Ці кошти спрямовуються на утримання та розвиток цих доріг. В Україні поки що відсутні платні дороги, однак існує встановлена плата для великовагових та великогабаритних транспортних засобів [3].

4. Паливні акцизи. Частина коштів, отриманих від акцизів на пальне, направляється на фінансування дорожнього господарства.

5. Кредити та інвестиції. Для реалізації масштабних інфраструктурних проектів можуть залучатися кредити міжнародних фінансових організацій або приватні інвестиції [4].

Проблемами сучасної системи фінансування є:

1. Недостатність фінансування. Часто обсяги фінансування не відповідають потребам дорожнього господарства, що призводить до погіршення стану доріг.

2. Неефективне використання коштів. Кошти можуть витрачатися неефективно через корупцію, непрозорість процедур закупівель та відсутність належного контролю.

3. Недостатня координація між різними рівнями влади. Відсутність чіткого розподілу відповідальності між центральною та місцевою владою може призводити до дублювання функцій та неефективного використання ресурсів.

4. Відсутність довгострокового планування. Часто відсутні довгострокові плани розвитку дорожньої інфраструктури, що ускладнює ефективне використання коштів.

Для перспективи розвитку дорожньої галузі є необхідним:

1. Залучення приватних інвестицій. Розвиток державно-приватного партнерства може дозволити залучити додаткові кошти для фінансування дорожнього господарства [5].

2. Впровадження нових технологій. Використання нових технологій будівництва та утримання доріг може знизити витрати та підвищити ефективність використання коштів.

Висновок.

Фінансування дорожнього господарства – це комплексна проблема, яка вимагає системного підходу та залучення різних інструментів. Для її вирішення необхідно:

1. Збільшити прозорість та підзвітність. Впровадити механізми громадського контролю та забезпечити доступ до інформації про використання бюджетних коштів.

2. Залучати додаткові джерела фінансування. Розширити базу платників, впровадити нові види зборів та залучати приватні інвестиції.

3. Оптимізувати витрати. Впроваджувати нові технології, підвищувати ефективність використання ресурсів та боротися з корупцією.

4. Планувати на перспективу. Розробляти довгострокові плани розвитку дорожньої інфраструктури з урахуванням потреб економіки та суспільства.

5. Залучати громадськість. Забезпечити участь громадськості у прийнятті рішень щодо розвитку дорожньої інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Про джерела фінансування дорожнього господарства України: Закон України від 18.09.1991 № 1562-XII / Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1562-12#Text (дата звернення 12.09.2024)
2. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III / Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення 12.09.2024)
3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. [Електронний ресурс] / - Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/npas/84353500 (дата звернення 12.09.2024)

4. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України . Програми з підвищення рівня безпеки на транспорті [Електронний ресурс] / - Режим доступу: https://mtu.gov.ua/content/infrastrukturni-proekti-z-ebrr-ta-eib.html (дата звернення 12.09.2024)
5. Міністерство економіки України. Стан здійснення ДПП в Україні [Електронний ресурс] / - Режим доступу: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini (дата звернення 12.09.2024)

СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЯК МЕХАНІЗМ ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Довженко Сергій Якович
аспірант
Кафедра менеджменту,
публічного управління та адміністрування,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Дніпро, Україна

Аграрний сектор в Україні традиційно залишається однією з головних галузей не лише української економіки, а й глобальної економіки, адже саме сільське господарство – основа світової продовольчої безпеки. Тому входження українського аграрного сектору до європейської спільноти є надзвичайно важливим. З початком російсько-української війни 24 лютого 2022 року євроінтеграційні процеси в Україні набули нового рівня актуальності та інтенсивності. Результатом цього 23 червня 2022 року Україні було надано статус кандидата у члени Європейського Союзу. Таким чином Україна має приділити особливу увагу оперативному наближенню всіх аспектів політики та законодавства політикам, нормам та правилам ЄС, у тому числі в питаннях формування і реалізації аграрної політики, що зумовлює актуальність цієї публікації.

Значущість аграрної політики України в контексті євроінтеграції та набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС ще більше посилилась. Оскільки аграрний сектор залишається однією з провідних галузей економіки країни, його реформування та адаптація до європейських стандартів мають вирішальне значення для забезпечення успішної інтеграції з Європейським Союзом. Навіть попри російсько-українську війну, в ньому формується до 20% внутрішнього валового продукту [1]. «Окупація територій та військові дії призвели до зменшення посівних площ на 3,5 млн гектарів, виникнення дефіциту робочої сили, обладнання, пального, коштів, руйнування логістичних маршрутів – все це спричинило небачені до цього виклики для аграріїв» [1].

Водночас війна, руйнація інфраструктури і втрата людей поставили виклики перед державними органами влади.

Ключові аспекти значущості аграрної політики в Україні у контексті євроінтеграції лежать в площині впливу аграрного сектору на розвиток економіки України в цілому. По-перше, це вагомий внесок у ВВП, адже сільське господарство становить значну частку української економіки, забезпечуючи понад 10% ВВП країни та 40% експорту. Продукція національного аграрного сектору, включаючи зернові, олійні культури та м'ясні продукти, є конкурентоспроможною на світових ринках. По-друге, аграрний сектор залишається привабливим об'єктом для інвестицій. Одним із ключових аспектів такої привабливості стала реформа земельних відносин. Відкриття ринку землі в Україні (починаючи з 2021 року) відповідає принципам вільного ринку ЄС і є важливою умовою для залучення інвестицій та підвищення ефективності сільського господарства. Євроінтеграція відкриває можливості для залучення інвестицій у сільське господарство через міжнародні програми підтримки фермерів, розвиток інфраструктури та технологій, що сприяє модернізації агропромислового комплексу.

«Внаслідок війни частка країн ЄС в українському агроекспорті зросла з 27,7% у 2021 році до 55,2% у 2022 році, зокрема обсяг українського експорту до Польщі збільшився з 981 млн дол. до 2,6 млрд дол. Це пов'язано з новими логістичними можливостями та торговельними преференціями в рамках співпраці з ЄС. Деякі країни ЄС, такі як Румунія, розширили свою інфраструктуру, що дозволило налагодити ефективні канали для експорту української агропродукції» [2]. Була змінена логістика, обсяги і географія українського агроекспорту. Підвищення експортних можливостей з України до ЄС, особливо після підписання Угоди про асоціацію та зони вільної торгівлі з ЄС (DCFTA), Україна отримала преференційний доступ до ринків ЄС для сільськогосподарської продукції. Це створило додаткові можливості для збільшення експорту українських товарів, зокрема зернових, олійних культур, м'ясної та молочної продукції.

Втім, виникла певна суперечність. З одного боку Україна набула більшої дотичності до європейського ринку агропродукції, а з іншого – збільшення обсягів української агропродукції було сприйнято окремими країнами як конкурентна загроза для фермерів, навіть виник конфлікт на кордоні Польща-Україна щодо пропуску вантажів з України.

На думку очільника міністерства аграрної політики України «українські виробники не витісняють з нього(з європейського ринку – уточнення наше) європейських фермерів, а конкурують з іншими країнами - не членами Європейського Союзу за доступ до ринку ціною, собівартістю, якістю» [3], тому, вважає міністр «українську агропродукцію на ринку ЄС не потрібно дискредитувати» [3]. Втім лише роз'яснень замало, для виходу з конфлікту оскільки потрібна гармонізація національного законодавства із законодавством ЄС. В ЄС напрацьована програма Спільна аграрна політика ЄС (далі – САП), яка є апробованим механізмом міжнародної взаємодії і може стати дієвим

механізмом відновлення і розвитку аграрного сектору України в умовах війни і в повоєнний період і має визначати аграрну політику.

Аграрна політика України та національне законодавство, яке регулює сільськогосподарську діяльність і виробництво продуктів харчування, відіграють ключову роль у процесі євроінтеграції. Це зумовлено, з одного боку, тим, що аграрний сектор є провідним у національній економіці України, забезпечує значну частку експортних доходів і робить вагомий внесок у продовольчу безпеку інших країн. З іншого боку, спільна аграрна політика (САП) ЄС завжди була основою створення спільного внутрішнього ринку Євросоюзу, закріпленою ще в установчому договорі про ЄС, і до сьогодні залишається однією з ключових опор європейського ринку. «Успіх євроінтеграції і набуття Україною членства в ЄС залежить від того, наскільки швидко і якісно будуть гармонізовані аграрні політики України та ЄС, приведене у відповідність законодавство, сформоване на реалізацію таких політик» [4].

Насамперед потребують адаптації стандарти якості сільськогосподарської продукції та її безпеки. Для інтеграції до ЄС, Україні необхідно адаптувати своє законодавство в аграрній сфері до європейських стандартів. Це включає впровадження норм щодо безпеки продуктів харчування, санітарно-гігієнічних вимог, захисту прав споживачів та стандартів екологічного виробництва. Також важливим аспектом стане зниження торговельних бар'єрів. Аграрна політика у рамках євроінтеграції спрямована на зниження тарифних та нетарифних бар'єрів для українських агровиробників, що полегшує доступ до ринків ЄС та інших країн.

В умовах війни і постійно зростаючих потреб фінансування збройних сил України, інші галузі сильно потерпають від дефіциту фінансування. В цих умовах важливою є фінансова підтримка та інституційна співпраця українських агровиробників із Європейськими фондами та участь у програмах. Україна може отримати доступ до фінансових інструментів ЄС, таких як Європейський фонд сільського господарства для розвитку сільських районів (EAFRD), що підтримує розвиток сільського господарства і сільських територій, фінансування інновацій та екологічних програм

Розвиток аграрного сектору у відповідності до вимог САП ЄС є джерелом підтримки сталого розвитку сільських територій. Європейська модель розвитку сільських територій передбачає підтримку не лише великих аграрних підприємств, але й малого та середнього фермерства, що сприяє розвитку сільських громад, створенню нових робочих місць та збереженню сільського населення. Також маємо підкреслити, що у ЄС значна увага приділяється екологічним аспектам сільського господарства. Україні необхідно впроваджувати практики, що зменшують екологічне навантаження, такі як органічне землеробство, зменшення використання хімічних добрив та захист біорізноманіття.

Загальна мета аграрної політики полягає в забезпеченні стабільності і розвитку аграрного сектору України, незважаючи на виклики, пов'язані з

війною. Подолання цих викликів може вимагати спільних зусиль влади, аграрних підприємств і міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. Негрей М. В., Тараненко А. А., Костенко І. С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. Економіка та суспільство.2022. № 40. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38/
2. Дмитрієв В. О. Перспективи українського агроекспорту на ринку країн ЄС. 2024: Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: матер. V міжнародна науково-практична конференції. Секція 2. Менеджмент міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. 2024. URL: https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/303749.
3. Українська агропродукція на ринку ЄС не витісняє з нього європейських фермерів. АПК-інформ. 2024. URL: https://www.apk-inform.com/uk/news/1540018.
4. Старікова Л. Спільна аграрна політика ЄС (САП ЄС) і завдання України. Аграрний союз України. 2023. URL: http://www.auu.org.ua/uk/publications/web/1894/

SECTION: VETERINARY MEDICINE

CLOSURE OF THE MINK FUR INDUSTRY IN DENMARK

Maksiutov Andrii
PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor
Department of Geography, Geodesy and Land Management
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Ukraine
Jens Christian Lauritsen
Director of mink farming
Nagbøl Kirkevej 9
Lunderskov, Danmark

Outbreaks of the coronavirus have caused the closure of the mink fur industry in the Netherlands and many other countries around the world. Great Britain and Austria banned fur production years ago, Germany has also abandoned it, and Belgium, France and Norway plan to do so.

Denmark, which was the world leader in the production of mink fur, was no exception.

In October 2020, the Danish authorities announced their intention to kill 17 million minks - all because of the coronavirus mutation found in these animals.

However, the Danish authorities later admitted that the decision to kill such a large number of animals was hasty and had no legal basis for it - the government had jurisdiction to destroy only infected minks or neighboring populations.

"This is a mistake. This is a sad mistake," said Prime Minister Mette Frederiksen, apologizing to parliament [3].

The World Health Organization, however, praised Denmark's "determination and courage" in solving the problem - despite the negative economic impact it had on the country.

Denmark was the world's largest producer of mink fur. In total, more than 1,000 mink farms worked in the country.

In 2018-2019, the turnover in the industry amounted to almost 1 billion dollars. The fur was sold to the garment industry, and also used for artificial eyelashes. The largest sales markets were China, Hong Kong and some European countries.

Nevertheless, Denmark made a shocking decision: to kill all minks in the country - up to 17 million animals - due to the spread of the coronavirus. This caused a political uproar after the Prime Minister admitted that the decision was hasty and had no legal basis.

Danish authorities feared that a mutated form of the coronavirus found in mink could potentially interfere with the effectiveness of a future vaccine.

While politicians argued, mass burials of slaughtered animals began to appear in the country's countryside. To this end, the police and armed forces were deployed, and farmers were ordered to kill healthy animals as well.

"I had a lot of minks. They are all destroyed," says Jens Christian Lauritsen, pointing to rows of long huts that housed thousands of minks on his farm near the town of Kolding [1].

"At one point, my entire source of income was wiped out. It looks very unfair," he adds [1].

Figure 1. Director of mink farming Jens Christian Lauritsen

Jens Christian Lauritsen is a second-generation fur producer, and after years of running the family business, animal slaughter has devastated him. He is not alone. Danish television showed many farmers in tears [1].

Denmark was not the first country to report outbreaks on fur farms, but it was the world's largest producer. Spain, Sweden, Italy and the US have also been affected, as has the Netherlands, where mink farming has been banned for a long time. There were about 4,350 mink farms across Europe, particularly in Poland, Finland, Lithuania and Greece. Currently, there are not many farms left.

Here in Denmark, over 20% of farms reported infestation in 2020. In Copenhagen, the alarm was raised for the first time after the discovery of a mutated strain of coronavirus in mink. Then an order was issued for the mass slaughter of animals and a four-week quarantine for people living in the north-west of the country.

First, Covid-19 was found in wild animals, then it was transmitted to humans, and later minks were infected from them, which, in turn, transmitted it to a small number of people.

Several different mutations that do not occur in humans were found in the mink virus. However, a mutation called "Cluster 5" is of particular concern, and 12 people in Denmark are known to have contracted the virus. More than 200 people became infected with other strains of the virus associated with mink.

Infection with the mutated virus attracted widespread international attention and prompted Britain to ban entry from Denmark.

However, there are also concerns that Denmark's response has been overly harsh.

Figure 2. Burial of mink

While scientists told the Danish newspaper Berlingske Tidende that "Cluster 5" had not been detected since September 2020, the head of the Danish Health Authority, Soren Brostrom, said that due to the spread of the virus in the mink population, the risk was too great [2].

The government tried to fix this by hastily proposing a new emergency law, but the opposition parties did not support it.

Liberal Party leader Jakob Ellemann-Jensen called it shocking and criticized the lack of transparency. According to him, the first thing to do was to approve compensation for farmers. Even pro-government parties demanded an investigation. The closure and liquidation of the fur industry caused for resulting in the loss of 6,000 jobs. But so far, compensation for lost business has still not been paid to Danish farmers [3].

Figure 3. mink farm worker Jens Christian Lauritsen

For now, industry group Fur Europe says demand for natural fur is still strong, but Danish farmers and their issues are being overlooked [4]. There is hope that the fur industry will start working again in Denmark and other European countries in the not too distant future.

References

1. JydskeVestkysten. URL: https://jv.dk/kolding/alle-hans-raske-mink-blev-slaaet-ned-der-er-nogle-der-ikke-tror-paa-at-jeg-kommer-i-gang-igen (Date of application: 17.09.224).
2. Berlingske Tidende URL: https://www.berlingske.dk/ (Date of application: 17.09.224).
3. Politiken. URL: https://politiken.dk/ (Date of application: 17.09.224).
4. Kopenhagenfur. URL: https://www.kopenhagenfur.com/ (Date of application: 17.09.224).

Collection of abstracts
XXXIX International Scientific and Practical Conference
«Problems of Science and Technology: Innovation and Competitiveness»
September 18-20, 2024
Aalborg, Denmark

Organizing committee may notagree with the authors'point of view.
Authors are responsible for the correctness of the papers' text.

Contact details of the organizing committee:
Sole Proprietor Viktoriia Tsiundyk
E-mail: info@isu-conference.com
URL: https://isu-conference.com/

Certificate of the subject of the publishing business: ДК №7980 of 03.11.2023.

